

FI

FI

FI

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 5.11.2008
KOM(2008) 674 lopullinen

KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE JA EUROOPAN PARLAMENTILLE

Laajentumisstrategia sekä vuosien 2008 ja 2009 tärkeimmät haasteet

{SEK(2008) 2692}
{SEK(2008) 2693}
{SEK(2008) 2694}
{SEK(2008) 2695}
{SEK(2008) 2696}
{SEK(2008) 2697}
{SEK(2008) 2698}
{SEK(2008) 2699}

KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE JA EUROOPAN PARLAMENTILLE

Laajentumisstrategia sekä vuosien 2008 ja 2009 tärkeimmät haasteet

1. JOHDANTO

Laajentuminen on yksi EU:n politiikan tehokkaimmista välineistä. Se palvelee EU:n strategisia etuja vakauden ja turvallisuuden säilyttämisessä ja konfliktien estämisessä. Sen ansiosta vauraus ja kasvumahdollisuudet ovat lisääntyneet, yhteydet elintärkeisiin liikenne- ja energiantoimitusreitteihin parantuneet ja EU:n painoarvo maailmalla kasvanut. Toukokuussa 2009 EU juhlii vuoden 2004 laajentumisen viisivuotispäivää.

Nykyinen laajentumiskierros kattaa Länsi-Balkanin maat ja Turkin, joille on annettu mahdollisuus tulla EU:n jäseniksi edellyttäen, että ne täyttävät asetetut ehdot. Mahdollisuus liittyä EU:hun on osaltaan edistänyt rauhaa ja vakautta ja antanut kumppanimaille valmiudet selviytyä mittavista haasteista (esim. Kosovon itsenäisyysjulistus) alueen turvallisuutta vaarantamatta. Jäsenysmahdollisuus toimii voimakkaana kannustimena poliittisiin ja taloudellisiin uudistuksiin niin Länsi-Balkanilla kuin Turkissakin. On EU:n strategisen edun mukaista huolehtia prosessin etenemisestä sovittujen periaatteiden ja ehtojen mukaisesti. Vakauden ylläpitäminen on entistä ajankohtaisempaa siihen EU:n itäisillä naapurialueilla, myös Etelä-Kaukasiassa, viime aikoina kohdistuneiden uhkien johdosta.

Turkin strateginen merkitys EU:lle on kasvanut tietyillä aloilla, joista esimerkkejä ovat energiavarmuus, konfliktien estäminen ja ratkaiseminen sekä alueellinen turvallisuus Etelä-Kaukasiassa ja Lähi-idässä. Maa on sitoutunut EU:hun liittymisneuvottelujen ja niihin liittyvien, käynnissä olevien uudistusten myötä, ja tämä sitoutuneisuus tekee siitä voimakkaamman vakautustekijän alueella, jolla on monia haasteita ratkottavanaan. Euroopan tämänhetkinen turvallisuustilanne edellyttää sekin, että vakaus säilyy ja uudistukset etenevät Länsi-Balkanilla.

Tätä taustaa vasten on entistäkin tärkeämpää, että laajentumisesta joulukuussa 2006 kokoontuneessa Eurooppa-neuvostossa saavutettua uutta yksimielisyyttä toteutetaan johdonmukaisesti. Yksimielisyys perustuu sitoumusten vahvistamiseen, oikeudenmukaiseen ja tiukkaan ehdollisuuteen ja parempaan kansalaisille tiedottamiseen yhdistettynä EU:n kykyyn ottaa vastaan uusia jäseniä.

EU on aiemmista laajentumisista saadut kokemukset huomioon ottaen ryhtynyt toimiin laajentumisprosessin laadun parantamiseksi. Oikeusvaltioperiaatetta ja hyvää hallintotapaa painotetaan nyt enemmän prosessin alkuvaiheessa. Tahti, jolla ehdokasmaa tai mahdollinen ehdokasmaa lähestyy EU:ta, riippuu maan toteuttamien poliittisten ja taloudellisten uudistusten tahdista samoin kuin sen valmiuksista ottaa vastaan jäsenyydestä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet Kööpenhaminan arviointiperusteiden mukaisesti.

Tuleva vuosi on käännteentekevä Länsi-Balkanin haasteista selviämisen kannalta. Länsi-Balkanin maiden etenemistä kohti EU-jäsenyyttä on mahdollista nopeuttaa, kunhan ne täyttävät vaaditut ehdot. Kroatian odotetaan etenevän liittymisneuvottelujen päätösvaiheeseen vuoden 2009 loppuun mennessä, kunhan se toteuttaa välttämättömät valmistelutoimet. Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia pääsee lähemmäksi jäsenyyttä toteuttamalla

lisä uudistuksia. Mahdolliset ehdokasmaat voivat edistysaskeleita ottamalla saavuttaa ehdokasmaan aseman, jos ne osoittavat valmiutensa siihen.

Turkin liittymisneuvottelujen tahti riippuu uudistuksista sekä siitä, miten maa täyttää sille asetetut ehdot. Nyt ollaan tilanteessa, jossa Turkin on saatava uutta puhtia poliittisiin uudistuksiin.

Kansainvälisellä rahoitusalan kriisillä on toistaiseksi ollut vain vähäistä välitöntä vaikutusta Länsi-Balkanin maiden ja Turkin talouteen ja rahoitusalaan. Niistä useimmissa vallitsevan vaihtotaseen alijäämän merkittävä syveneminen lisää kuitenkin niiden alttiutta ulkoisille häiriöille. Rahoitusalan maailmanlaajuinen kriisi on omiaan jarruttamaan sekä ulkomaisia luottoja että suoria ulkomaisia investointeja.

Mitä tulee Kyproksen kysymykseen, saaren kreikkalais- ja turkkilaisyhteisöjen johtajat ovat aloittaneet Yhdistyneiden Kansakuntien alaisuudessa neuvottelut kokonaisvaltaisesta ratkaisusta. Komissio tukee osapuolia ja on valmis antamaan teknistä asiantuntija-apua EU:n toimivaltaan kuuluvissa kysymyksissä.

Euroopan unioni on vahvempi, kun sillä on vakaat, vauraat ja demokraattiset naapurit. EU ja sen naapurit voivat tarttua nykyhaasteisiin tehokkaammin, kun niiden yhteistyön perustana ovat yhteiset arvot ja edut. EU aikoo myös lujittaa suhteitaan Euroopan naapurisuuspolitiikan piiriin kuuluviin, unionin itä- ja eteläpuolella sijaitseviin maihin yhteisen turvallisuuden ja vaurauden lisäämiseksi. Valmisteilla olevalla itäisellä kumppanuudella ja 'Barcelonan prosessi: Välimeren unioni' -aloitteella on tässä yhteydessä erityistä merkitystä.

Tässä tiedonannossa kerrotaan, miten laajentumisprosessissa mukana olevat maat ovat edistyneet ja mitkä ovat niiden tärkeimmät jäljellä olevat haasteet. Siinä esitetään pääpiirteissään, miten komissio aikoo ohjata ja tukea näitä maita tulevana vuonna.

2. LAAJENTUMISESTA SAAVUTETUN UUDEN YKSIMIELISYYDEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

2.1. Maiden saavuttama edistys ja jäljellä olevat haasteet

Länsi-Balkan

Länsi-Balkanin maat ovat kuluneen vuoden aikana lähentyneet EU:ta: uudistukset etenivät ja asetettujen perusteiden ja ehtojen täyttämässä edistyttiin, mutta edistys on ollut epätasaista. Alue on pysynyt vakaana, ja tilanne Kosovon itsenäisyysjulistuksen ja Kosovon perustuslain voimaantulon jälkeen on ollut yleisesti ottaen rauhallinen. Alueen talouskasvu jatkui voimakkaana erityisesti kotimaisten ja ulkomaisten investointien ansiosta. Kokonaistasolla uudistukset etenivät ja elintaso nousi. Vakaussopimuksen tehtävät siirtyivät alueelliselle yhteistyöneuvostolle, mikä lisäsi Kaakkois-Euroopan alueelliseen yhteistyöhön osallistuvien maiden vastuuta yhteistyöstä.

Tästä huolimatta Länsi-Balkanilla on vielä ratkottavana useita sellaisia kysymyksiä, joilla voi olla vaikutusta alueen turvallisuuteen, vakauteen ja vaurauteen. Uudistukset ja sovinto henki on saatava juurtumaan. Useimmissa alueen maissa valtiorakenteiden kehittäminen, hallintoelinten toiminnan vakauttaminen ja hallintotavan parantaminen ovat ensisijaisia huolenaiheita. Useimmista maista puuttuu myös ammattimainen, riippumaton ja tilivelvollinen virkamieskunta. Oikeusvaltioperiaatteen soveltaminen, mikä tapahtuu lähinnä oikeuslaitosta uudistamalla sekä korruptiota ja järjestäytynyttä rikollisuutta torjumalla, on

polttava kysymys koko alueella. Poliittisessa vuoropuhelussa ja sovintohengessä on edelleen toivomisen varaa esimerkiksi etnisten kysymysten osalta. Naapuruuteen liittyviä ongelmia on vielä ratkaisematta. Keski-inflaatio vauhdittui. Vaihtotaseen alijäämät kasvoivat huomattavasti. Joissakin maissa työttömyys on edelleen erittäin korkea. Työllisyys- ja sosiaalipolitiikoissa tarvitaan lisä uudistuksia. Kansantalouteen kohdistuvat haasteet ovat lisääntyneet, koska ulkoiset toimintaedellytykset ovat huonontuneet lähinnä rahoitusalan kansainvälisen kriisin johdosta.

Maakohtaisesti tilanne on kehittynyt seuraavassa esitetyllä tavalla.

Kroatian liittymisneuvottelut ovat edenneet ratkaisevaan vaiheeseen. Se on signaali koko alueelle siitä, että jäsenyys on EU:n antamien sitoumusten mukaisesti realistinen mahdollisuus, kunhan tietyt ehdot täyttyvät.

Entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa edistystä on tapahtunut useilla tärkeillä aloilla: komission maaliskuussa antamassa tiedonannossa¹ esiin nostetaan erityisesti oikeuslaitoksen ja poliisitoimen uudistaminen sekä vakautus- ja assosiaatiosopimuksen velvoitteiden täytäntöönpano. Parlamenttivaaleja varjostivat kuitenkin väkivaltaisuuDET ja vakavat sääntöjenvastaisuudet. Liittymiskumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden mukaisten uudistusten täytäntöönpanoon tarvitaan rakentavaa poliittista vuoropuhelua ja määrätietoista toimintaa.

Albaniassa on tapahtunut lisäedistystä keskeisissä poliittisissa uudistuksissa. EU:n kanssa tehty väliaikainen sopimus tuli voimaan kaksi vuotta sitten, ja sen täytäntöönpano jatkuu kokonaisuudessaan moitteettomasti. Oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen ja valtioelinten asianmukaisen toiminnan varmistaminen ovat kuitenkin edelleen suuria haasteita. Hallinnollisten valmiuksien ja täytäntöönpanovalmiuksien parantamista on jatkettava.

Montenegro on jatkanut poliittisia uudistuksia. Vuoden alussa voimaan tulleen väliaikaisen sopimuksen täytäntöönpano etenee kokonaisuudessaan ongelmitta. Oikeuslaitoksen uudistaminen ja oikeusvaltioperiaatteen lujittaminen ovat kuitenkin edelleen valtavia haasteita ja edellyttävät siis lisätoimia. Hallinnollisten valmiuksien ja täytäntöönpanovalmiuksien parantamista on jatkettava.

Allekirjoittamalla Bosnia ja Hertsegovinan kanssa tehdyn vakautus- ja assosiaatiosopimuksen EU vahvisti sitoutumisensa maan tulevaisuuteen osana Eurooppaa. Bosnia ja Hertsegovina aloitti väliaikaisen sopimuksen täytäntöönpanon heinäkuussa. Molempien entiteettien keskeiset poliittiset johtajat ovat kuitenkin kyseenalaistaneet tietyt Daytonin rauhansopimukseen sisältyvät perustuslakia koskevat määräykset, ja jäsenyyteen liittyvät uudistukset junnaavat paikoillaan. Tärkeimmistä uudistuksista vallitsee jonkinasteinen yksimielisyys.

Serbia vahvisti presidentin- ja parlamenttivaalien myötä olevansa sitoutunut omaan tulevaisuuteensa Euroopassa ja eurooppalaisiin arvoihin. Vakautus- ja assosiaatiosopimus allekirjoitettiin, ja väliaikaisen sopimuksen täytäntöönpano aloitetaan heti kun neuvosto on vakuuttunut siitä, että Serbia tekee täyttä yhteistyötä entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen (ICTY) kanssa. Radovan Karadzicin pidätys ja oikeuteen vieminen olivat merkittävä edistysaskel, mutta prosessi on vietävä loppuun. Serbia on osoittanut omaavansa hallinnolliset valmiudet lähentyä EU:ta

¹ Länsi-Balkan – lähemmäksi EU-jäsenyyttä, KOM(2008) 127 lopullinen, 5.3.2008.

merkittävästi. Kuluvana vuonna uudistukset ovat kuitenkin viivästyneet. Oikeuslaitoksen uudistaminen ja korruption torjunta ovat edelleen suuria haasteita.

Kosovon² uusi tilanne on johtanut siihen, että kansainvälisen yhteisön edustusta maassa on muutettu. Muutoksen pitäisi helpottaa jo käynnistetyn EULEX-operaation toteutusta. Kosovon tilanne on ainutlaatuinen, eikä sen voida katsoa muodostavan ennakkotapausta. Eurooppa-neuvosto on ilmaissut EU:n valmiuden tukea Kosovon poliittista ja taloudellista kehitystä tarjoamalla sille mahdollisuuden lähentyä EU:ta samalla tavalla muun Länsi-Balkanin kanssa. Kosovon hyväksymä perustuslaki on eurooppalaisten normien mukainen, ja iso osa keskeistä lainsäädäntöä on annettu. Suuria haasteita on kuitenkin jäljellä: hallintoelinten vahvistaminen, oikeusvaltioperiaatteen vakiinnuttaminen sekä vuoropuhelun ja sovinnon edistäminen eri kansanryhmien kesken.

Turkki

Kulunutta vuotta ovat leimanneet voimakkaat poliittiset jännitteet. Valtakunnansyyttäjä vetosi perustuslakituomioistuimeen hallituspuolueen kieltämiseksi sekularismin vastaisen toiminnan takia. Tuomioistuin päätti lopulta olla suostumatta valtakunnansyyttäjän pyyntöön ja määräsi puolueelle sen sijaan sakkorangaistuksen. Näin vältyttiin vakavalta poliittiselta kriisiltä. Samalla poliittisille puolueille tarjoutui uusi tilaisuus jatkaa vuoropuhelua ja elvyttää sovintohenkiä.

EU on tuominnut jyrkästi PKK:n terrori-iskut, jotka ovat vaatineet monia kuolonuhreja. Turkin armeija toteutti useita operaatioita, jotka oli suunnattu PKK:n Pohjois-Irakissa sijaitsevia tukikohtia vastaan.

Turkilla on ollut rakentava rooli naapurialueillaan ja laajemminkin Lähi-idässä, missä se on harjoittanut aktiivista diplomatiata. Georgian kriisin jäljiltä Turkki ehdotti Kaukasian vakautus- ja yhteistyöfoorumien perustamista alueen maiden välisen vuoropuhelun edistämiseen. Presidentti Gül vieraili Jerevanissa ja oli näin ensimmäinen itsenäisessä Armeniassa vierailuturkin presidentti. Turkki toimi sovittelijana Israelin ja Syyrian välisissä kiistoissa ja kävi Iranin kanssa vuoropuhelua ydinvoimakysymyksessä.

Turkilla on geostrategisen sijaintinsa takia keskeinen rooli EU:n energiavarmuudesta huolehdittaessa ja varsinkin energianlähteitä monipuolistettaessa. On ehdottoman tärkeää, että EU, Turkki ja alueen muut maat – sekä toimittaja- että kauttakuljetusmaat – tekevät tiivistä energia-alan yhteistyötä. Käynnissä olevat ja tulevaisuuden putkihankkeet rikastuttavat kaikkia niitä maita, joiden alueella putket kulkevat, aivan erityisesti Turkkiä. Energiavarmuuden turvaamisen kannalta yksi EU:n tärkeimmistä tavoitteista on eteläisen kaasulinjan valmiiksi saaminen aikataulussa panemalla suunnitellut hankkeet, varsinkin Nabucco-kaasuputkihanke, ripeästi täytäntöön.

Nykyinen hallitus tuli valtaan heinäkuussa 2007 järjestetyillä vapailla ja rehellisillä vaaleilla, ja sillä on vahva mandaatti uudistusten läpi viemiseen. Se toisti sitoutumisensa liittymisprosessiin ja siihen liittyviin uudistuksiin ja ilmoitti aloittavansa uuden perustuslain laatimisen. Sananvapauden sekä muiden uskonnollisten yhteisöjen kuin muslimien oikeuksien osalta tapahtui jonkin verran edistystä. Rikoslain 301 §:ää muutettiin sananvapauden vahvistamiseksi. Parlamentti hyväksyi uuden lain säätioistä, jolla puututaan tiettyihin muiden

² YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/99 mukaisesti.

uskonnollisten yhteisöjen kuin muslimien ongelmiin. Lisäksi hallitus päätti viedä päätökseen maan kaakkoisosan taloudelliseen kehittämiseen tähtäävän Kaakkois-Anatolia-hankkeen (GAP).

Uudistukset kaipaavat nyt uutta pontta, jotta demokratiaa ja ihmisoikeuksia saataisiin vahvistettua ja maata voitaisiin modernisoida, kehittää ja tuoda lähemmäksi EU:ta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä puolueita koskeviin sääntöihin, perustuslain uudistamiseen, sananvapauteen ja naisten oikeuksiin.

Turkin talouskehitys jatkui suhteellisen hyvänä ja kansantalous pysyi vakaana bruttokansantuotteen kasvun hidastumisesta huolimatta. Rahoitusalan kansainvälisen kriisin johdosta omaisuuserien hintoja ja valuuttakurssia on jouduttu korjaamaan, mutta toistaiseksi niiden vaikutukset pankkisektoriin eivät ole olleet vakavia. Merkittävä ulkoisen rahoituksen tarve lisää kuitenkin alttiutta ulkoisille häiriöille. Turkissa on nyt Kööpenhaminan taloudellisten arviointiperusteiden mukainen toimiva markkinatalous. Maan pitäisi selvittää kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa keskipitkällä aikavälillä edellyttäen, että se toteuttaa kokonaisvaltaisen uudistusohjelmansa, jolla on tarkoitus korjata rakenteellisia heikkouksia. Myös Turkin ja EU:n keskinäinen taloudellinen riippuvuus lisääntyi.

2.2. Liittymistä valmistelevat välineet – tärkeimmät haasteet

Komissio on käyttänyt liittymistä valmistelevia välineitään täysipainoisesti keskeisten, vuoden 2007 laajentumisstrategiassa määriteltyjen haasteiden ratkomiseen, jotka liittyvät hyvään hallintotapaan, oikeusvaltioon sekä valtiorakenteiden ja kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. Toiminnasta on jo saatu merkittäviä tuloksia.

Toimia laajentumisprosessin laadun parantamiseksi jatkettiin muun muassa asettamalla tiukkoja edellytyksiä neuvottelulukujen käsittelyn avaamiselle ja päättämiseksi sekä julkaisemalla uusia vaikutustenarviointeja keskeisiltä politiikanaloilta.

Neuvosto hyväksyi liittymiskumppanuuksia ja Eurooppa-kumppanuuksia koskevat komission ehdotukset, joihin sisältyvät nämä ensisijaiset tavoitteet. Komissio on tiivistänyt poliittista vuoropuhelua kumppanuusasiakirjojen pohjalta. Myös taloudellinen vuoropuhelu eteni liittymistä valmistelevan julkisen talouden seurantamekanismin ansiosta.

Ohjelmasuunnittelu ja liittymistä valmistelevasta tukivälineestä (IPA) myönnettävän avun antaminen ovat perustuneet kumppanuuksien ensisijaisiin tavoitteisiin, minkä seurauksena tukea perustavanlaatuisille uudistuksille on lisätty. Vuonna 2008 IPAsta myönnetään tukea 1,4 miljardia euroa. Kansallisissa IPA-ohjelmissa siirtymävaiheen tukeen ja instituutioiden kehittämiseen varatuista 840 miljoonasta eurosta 33 prosenttia käytetään nyt hallintotavan tehostamiseen, hallinnollisten ja oikeudellisten uudistusten tukemiseen, oikeusvaltion vahvistamiseen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseen, ihmisoikeuksien edistämiseen, vähemmistöjen suojeluun ja kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. EU:n jäsenvaltioiden virkamiesten tarjoamaa nopeaa apua annetaan myös TAIEX- ja SIGMA-ohjelmista³. Edellä luetelluille uudistuksille tarkoitettu keskipitkän aikavälin tuki kattaa muun muassa julkishallintojen kumppanuusverkostot ja avustukset valtiosta riippumattomien järjestöjen hankkeille.

³ TAIEX: teknisen avun ja tiedonvaihdon ohjelma, jota komissio hallinnoi – SIGMA: tuki hallinnon ja johtamisen parantamiseksi, OECD:n ohjelma, jota komissio tukee osana laajentumisprosessia.

Komissio on tehnyt aloitteita, joilla IPA-tuki sovitetaan yhteen kansainvälisten rahoituslaitosten ja muiden avunantajien antaman tuen kanssa. Näin IPA-tuen vaikutus taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen kasvaa. Infrastruktuurihankkeita varten on otettu käyttöön erityinen järjestely yhteistyössä Euroopan investointipankin (EIP), Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankin ja Euroopan neuvoston kehityspankin kanssa. Se on merkittävä askel kohti Länsi-Balkanin investointikehystä, jonka komissio, EIP, Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankki ja Euroopan neuvoston kehityspankki ovat sopineet perustavansa vuoteen 2010 mennessä. Kesäkuussa kokoontunut Eurooppa-neuvosto antoi asialle hyväksyntänsä. Esimerkkejä muista aloitteista ovat energiatehokkuuden rahoitusväline ja Kaakkois-Euroopan eurooppalainen rahasto, johon keskitetään kaikki pk-yritysten kehittämiseen tarkoitettu tuki. Rahastosta hyötyvät kymmenet tuhannet pienyritykset alueella.

Liittymistä valmistelevan tuen täytäntöönpanon siirtäminen Euroopan jälleerakennusvirastolta komission Belgradissa, Podgoricassa, Pristinassa ja Skopjessa sijaitseville lähetystöille ja toimistoille on saatu päätökseen. Viraston toiminta lakkautetaan asteittain, ja se sulkeutuu 31. joulukuuta 2008. Perimmäisenä tavoitteena on, että kumppanit itse vastaavat tuen täytäntöönpanosta sitten kun ovat osoittaneet valmiutensa.

Komissio järjesti heinäkuussa avunantajien kokouksen Kosovon sosioekonomisen kehityksen edistämiseksi: rahoitussitoumuksia annettiin yhteensä 1,2 miljardin euron arvosta, mistä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden osuus on lähes 800 miljoonaa euroa. Tämän suuruisella tuella Kosovon kehityksen pitäisi vauhdittua melkoisesti. On tärkeää, että Kosovon hallitus tukee avunantajia panemalla täytäntöön budjettikurista, julkisten menojen hallinnasta ja talouspolitiikan uudistamisesta antamansa sitoumukset.

Vuoden 2007 laajentumisstrategiaa noudattaen ihmisten väliseen kanssakäymiseen on kiinnitetty erityishuomiota. Tammikuussa 2008 tulivat voimaan viisumien myöntämisen helpottamista ja takaisinottoa koskevat sopimukset kaikkien asianomaisten maiden kanssa, ja komissio käy niiden kanssa vuoropuhelua viisumivapaudesta. Tässä yhteydessä laadittiin viisumivapauden toteuttamista koskevat etenemissuunnitelmat, joissa vahvistetaan selvät ja realistiset edellytykset viisumipakon lakkauttamiseksi. Ihmisten välistä kanssakäymistä edistäviä toimia ovat myös perustutkintoa suorittaville ja jatko-opiskelijoille Erasmus Mundus -ohjelmassa tarjolla olevat uudet opiskelumahdollisuudet sekä lisämäärärahat nuorisotoimintaohjelman (Youth in Action) nuorisovaihto- ja kumppanuustoimiin. Tempus-ohjelmasta jatkettiin korkeakoulutus uudistuksen tukemista korkeakoulujen kanssa solmittujen kumppanuuksien välityksellä.

Energiayhteisön perustamisen jälkeen on aloitettu neuvottelut liikenneyhteisön perustamiseksi Länsi-Balkanin kanssa. Asiaa koskeva sopimus on tarkoitus allekirjoittaa vuoden 2009 kuluessa. Edistystä on tapahtunut myös Euroopan yhteisen ilmailualueen (ECAA) täytäntöönpanossa. Ympäristöalalla on kehitteillä uusi alueellinen yhteistyöjärjestely liittymistä edeltävään vaiheeseen liittyvien ympäristöhaasteiden ratkomiseen yhteisvoimin.

Mitä tulee kansainväliseen rahoitusalan kriisiin, komissio on valmis auttamaan laajentumisprosessissa mukana olevien maiden viranomaisia selviytymään kriisin rahoitusvaikutuksista ja taloudellisista seurauksista.

Alueellisten yhteistyöaloitteiden tukemiseksi on tehty lujasti töitä Thessalonikin toimintasuunnitelman ja komission maaliskuussa 2008 antaman tiedonannon mukaisesti. Taannoin perustettu alueellinen yhteistyöneuvosto on aloittanut toimintansa. Sen on nyt

huolehdittava alueellisen toiminnan tehokkuudesta ja rationalisoinnista. Komissio tukee seuraavia alueellisia aloitteita: alueellisen yhteistyöneuvoston sihteeristön avustaminen, julkishallinnon alueellisen koulun perustaminen Danilovgradiin (Montenegro), uusi katastrofiriskin vähentämisaloiite, kulttuuriperinnön elvyttäminen ja historian oppikirjoja koskevat hankkeet. Komissio tukee myös kaupan alan yhteistyötä Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen (CEFTA) sihteeristön välityksellä. Diagonaalista alkuperäkumulaatiota⁴ koskevat tullin säännöt tulevat pian voimaan EU:n ja Länsi-Balkanin maiden välillä, mikä helpottaa kaupan alueellista yhdentymistä.

Komissio perusti IPAn alaisuuteen uuden rahoitusvälineen, jolla tuetaan kansalaisyhteiskunnan kehittämistä ja vuoropuhelua. Välineestä myönnetään vuoden 2008 aikana noin 30 miljoonaa euroa, jotka osoitetaan paikallistason valmiuksien kehittämiseen. Komissio järjesti huhtikuussa mittavan konferenssin kansalaisyhteiskunnan kehityksestä Kaakkois-Euroopassa. Konferenssissa rohkaistiin verkostoitumaan, jakamaan parhaita toimintatapoja ja solmimaan kumppanuuksia. Tällaisilla aloitteilla edistetään kansojen välistä sovintoa ja viitotetaan tietä kohti EU-jäsenyyttä.

Yleisviestinnän parantaminen on yksi laajentumisesta saavutetun uuden yksimielisyyden pääperiaatteista. Komissio rohkaisee julkista keskustelua EU:n laajenemisesta sekä jäsenvaltioissa että laajentumisprosessissa mukana olevissa maissa. Sillä on kansalaisjärjestöille, toimittajille ja nuorille suunnattua tiedotustoimintaa, kuten videoklippejä, katufutistapahtuma Focassa ja nuorille toimittajille tarkoitettu kilpailu, jonka teemana on näköalan laajentaminen (Enlarge your vision). Näillä toimilla täydennettiin jäsenvaltioiden ja kumppanimaiden tiedotusta.

3. VUOSIEN 2008 JA 2009 LAAJENTUMISOHJELMA

3.1. Länsi-Balkanin maiden EU-jäsenyyden vauhdittaminen

Kesäkuussa 2008 kokoontunut Eurooppa-neuvosto toisti täyden tukensa Länsi-Balkanin Eurooppaan lähentymiselle. Se korosti sitä, kuinka Länsi-Balkanin mahdollisten ehdokasmaiden on taloudellisia ja poliittisia uudistuksia määrätietoisesti toteuttamalla ja asetetut ehdot ja vaatimukset täyttämällä mahdollista saavuttaa ehdokasmaan asema omien ansioidensa perusteella. Perimmäisenä tavoitteena on tietenkin EU-jäsenyys.

Vakautus- ja assosiaatioprosessin mukaisesti liittymismahdollisuus on edelleen ratkaiseva Länsi-Balkanin vakauden, sovinnon ja kehityksen kannalta. On EU:n ja koko Euroopan edun mukaista, että alue etenee mahdollisimman nopeasti poliittisissa ja taloudellisissa uudistuksissa, kansojen välisessä sovinnonteossa ja EU:hun lähentymisessä. EU:lla pitäisi olla valmiudet nopeuttaa liittymisvalmisteluja heti kun maat täyttävät niille asetetut ehdot ja varmistaa, että poliittisesti ja taloudellisesti aluetta kohdellaan jatkossakin vakautus- ja assosiaatioprosessin mukaisesti korkeimmalla mahdollisella tasolla. Loppujen lopuksi eteneminen kohti jäsenyyttä on kuitenkin alueen kansojen ja johtajien kädessä, koska etenemisvauhti riippuu kunkin maan saavutuksista välttämättömien uudistusten täytäntöönpanossa.

⁴ Diagonaalisen kumulaation ansiosta maa voi jalostaa ja viedä tuotteen EU:hun etuuskohtelu kaupan mukaisin ehdoin, vaikka osa tuotteen lähtöaineista olisi peräisin toisesta samaan järjestelyyn osallistuvasta maasta.

Tässä tiedonannossa komissio esittää ohjeellisen etenemissuunnitelman Kroatian kanssa käytävien teknisten neuvottelujen viemiselle päätökseen vuoden 2009 loppuun mennessä. Edellytyksenä on, että Kroatia täyttää ehdot 3.2. kohdassa esitetyn mukaisesti.

Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian on mahdollista päästä lähemmäksi EU:ta, kunhan se täyttää Kööpenhaminassa vahvistetut poliittiset arviointiperusteet ja liittymiskumppanuuden tärkeimmät ensisijaiset tavoitteet. Ennen muuta maan on huolehdittava, että vaalit ovat vapaat ja rehelliset. Tärkeimpien puolueiden ja poliittisten toimijoiden välisen vuoropuhelun on parannettava, jotta instituutiot voivat toimia normaaliin tapaan ja uudistukset vauhdittuisivat. Komissio seuraa tarkkaan entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian edistymistä. Kumppanuuden tärkeimmistä ensisijaisista tavoitteista ovat jäljellä seuraavat: konkreettisten tulosten saavuttaminen oikeudellisten uudistusten täytäntöönpanossa, poliisitoimen puolueettomuuden ja epäpoliittisuuden varmistaminen, korruption torjunnan jatkaminen objektiivisella tavalla sekä siitä huolehtiminen, että virkamiesten työhönotto ja ylennykset perustuvat ammatillisiin kriteereihin.

Osa Länsi-Balkanin maista on ilmoittanut harkitsevansa EU-jäsenyyshakemuksen tekemistä. Komissio muistuttaa, että tyydyttävät saavutukset erityisesti vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta johtuvien velvoitteiden, myös kauppaan liittyvien määräysten, täytäntöönpanossa ovat olennainen osa kunkin maan etenemistä kohti jäsenyyttä. Jäsenyyshakemus johtaa aikanaan ja neuvoston pyynnöstä lausuntoon, jonka komissio antaa maan valmiudesta, sekä arvioon liittymisen vaikutuksista tärkeimmillä politiikan aloilla.

Albanian on huolehdittava siitä, että maassa vuonna 2009 järjestettävät parlamenttivaalit valmistellaan ja toimitetaan asianmukaisesti. Montenegron on tehostettava oikeuslaitoksen uudistamista. Molempien maiden on tehostettava vakautus- ja assosiaatiosopimuksen täytäntöönpanoa muun muassa parantamalla hallinnollisia valmiuksia ja soveltamisen valvontavalmiuksia sekä lujittamalla oikeusvaltiota.

Bosnia ja Hertsegovinan on kiireesti saavutettava poliittinen yhteisymmärrys ja edettävä uudistuksissa voidakseen ottaa lisää vastuuta omasta hallinnostaan. Maan tulevasta suunnasta tarvitaan yhteinen näkemys, jotta instituutiot voisivat toimia moitteettomasti, valtiorakenteista saataisiin toimivammat ja tehokkaammat ja EU-asioissa löytyisi yhteinen ääni. Rauhan täytäntöönpanoneuvosto tarkastelee loppukuusta maan valmiutta sulkea korkean edustajan toimisto. Tulos riippuu siitä, miten maa on edistynyt viiden erityistavoitteen⁵ täyttämässä. Lisäksi rauhan täytäntöönpanoneuvoston on annettava poliittisesta tilanteesta myönteinen arvio, joka perustuu Daytonin rauhansopimuksen täysimääräiseen noudattamiseen. Komissio on valmis tukemaan Bosnia ja Hertsegovinan ponnisteluja näiden edellytysten täyttämiseksi.

Kesäkuussa kokoontunut Eurooppa-neuvosto esitti kantanaan, että Serbia voi lähentyä EU:ta ja ehdokasmaan asemaa nopeammin heti kun se täyttää määrätyt ehdot. Komissio katsoo, että Serbialle voitaisiin myöntää ehdokasmaan asema vuonna 2009, mikäli ehdot täyttyvät ja komission lausunto sitä puoltaa. Serbiassa on tapahduttava myönteistä kehitystä: maan on

⁵ 1) Omaisuuden jakoa valtion ja muiden hallintotasojen välillä koskevan kysymyksen hyväksyttävä ja kestävä ratkaisu; 2) puolustusomaisuutta koskevan kysymyksen hyväksyttävä ja kestävä ratkaisu; 3) Brčkon asemaa koskevan lopullisen ratkaisun tekeminen; 4) julkisen talouden kestävyys (jota edistävät sopimus välillistä verotusta käsittelevän viranomaisen pysyvästä korjauskerroinmenetelmästä ja kansallisen veroneuvoston perustaminen); 5) oikeusvaltioperiaatteen juurtuminen (josta on osoituksena sotarikoksia koskevan kansallisen strategian, ulkomaalais- ja turvapaikkalain sekä oikeusalan uudistusta koskevan kansallisen strategian hyväksyminen).

tehtävä varauksetonta yhteistyötä ICTYn kanssa ja huolehdittava uudistusohjelmansa etenemisestä. Näin saavutetaan konkreettista edistystä ensisijaisilla aloilla, joihin kuuluvat oikeusvaltion lujittaminen sekä talous- ja budjetti-uudistusten vauhdittaminen. Serbialla on alueella keskeinen rooli. Sitä rohkaistaan omaksumaan rakentava lähestymistapa Kosovon osallistumiseen alueellisiin aloitteisiin ja kansainvälisiin foorumeihin samoin kuin EU:n toimiin edistää rauhaa ja vakautta Länsi-Balkanilla.

Kosovon sosioekonominen kehitys on ratkaiseva sen väestön hyvinvoinnin ja koko ympäröivän alueen vakauden kannalta. Eurooppa-neuvosto totesi kesäkuussa, että Kosovo on muun Länsi-Balkanin tavoin selvästi suuntautunut EU:hun. EU odottaa Serbialta rakentavaa suhtautumista EULEX-operaation käynnistymiseen ja kehottaa Kosovon serbejä osallistumaan Kosovon kehittämiseen. Komission ja Kosovon viranomaisten välillä uudistuksista käytävää säännöllistä vuoropuhelua on tarkoitus tiivistää. Komissio aikoo käyttää kaikki keinot, joilla Kosovon osallistumista alueelliseen yhteistyöhön voidaan edistää, ja se pyytää kaikkia osapuolia omaksumaan asiassa rakentavan lähestymistavan. Se aikoo selvittää, miten Kosovon poliittista ja sosioekonomista kehitystä voitaisiin vauhdittaa ja miten Kosovo voisi sitä ympäröivän alueen osana lähentyä EU:ta vakautus- ja assosiaatioprosessin puitteissa. Selvitystyön tulokset esitetään syksyllä 2009 julkaistavassa toteutettavuustutkimuksessa.

Hyvät naapurussuhteet ja alueellinen yhteistyö ovat avainasemassa EU-jäsenyyttä tavoiteltaessa, ja ne muodostavat vakautus- ja assosiaatioprosessin rungon. Lähes kaikilla alueellisilla kumppaneilla on kahdenvälisiä kysymyksiä, muun muassa rajariitoja, ratkottavana naapureidensa kanssa. Komissio jatkaa tilanteen seuraamista ja kehottaa kaikkia osapuolia ratkaisemaan kahdenväliset riitakysymykset ensi tilassa. Rikosasioissa tehtävää oikeudellista yhteistyötä on tehostettava huomattavasti muun muassa maiden omien sotarikosten tutkinnan osalta.

Ihmisten välinen kanssakäyminen tekee jäsenyysmahdollisuudesta kansalaisten näkökulmasta konkreettisemmän.

Komissio seuraa jatkossakin tiiviisti viisumien myöntämisen helpottamisesta tehtyjen sopimusten täytäntönnäpön asianmukaisuutta. Se seuraa viisumivapaudesta laadittujen etenemissuunnitelmien toteutusta ja auttaa maita täyttämään kyseisissä suunnitelmissa vahvistetut edellytykset. Viisumiasioista käytävän vuoropuhelun eteneminen riippuu kunkin maan saavutuksista. Jos maa täyttää edellytykset, komissio saattaa tehdä maakohtaisia ehdotuksia viisumipakon poistamisesta vuoden 2009 aikana.

Lisäksi komissio aikoo kaksinkertaistaa länsibalkanilaisille opiskelijoille IPAsta vuonna 2009 myönnettäviin stipendeihin osoitettavat määrärahat.

Osallistuminen yhteisön ohjelmiin ja yhteisön virastojen toimintaan on osoittautunut hyödylliseksi, koska se on lähentänyt kumppanimaiden instituutioita ja kansalaisia EU:hun. Komissio kannustaa näiden maiden edunsaajia osallistumaan niille avoinna oleviin ohjelmiin nykyistä enemmän. Se aikoo myös selvittää mahdollisuuksia avata uusia ohjelmia mahdollisille ehdokasmaille. Mitä tulee yhteisön virastoihin, komissio pyrkii tarjoamaan kaikille laajentumisprosessissa mukana oleville maille uusia osallistumismahdollisuuksia, kuten tarkkailija-asemaa virastojen hallintoneuvostojen tai asiantuntijaryhmien kokouksissa. Komissio ehdottaa, että mahdollisille ehdokasmaille tarjottavia osallistumismahdollisuuksia ja -ehtoja kohennetaan. EU voisi rahoittaa jopa 90 prosenttia maan ensimmäisen osallistumisvuoden rahoitusosuudesta yhteisön ohjelmaan tai virastoon. Rahoitus katettaisiin

IPAsta. Seuraavina vuosina tuen osuus pienenisi joko prosentuaalisesti tai rahamääräisesti. Muiden yhteisön ohjelmien kuin tutkimus- ja kehitysohjelmien yhteisrahoitusosuuden kokonaistason pitäisi periaatteessa pysyä 10 prosentissa kansallisten IPA-ohjelmien määrärahoista.

Kansalaisjärjestöjen lisääntynyt osallistuminen laajentumisprosessissa mukana olevien maiden uudistuksiin määrittää pitkälle laajentumisprosessin vauhdin ja laadun sekä sen, miten laajaa julkista kannatusta laajentuminen nauttii. Uudesta kansalaisyhteiskuntavälineestä on tarkoitus rahoittaa valmiuksien kasvattamiseen ja verkostoitumiseen tähtäviä hankkeita (esim. ”people 2 people” -vierailuohjelma), teknisen tuen toimistojen perustamista kuhunkin maahan vuoden 2009 alkupuoliskolla, kansalaiskumppanuuksia tukevia järjestelyjä ympäristön, energian hyötysuhteen ja työterveyden ja –turvallisuuden kaltaisilla aloilla sekä korruption, järjestäytyneen rikollisuuden ja ihmiskaupan torjuntaa. Kansalaisyhteiskunnan kumppanuuksia IPA-varoin tuettavissa järjestelyissä annetaan vuonna 2009 etusija kulttuurialan, vähemmistöjen ja toimialajärjestöjen kumppanuuksille.

Julkisen tuen varmistaminen on yksi EU:n laajentumispolitiikan tärkeimmistä tavoitteista. Jäsenvaltioilla on erityinen velvollisuus huolehtia siitä, että kansalaiset ymmärtävät laajentumisen haasteet ja hyödyt. Kumppanimaiden on tehtävä oma osuutensa ja selitettävä kansalaisilleen jäseneksi pääsyn edellytykset. Komissio pitää jatkossakin laajentumista yhtenä tiedotuspolitiikkansa painopisteistä ja toteuttaa kumppanimaiden toiminnan tukemiseksi ja täydentämiseksi lisätoimia jakamalla tietoa ja rohkaisemalla tärkeimpiä mielipidevaikuttajia keskustelemaan asiasta.

3.2. Liittymisneuvottelujen edistäminen

Kroatia

Kroatia on edistynyt kaiken kaikkiaan hyvin nyt kun neuvottelujen aloittamisesta on kulunut kolme vuotta: 35 neuvotteluluvusta 21 on avattu ja neljän⁶ käsittely päätetty toistaiseksi. Kroatia on viime kuukausina vauhdittanut ponnistelujaan, minkä johdosta se täyttää nyt kaikkien neuvottelulukujen avaamisedellytykset kahta lukuun ottamatta.

Kroatia täytti edelleen vakautus- ja assosiaatioprosessin yleiset ehdot. Se noudattaa nyt pääpiirteissään vakautus- ja assosiaatiosopimuksen mukaisia velvoitteitaan ja on sopinut komission kanssa siitä, miten savukkeiden syrjivä verotus lakkautetaan. Kroatia on viime kuukausina toteuttanut merkittäviä toimenpiteitä liittymistä valmistelevien EU-varojen hallinnoinnin parantamiseksi. Konkreettisia tuloksia hallinnoinnin parantumisesta ei ole kuitenkaan vielä nähtävissä.

Tähänastisen edistymisen perusteella Kroatian liittymisneuvotteluissa pitäisi voida edetä niiden päätösvaiheeseen vuoden 2009 loppuun mennessä edellyttäen, että Kroatia täyttää vaaditut ehdot. Komissio ehdottaakin ohjeellista etenemissuunnitelmaa teknisten neuvottelujen loppuun saattamiselle. Tätä ohjeellista aikataulua saatetaan joutua muuttamaan riippuen siitä, miten ehtojen täyttäminen edistyy. Kroatian on tehtävä hartiavoimin töitä täyttääkseen jäljellä olevat, neuvotteluluvuissa asetetut edellytykset. Maan on jatkettava uudistuksia erityisesti seuraavilla aloilla: oikeuslaitos, julkishallinto, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, vähemmistöjen oikeuksien edistäminen, pakolaisten paluu, sotarikosoikeudenkäyntien jatkaminen ja asiakirjojen luovuttaminen ICTYlle.

⁶ Tutkimus ja kehitys; koulutus ja kulttuuri; yritykset ja teollisuuspolitiikka; ulkosuhteet.

Kroatialla on myös paljon tehtävää telakoidensa rakenneuudistuksessa. Komissio seuraa tilannetta tarkkaan varmistuakseen, että Kroatia lunastaa antamansa sitoumukset.

Turkki

Nyt kun Turkki on välttynyt poliittiselta kriisiltä, joka liittyi perustuslakituomioistuimessa käsiteltyyn hallitsevan puolueen lakkauttamista koskevaan vaateeseen, sen on elvytettävä hankkeilla olleet poliittiset uudistukset. Edellä mainittu tuomioistuin käsittely osoitti, miten tärkeää on muuttaa puolue toimintaan sovellettavia sääntöjä, jotta voidaan varmistaa rahoitusjärjestelyjen läpinäkyvyys ja saattaa puolueiden lakkauttamista koskevat säännökset eurooppalaisia normeja ja käytäntöjä vastaaviksi. Lainsäädäntöä tarvitaan myös kansalaisten oikeuksien puolustamiseen henkilökohtaisiin näkemyksiin ja poliittiseen suuntautumiseen katsomatta sekä oikeusasiamiehen viran perustamiseen. Oikeuslaitoksen uudistamista on jatkettava. Poliittisten voimien välillä käytävän vuoropuhelun on lisäännyttävä, jotta maassa saavutettaisiin uudistuksille suosiollinen konsensus.

Lisätoimia tarvitaan naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi, sanan- ja uskonnonvapauden takaamiseksi käytännössä, korruption torjumiseksi, kaikkien kansalaisten sivistyksellisten oikeuksien vahvistamiseksi, armeijan siviilivalvonnan lujittamiseksi sekä ammattiyhdistyslainsäädännön saattamiseksi vastaamaan Kansainvälisen työjärjestön (ILO) ja EU:n normeja.

Nyt kun Kyproksen kreikkalais- ja turkkilaisyhteisöjen johtajat ovat aloittaneet täydet neuvottelut Kyproksen kysymyksen kokonaisvaltaisesta ratkaisusta, on ehdottoman tärkeää, että Turkki jatkaa neuvotteluratkaisun ja YK:n ponnistelujen tukemista.

Hyvät naapuruussuhteet ovat jatkossakin avainasemassa. Turkin odotetaan huolehtivan assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirjan täysimääräisestä ja syrjimättömästä täytäntöönpanosta ja edistyvän kahdenvälisten suhteiden normalisoinnissa Kyproksen tasavallan kanssa. EU jatkaa 21. syyskuuta 2005 annettuun julistukseen sisältyvissä kysymyksissä saavutetun edistyksen seurantaa ja arviointia neuvoston 11. joulukuuta 2006 tekemien päätelmien mukaisesti.

Se, että Turkki on ottanut käyttöön yhteisön säännösten hyväksymistä koskevan kansallisen ohjelman liittymiskumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden toteuttamiseen, on voimakas osoitus maan halukkuudesta elvyttää uudistukset. Liittymisneuvottelujen tahti riippuu uudistusten tahdistasta sekä siitä, miten maa täyttää sille asetetut ehdot.

Näkemykset aikaisemmista laajentumisista vaikuttavat EU:ssa vallitsevaan julkiseen mielipiteeseen tulevasta laajentumisesta. On tärkeää kuunnella kansalaisia, tarttua heidän huolenaiheisiinsa ja antaa lisätietoa, jotta yleisölle muodostuu selvä kuva laajentumisen hyödyistä ja haasteista.

Vuonna 2009 tulee täyteen viisi vuotta EU:n edellisestä suuresta laajentumiskierroksesta ja 20 vuotta Berliinin muurin murtumisesta. Puheenjohtajavaltio Tšekki aikoo järjestää mittavan tapahtuman vuoden 2004 laajentumisen kunniaksi. Komissio antaa täyden tukensa tapahtumalle ja aikoo esitellä siinä selvityksen EU:n viidennen laajentumisen taloudellisista vaikutuksista.

4. PÄÄTELMÄT JA SUOSITUKSET

Edellä esitetyn analyysin perusteella komissio päättää seuraavaa:

1. Laajentuminen palvelee EU:n strategisia etuja vakauden ja turvallisuuden säilyttämisessä ja konfliktien estämisessä. Sen ansiosta vauraus ja kasvumahdollisuudet ovat lisääntyneet, yhteydet elintärkeisiin liikenne- ja energiantoimitusreitteihin parantuneet ja EU:n painoarvo maailmalla kasvanut. Nykyinen laajentumiskierros kattaa Länsi-Balkanin maat ja Turkin, joille on annettu mahdollisuus tulla EU:n jäseniksi edellyttäen, että ne täyttävät määrätyt ehdot.
2. Laajentumisesta joulukuun 2006 Eurooppa-neuvostossa saavutetun uuden yksimielisyyden johdonmukainen toteuttaminen on entistä tärkeämpää viimeaikaisten, vakautta EU:n itänaapurustossa ja Etelä-Kaukasiassa horjuttaneiden tapahtumien valossa.
3. EU on toteuttanut toimenpiteitä laajentumisprosessin laadun parantamiseksi. Vuoden 2007 laajentumisstrategiassa esitetyn analyysin perusteella jo varhaisvaiheessa kiinnitetään enemmän huomiota oikeusvaltioon ja hyvään hallintotapaan liittyviin kysymyksiin, joihin kuuluvat korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, hallinnolliset ja oikeudelliset uudistukset ja kansalaisyhteiskunnan kehittäminen.
4. Hyvät naapuruussuhteet ja alueellinen yhteistyö ovat jatkossakin avainasemassa. Riitojen ratkaiseminen rauhanomaisesti on edelleen kaikkien osapuolten ensisijainen tavoite.
5. Tähänastisen edistymisen perusteella Kroatian liittymisneuvotteluissa pitäisi voida edetä niiden päätösvaiheeseen vuoden 2009 loppuun mennessä edellyttäen, että maa täyttää vaaditut ehdot. Komissio ehdottaakin ohjeellista etenemissuunnitelmaa teknisten neuvottelujen loppuun saattamiselle. Tätä ohjeellista aikataulua saatetaan joutua muuttamaan riippuen siitä, miten ehtojen täyttäminen edistyy. Kroatian on tehtävä hartiavoimin töitä täyttääkseen jäljellä olevat, neuvotteluluvuissa asetetut edellytykset. Maan on jatkettava uudistuksia erityisesti seuraavilla aloilla: oikeuslaitos, julkishallinto, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, vähemmistöjen oikeuksien edistäminen, pakolaisten paluu, sotarikosoikeudenkäyntien jatkaminen ja asiakirjojen luovuttaminen ICTYlle. Kroatialla on myös paljon tehtävää telakoidensa rakenneuudistuksessa. Komissio seuraa tilannetta tarkkaan varmistuakseen, että Kroatia lunastaa antamansa sitoumukset.
6. Turkin poliittiset uudistukset kaipaavat nyt uutta pontta, jotta demokratiaa ja ihmisoikeuksia saataisiin vahvistettua ja maata voitaisiin modernisoida, kehittää ja tuoda lähemmäksi EU:ta. Liittymisneuvottelujen tahti riippuu uudistusten tahdistasta sekä siitä, miten maa täyttää sille asetetut ehdot. Turkin odotetaan huolehtivan assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirjan täysimääräisestä ja syrjimättömästä täytäntöönpanosta ja edistyvän kahdenvälisten suhteiden normalisoinnissa Kyproksen tasavallan kanssa.
7. Mitä tulee Kyproksen kysymykseen, saaren kreikkalais- ja turkkilaisyhteisöjen johtajat ovat aloittaneet Yhdistyneiden Kansakuntien alaisuudessa neuvottelut kokonaisuvaltaisesta ratkaisusta. Komissio tukee osapuolia ja on valmis antamaan teknistä asiantuntija-apua EU:n toimivaltaan kuuluvissa kysymyksissä. Se kehottaa

molempia johtajia toimimaan määrätietoisesti tulosten saavuttamiseksi ja Turkia osallistumaan kokonaisvaltaista ratkaisua suosivien olosuhteiden luomiseen.

8. Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian on huolehdittava vaalien vapaudesta ja rehellisyydestä, parannettava tärkeimpien puolueiden ja poliittisten toimijoiden välistä vuoropuhelua ja täytettävä tärkeimmät jäljellä olevat kumppanuuden ensisijaiset tavoitteet. Komissio seuraa jatkossakin tiivistä näiden alojen kehitystä.
9. Länsi-Balkanin maiden etenemistä kohti EU-jäsenyyttä on mahdollista nopeuttaa, kunhan ne täyttävät vaaditut ehdot. Mahdollisten ehdokasmaiden osalta tämä tarkoittaa sitä, että ne voivat valmiutensa osoitettuaan saavuttaa ehdokasmaan aseman vakiintuneiden menettelyiden mukaisesti.
10. Albanian, Montenegron sekä Bosnia ja Hertsegovinan kanssa tehtyjen väliaikaisten sopimusten täytäntöönpano etenee. Oikeusvaltio on kuitenkin edelleen suuri haaste, ja hallinnollisia valmiuksia ja täytäntöönpanovalmiuksia on parannettava entisestään. Albanian on huolehdittava vuoden 2009 parlamenttivaalien asianmukaisesta valmistelusta ja toimittamisesta. Montenegron on panostettava aivan erityisesti oikeuslaitosuudistuksensa jatkamiseen. Bosnia ja Hertsegovinan poliittisten johtajien on löydettävä yhteinen näkemys maan suunnasta, puhuttava yhdellä äänellä EU-asioissa ja kansainvälisissä kysymyksissä ja päästävä yksimielisyyteen Euroopan yhdentymisen edellyttämistä tärkeimmistä uudistuksista.
11. Serbian on jatkettava myönteisen kehityksen tiellä tekemällä täyttä yhteistyötä ICTYn kanssa ja pyrkimällä käytännön edistysaskeliin keskeisissä uudistuksissa. Komissio katsoo, että Serbialle pitäisi voida myöntää ehdokasmaan asema vuonna 2009, jos ehdot täyttyvät ja komission arvio maan valmiudesta sitä puoltaa.
12. Kosovo on muun Länsi-Balkanin tavoin selvästi suuntautunut EU:hun. Komissio esittää vuoden 2009 syksyllä toteutettavuustutkimuksen keinoista, joilla Kosovon poliittista ja sosioekonomista kehitystä voitaisiin vauhdittaa. Tutkimuksessa selvitetään, miten Kosovo voisi sitä ympäröivän alueen osana parhaiten lähentyä EU:ta vakautus- ja assosiaatioprosessin puitteissa.
13. Komissio toteuttaa toimenpiteitä, jotta Länsi-Balkanin kansalaiset mieltäisivät EU-jäsenyyden konkreettisena mahdollisuutena. Jos maa täyttää viisumivapaudesta laadituissa etenemissuunnitelmissa asetetut edellytykset, komissio saattaa tehdä maakohtaisesti ehdotuksia viisumipakon poistamisesta vuoden 2009 aikana. Länsibalkanilaisille opiskelijoille myönnettävien stipendien määrärahat kaksinkertaistuvat vuonna 2009. Liikenneyhteisöstä Länsi-Balkanin maiden kanssa käytäviä neuvotteluja viedään eteenpäin; sopimus haluttaisiin allekirjoittaa vuoden 2009 kuluessa.
14. Liittymistä valmistelevasta tukivälineestä (IPA) myönnettävä tuki keskitetään aiempaa enemmän avainasemassa oleviin uudistuksiin. Tämä näkyy vuodet 2010–2012 kattavassa tarkistetussa monivuotisessa ohjeellisessa rahoituskehyksessä, jonka komissio esittää tänään. Uuden kansalaisyhteiskuntavälineen täytäntöönpanoa jatketaan vuonna 2009. Kumppanimaita rohkaistaan osallistumaan yhteisön ohjelmiin ja yhteisön virastojen toimintaan nykyistä enemmän.
15. Koordinointi kansainvälisten rahoituslaitosten ja muiden avunantajien kanssa kasvattaa IPA-tuen vipuvaikutusta. Komissio jatkaa Länsi-Balkanin

investointikehyksen valmistelua. Kehys on tarkoitus ottaa käyttöön vuoteen 2010 mennessä Euroopan investointipankin, Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin sekä Euroopan neuvoston kehityspankin kanssa sovitun mukaisesti.

16. Kansainvälisellä rahoitusalan kriisillä on toistaiseksi ollut vain vähäistä välitöntä vaikutusta Länsi-Balkanin maihin ja Turkkiin. Komissio on valmis auttamaan laajentumisprosessissa mukana olevien maiden viranomaisia selviytymään kriisin rahoitusvaikutuksista ja taloudellisista seurauksista.
17. Toukokuussa 2009 EU juhlii vuoden 2004 laajentumisen viisivuotispäivää Tšekin puheenjohtajuuskaudella. Komissio aikoo siinä yhteydessä esittää selvityksen EU:n viidennen laajentumisen vaikutuksista EU:n talouteen.
18. Kansalaisten tuki laajentumiselle on erittäin tärkeä. Jäsenvaltioiden viranomaisten ja EU:n toimielinten on lisättävä kansalaisten ymmärrystä siitä, miten laajentuminen palvelee EU:n etuja.

LIITE 1

Etenemissuunnitelma Kroatian liittymisneuvottelujen päätökseen viemiseksi

Liittymisneuvottelujen eteneminen riippuu neuvottelukehyksen ja joulukuussa 2006 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaisesti siitä, miten Kroatia onnistuu täyttämään asetetut ehdot. Omiin ansioihin perustuvan lähestymistavan mukaisesti neuvottelujen eteneminen on sidoksissa siihen, että Kroatia toteuttaa välttämättömät poliittiset, taloudelliset, lainsäädännölliset ja hallinnolliset uudistukset. Maan on jatkettava uudistuksia erityisesti seuraavilla aloilla: oikeuslaitos, julkishallinto, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, vähemmistöjen oikeudet, pakolaisten paluu, sotarikosoikeudenkäynnit, asiakirjojen luovuttaminen ICTYn käyttöön Kroatiassa ja telakkateollisuuden rakenneuudistus.

Koska edellä luetellut uudistukset ovat tiukasti sidoksissa liittymisneuvotteluihin, Kroatialta odotetaan konkreettisia tuloksia vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta johtuvien velvoitteidensa täyttämiseksi, vakautus- ja assosiaatioprosessin yleisten ehtojen noudattamisessa ja liittymisen valmisteluun EU:lta saatujen varojen hallinnoinnin parantamisessa.

Jäljellä olevien neuvottelulukujen avaaminen:

- *Pääomien vapaa liikkuvuus*
- *Julkiset hankinnat*
- *Kilpailupolitiikka*
- *Maatalous ja maaseudun kehittäminen*
- *Elintarvikkeiden turvallisuus, eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikka*
- *Kalastus*
- *Verotus*
- *Aluepolitiikka*
- *Oikeuslaitos ja perusoikeudet*
- *Oikeus, vapaus ja turvallisuus*
- *Ympäristö*
- *Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka.*

Komissio ehdottaa, että liittymiskonferenssissa tehdään kaikki voitava jäljellä olevien lukujen avaamiseksi vuoden 2008 loppuun mennessä edellyttäen, että Kroatia täyttää vaaditut ehdot. Loput neuvotteluluvut – mikäli niitä on – avattaisiin alkuvuodesta 2009.

Kilpailupolitiikkaa koskevan luvun avaamisedellytyksenä on, että Kroatia toteuttaa lisätoimia erityisesti telakkateollisuudessa. *Oikeuslaitosta ja perusoikeuksia* koskevan luvun osalta Kroatian on vielä täytettävä neuvottelujen avaamisedellytysten jäljellä olevat osat.

Jäljellä olevien neuvottelulukujen käsittelyn alustava päättäminen:

Luvuista 31 on vielä päättämättä; Kroatian on ensin täytettävä asetetut päättämisedellytykset.

Kroatia on pyytänyt määrättyjen lukujen osalta useita siirtymäjärjestelyjä, mikä tarkoittaa lisäneuvottelujen tarvetta ja näin ollen käsittelyn alustavan päättämisen mahdollista viivästyistä.

Jotta liittymisneuvotteluissa voitaisiin edetä päätösvaiheeseen vuoden 2009 loppuun mennessä, Kroatian on saatava valmiiksi päättämisedellytyksiin liittyvät toimet riittävän ajoissa, jotta neuvottelulukujen käsittely voidaan päättää seuraavassa järjestyksessä:

Vuoden 2008 loppuun mennessä

- *Immateriaalioikeudet*
- *Talous- ja rahapolitiikka*
- *Euroopan laajuiset verkot*
- *Tulliliitto*

Vuoden 2009 alkupuoliskolla

- *Sijoittautumisoikeus ja palvelujen tarjoamisen vapaus*
- *Yhtiöoikeus*
- *Rahoituspalvelut*
- *Tietoyhteiskunta ja tiedotusvälineet*
- *Liikennepolitiikka*
- *Energia*
- *Tilastot*
- *Sosiaalipolitiikka ja työllisyys*
- *Kuluttajien ja terveyden suojele*
- *Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*
- *Varainhoidon valvonta*

Vuoden 2009 jälkipuoliskolla

- *Tavaroiden vapaa liikkuvuus*

- *Työntekijöiden vapaa liikkuvuus*
- *Pääomien vapaa liikkuvuus*
- *Julkiset hankinnat*
- *Kilpailupolitiikka*
- *Maatalous ja maaseudun kehittäminen*
- *Elintarvikkeiden turvallisuus, eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikka*
- *Kalastus*
- *Verotus*
- *Aluepolitiikka ja rakennepolitiikan välineiden yhteensovittaminen*
- *Oikeuslaitos ja perusoikeudet*
- *Oikeus, vapaus ja turvallisuus*
- *Ympäristö*
- *Varainhoitoa ja talousarviota koskevat säännökset*
- *Hallintoelimet*
- *Muut asiat.*

Komissio esittää vuoden 2009 kuluessa tiedonannon Kroatian liittymistä koskevasta rahoituspaketista edellyttäen, että Kroatian liittymisvalmistelut etenevät normaalisti.

Lisäksi komissio suosittaa, että neuvosto perustaisi teknisen työryhmän laatimaan liittymissopimusta komission valmistelemien tekstien perusteella. Työryhmä voi työskennellä neuvottelujen vielä jatkuessa, ja se voisikin aloittaa työnsä vuoden 2009 ensimmäisellä puoliskolla. Samanaikaisesti Kroatian on huolehdittava siitä, että yhteisön säännösten käännös maan viralliselle kielelle valmistuu ajoissa.

Tässä etenemissuunnitelmassa esitettyä ohjeellista aikataulua saatetaan joutua muuttamaan Kroatian edistymisestä riippuen. Komissio jatkaa Kroatian tukemista sen liittymisvalmisteluissa ja asiantuntija-avun antamista muun muassa käyttämällä täysimääräisesti teknisen avun ja tiedonvaihdon (TAIEX) ja kumppanuuden kaltaisia välineitä ja antamalla tarkkaan kohdennettua rahoitusapua.

Komissio seuraa tarkkaan, että Kroatia lunastaa neuvotteluissa tekemänsä sitoumukset, ja raportoi havainnoistaan. Komissio hyödyntää maassa säännöllisesti tehtäviä vertaisarviointeja muun muassa oikeusvaltioperiaatteen toteutumisesta sekä muita käytettävissä olevia välineitä.

LIITE 2

Albaniaa, Bosnia ja Hertsegovinaa, Kroatiaa, entistä Jugoslavian tasavaltaa Makedoniaa, Montenegroa, Serbiaa, Kosovoa⁷ ja Turkkiä koskevat päätelmät

Albania

Poliittisia arviointiperusteita vasten tarkasteltuna Albania on edistynyt edelleen demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen juurruttamisessa. Keskeiset uudistukset ovat edenneet kautta puoluelinjojen vallitsevan konsensuksen ansiosta. Puolueiden välisen vuoropuhelun ja valtioelinten asianmukaisen toiminnan tukemista on kuitenkin jatkettava. Maa pääsee osoittamaan demokraattisen kypsyytensä valmistautumalla kunnolla vuoden 2009 parlamenttivaaleihin. Albanian on jatkettava hallinnollisten valmiuksiensa kehittämistä. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on edistytty jonkin verran, mutta se on edelleen suuri haaste.

Demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen vakiinnuttamisessa on edistytty jonkin verran. Albanian *parlamentti* on hyväksynyt merkittäviä muutoksia perustuslakiin. Yksi muutos koskee vaaliuudistusta, josta kaksi suurinta puoluetta ovat laajalti yksimielisiä. Uusi vaalilaki on vielä antamatta: se pitäisi saada voimaan ennen vuoden 2009 parlamenttivaaleja. Albania on edistynyt jonkin verran *hallintorakenteiden* lujittamisessa, mikä on välttämätöntä vakautus- ja assosiaatiosopimukseen sisältyvien sitoumusten täyttämiseksi ja EU:hun liittymisen valmistelutöiden koordinoimiseksi. Valmiuksien kehittämistä on kuitenkin jatkettava ja strateginen suunnittelu on jatkossakin tarpeen. *Julkishallinnossa* tarvitaan mittavia toimenpiteitä, jotta sen palveluksessa olevat virkamiehet olisivat riippumattomia, tehokkaita ja tehtävään ansioidensa perusteella nimitettyjä. Osa nimityksistä on edelleen virkamieslain vastaisia. Virkamieslain, myös siihen sisältyvän urarakenteen, täytäntöönpano kokonaisuudessaan on edistymisen kannalta avainasemassa.

Oikeuslaitoksen uudistamisessa on edistytty jonkin verran. Oikeuslaitoksen organisaatiosta on annettu tärkeitä säädöksiä. Tuomioistuinlaitoksen infrastruktuuria on parannettu, mutta se on edelleen puutteellinen. Oikeuslaitoksen uudistamiseksi ei ole laadittu kattavaa strategiaa. Korkean tuomioistuinneuvoston ja syyttäjänviraston toimintaa koskevien tärkeiden säädösten käsittely on kesken. Tuomioiden täytäntöönpano varsinkin yksityisoikeudellisissa asioissa on edelleen hidasta. Käsittelyä odottavien oikeustapausten kasautuminen jatkuu ja tuomioistuinten infrastruktuuri on edelleen puutteellista. Oikeuslaitoksen toiminta on jatkunut vajavaisena, ja sen riippumattomuuden, avoimuuden ja tehokkuuden varmistamisessa on vielä paljon tekemistä.

Hallitus on jatkanut ponnistelujaan *korruption torjumiseksi*, joka on yksi Eurooppakumppanuuden tärkeimmistä ensisijaisista tavoitteista. Yleinen korruptiontorjuntastrategia ja siihen sisältyvä toimintasuunnitelma on hyväksytty, mutta täytäntöönpanoa ei ole aloitettu eikä seurantamekanismeja arvioitu. Verotuksessa ja julkisissa hankinnoissa on otettu käyttöön sähköisiä menettelyjä. Korruptiotutkinta on johtanut joidenkin virkamiesten erottamiseen ja muutamissa tapauksissa pidätyksiin. Korruption paljastumisessa on tapahtunut parannusta. Laajalle levinnyt korruptio on kuitenkin edelleen erittäin vakava ongelma. Korruption torjunnan institutionaaliset järjestelyt ja toimintaan osallistuvien elinten keskinäinen koordinointi ovat edelleen epätydyttävällä tasolla. Oikeuslaitoksessa esiintyvän korruption

⁷ YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/99 mukaisesti.

torjunta on yhä yksi keskeisimmistä haasteista. Gerdecin räjähdys on tutkittava perusteellisesti. Korruption torjumiseksi tarvitaan vielä mittavia ponnisteluja sen kaikilla osa-alueilla oikeudellinen vastuu ja puolueiden rahoituksen avoimuus mukaan luettuina.

Ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojelussa on tapahtunut jonkinasteista edistymistä. Lainsäädäntökehys on olemassa. Joihinkin toimiin on ryhdytty syytteen nostamiseksi tapauksissa, joissa esitutkintavankeja on *kohdeltu epäasiallisesti*. Uusia vankiloita ja esitutkintavangeille tarkoitettuja pidätyskeskuksia on rakennettu. Ihmisoikeuksien suojelemiseksi ja niitä rikkovien syytteesen panemiseksi tarvitaan kuitenkin vielä melkoisia ponnistuksia. *Oikeussuojaan* liittyen on säädetty ilmaisen oikeusavun antamisesta, mutta lakia ei sovelleta aktiivisesti. Vankiloiden erittäin huonot olosuhteet, joita kärjistävät vankien tiloihin suhteutettuna liian suuri määrä, ovat edelleen vakava huolenaihe.

Albania on jatkanut *sananvapauden* edistämistä. Mediapolitiikkaa sääntelevä oikeudellinen kehys on parantunut, mutta lainsäädännön täytäntöönpanoa on tehostettava. Lisätoimia tarvitaan kunnianloukkauksen rangaistavuudesta luopumiseksi sekä tiedonvälityksen vapauden ja yleisradiotoiminnan sääntelyelimen riippumattomuuden takaamiseksi.

Kansalaisyhteiskuntaa edustavia järjestöjä säätelevä lainsäädäntökehys on moitteeton. Valtiosta riippumattomien järjestöjen tukemiseksi on perustettu kansalaisyhteiskuntarahasto, mutta sille ei ole täytäntöönpanorakenteita. Kansalaisjärjestöt ovat edelleen heikkoja, ja niiden osallistumista politiikkaan on tuettava lisätoimin.

Naisten oikeuksia on vahvistettu edelleen. Sukupuolten tasa-arvosta on annettu uutta lainsäädäntöä. Perheväkivallan estämiseksi on laadittu strategia, mutta sitä ei ole pantu täytäntöön. Naisten suojelu kaikenlaiselta väkivallalta on riittämätöntä ja siksi edelleen vakava huolenaihe. *Lasten oikeuksia* on edistetty entisestään. Rikoslakiin on tehty lasten hyväksikäyttöä koskevia muutoksia, mutta lapsityövoiman kitkemiseksi tarvitaan lisätoimia. Nuorisorikollisille voidaan nyttemmin määrätä yhdyskuntapalvelua tai ehdollinen rangaistus. Romanilasten koulunkäynti on lisääntynyt jonkin verran. Resurssien puute estää kuitenkin toimien täysimääräisen täytäntöönpanon. Vuosille 2008–2013 on laadittu sosiaaliturvastrategia, mutta täytäntöönpanorakenteet puuttuvat. *Vähäosaisia ja vajaakuntoisia* varten on edelleen vain vähän tukitoimia. Valtion virastojen toimintaa on koordinoitava paremmin. Syrjinnän torjuntaa koskevan lainsäädäntökehysten osalta edistys on ollut vähäistä. Työlainsäädännön muuttamisessa ei ole edistytty, mikä haittaa työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun kehittämistä.

Omistusoikeuksien vahvistamisessa on edistytty. Kiinteistöjen ensirekisteröinti on saatu lähes valmiiksi, ja prosessi, jolla omaisuuden arvo määritetään palautus- ja korvausvaateiden arviointia varten, jatkuu. Ratkaisemattomat omistusriidat ovat haitanneet toimivien maakaupan markkinoiden kehittämistä ja jarruttaneet ulkomaisia investointeja.

Albania on toteuttanut joitakin toimenpiteitä *vähemmistöjen* suojelusta antamiensa sitoumusten lunastamiseksi. Toimilla tuetaan vähemmistökielten käyttöä. Vähemmistöjen koosta ja tilanteesta on kerättävä luotettavia tietoja tilanteen parantamiseksi. *Romanien* tilanteen, erityisesti kouluun ilmoittautumisten, parantamiseksi on ryhdytty joihinkin toimiin, mutta niiden vaikutukset ovat jääneet vähäisiksi. Romanian olojen parantamiseen tähtäävän teemavuosikymmenen (Roma Decade) ohjelmiin osallistumiseksi tarvitaan parempaa koordinaatiota ja riittäviä resursseja, ja laaditut strategiat on pantava täytäntöön. Romanivähemmistön elinolosuhteet ovat edelleen erittäin vaikeat ja romaneja syrjitään.

Ongelmia on erityisesti koulutuksessa, sosiaaliturvassa, terveydenhuollossa, asumisessa ja työllistymisessä.

Mitä tulee *alueellisiin kysymyksiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin*, Albanialla on edelleen ollut rakentava rooli alueellisen vakauden säilyttämisessä ja hyvien suhteiden vaalimisessa muiden Länsi-Balkanin maiden ja EU:n naapurimaiden kanssa. Maa on osallistunut aktiivisesti alueelliseen yhteistyöhön, kuten äskettäin perustetun alueellisen yhteistyöneuvoston ja Keski-Euroopan vakaakauppasopimuksen (CEFTA) toimintaan. Albanian Yhdysvaltojen kanssa tekemä kansainvälistä rikostuomioistuinta koskeva kahdenvälinen immuniteettisopimus on ristiriidassa EU:n yhteisen kannan ja pääperiaatteiden kanssa.

Albanian **talouden** kasvu on jatkunut suhteellisen nopeana. Inflaatiopaineet saatiin pysymään kurissa, mutta kauppavaje syveni ja finanssipolitiikka löystyi. Kansantalous pysyi yleisesti ottaen vakaana, ja sitä tuettiin mitä erilaisimmilla rakenneuudistuksilla. Liiketoimintaedellytykset paranivat. Talouden kehittymistä jarruttivat kuitenkin edelleen epävarma energiahuolto, heikko infrastruktuuri sekä se, että oikeusvaltioperiaatetta ja sopimuksia noudatetaan heikosti.

Taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa Albania on edistynyt entisestään pyrkimyksissään luoda toimiva markkinatalous. Rakenneuudistuksia on jatkettava ja infrastruktuuriin ja koulutukseen tehtävä tuntuvia investointeja, jotta talous voisi pitkällä aikavälillä selvitä kilpailun ja markkinavoimien paineista EU:ssa.

Markkinakeskeisen talouspolitiikan ja kansantalouden vakauden perustekijöistä vallitsee edelleen konsensus. Talous on selviytynyt hyvin elintarvikkeiden maailmanlaajuisen hinnannousun aiheuttamista voimakkaista paineista, ja työmarkkinoiden toiminta on tehostunut. Julkinen taloudenhoito on tehostunut, minkä seurauksena verotulot ovat kasvaneet. Suurien valtionyhtiöiden yksityistäminen on edistynyt ja yritysten rekisteröintimenettelyjä on yksinkertaistettu huomattavasti.

Albania on toteuttanut toimenpiteitä työvoiman ammattitaidon parantamiseksi ja infrastruktuuri-investointien lisäämiseksi. Yrityssektorin rakenneuudistuksessa tapahtui edistymistä. Hallitus on tehostanut korruption ja veronkierron torjuntaa. Rahoitussektorin toiminta on jatkunut moitteettomana ja luottomarkkinoiden avoimuus lisääntynyt. Valtion toimista johtuva kilpailun vääristyminen oli edelleenkin vähäistä.

Kansantalouteen kohdistuvat riskit kuitenkin lisääntyivät vaihtotaseen alijäämän syventyessä, mikä puolestaan johtui pääasiassa tuontien energian sekä tuontikoneiden ja -laitteiden kysynnän kasvusta. Viennin määrä pysyi vähäisenä ja joka tapauksessa selvästi alle tuonnin määrän. Rahoituspuolella pääomantuonti jatkui suhteellisen vähäisenä. Julkisen talouden vakautumisen viivästyminen on osaltaan vaikuttanut epätasapainon syntymiseen säästämisen ja investointien välille, kun otetaan huomioon, että julkiset infrastruktuuri-investoinnit lisääntyivät. Se, ettei tappiota tekevän valtiollisen sähköyhtiön rakenneuudistusta ole saatu päätökseen, muodostaa edelleen rahoitusriskin.

Energiahuollon epävarmuus jarrutti edelleen talouskehitystä. Talouden kilpailukykyä rasittivat yhä ammattitaitoisen työvoiman ja pääoman puute sekä heikko infrastruktuuri. Maataloussektorin työllisyys oli edelleen suhteettoman korkea. Heikkoudet vero- ja menopolitiikassa samoin kuin lainvalvonnan puutteet muun muassa korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ruokkivat laajaa epävirallista sektoria. Epävirallinen

sektori onkin yhä merkittävä haaste, koska se pienentää veropohjaa ja heikentää talouspolitiikan tehokkuutta.

Albania on edistynyt pyrkimyksissään saattaa lainsäädäntönsä, politiikkansa ja valmiutensa **eurooppalaisia normeja** vastaaviksi ja panna täytäntöön väliaikaiseen sopimukseen sisältyvät sitoumukset. Lisäedistymistä on tapahtunut esimerkiksi tullin ja kilpailun aloilla, kun taas toisilla, kuten energian, liikenteen ja immateriaalioikeuksien aloilla, edistyminen on jäänyt vähäiseksi. Eläinlääkintä- ja kasvinsuojeluvalvonnassa on tapahduttava edistystä, jotta Albania voisi hyötyä täysimääräisesti vakautus- ja assosiaatiosopimukseen sisältyvistä kauppaa koskevista myönnytyksistä. Hallinnollisten valmiuksien parantamiseksi on ryhdyttävä lisätoimiin vakautus- ja assosiaatiosopimuksen muita kuin kauppaa koskevien määräysten sekä lainsäädännön tosiasiallisen täytäntöönpanon osalta.

Sisämarkkinoiden joillakin osa-alueilla on tapahtunut edistystä, mutta Albanian on ryhdyttävä lisätoimiin vakautus- ja assosiaatiosopimusvelvoitteiden täyttämiseksi. Lisäedistystä on tapahtunut eurooppalaisten teknisten standardien käyttöönotossa ja akkreditoinnissa. Metrologiassa ja markkinavalvonnassa on tehty joitakin parannuksia, mutta lisäponnisteluja tarvitaan. *Kuluttajansuojaa* koskeva lainsäädäntökehys on parantunut. *Sijoittautumisoikeuden* osalta ei ole tapahtunut merkittävää edistystä. *Pääomanliikkeisiin* sovelletaan edelleen joitakin rajoituksia.

Tullin hallinnollisten valmiuksien kehittämisessä on tapahtunut lisäedistystä. Rajanylityspaikkojen infrastruktuuria ollaan parantamassa. Tullitulojen kasvu jatkui samaan aikaan kun väliaikaisessa sopimuksessa määrätyt tullinalennukset pantiin täytäntöön aikataulussa. Tullialalla on kuitenkin laadittava tietotekniikka- ja koulutusstrategioita ja lisäparannuksia tarvitaan infrastruktuurin osalta ja käytäntöjen lähentämisessä EU:n käytäntöihin. *Verotuksen* alalla on tapahtunut edistystä. Tulo- ja yhtiöveroista saadut tulot ovat lisääntyneet. Veronkanto on kuitenkin edelleen kehittymätöntä erityisesti paikallishallinnon tasolla. Lisätoimia tarvitaan veronkannon ja valvontastrategian osalta sekä EU:n lainsäädäntöön ja käytäntöihin mukautumiseksi.

Kilpailun alalla tapahtui lisäedistystä. Kilpailuviranomaisen vahvistamista jatkettiin ottamalla käyttöön sakkorangaistus kilpailun rajoittamisesta keskeisillä aloilla. Lainsäädäntökehys vastaa pääpiirteissään yhteisön säännöstöä, mutta sen täytäntöönpano edellyttää lisätoimia. Albania on edistynyt entisestään vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta johtuvien valtiontukivelvoitteidensa täyttämässä. Valtiontukiohjelmien määritys on saatu valmiiksi.

Julkisissa hankinnoissa tapahtunut edistyminen on ollut rajallista. Sähköiset hankintamenettelyt on otettu käyttöön, mutta lainsäädännön lähentämistä on jatkettava erityisesti käyttöoikeuksien ja yleishyödyllisten palvelujen osalta. Julkisten hankintojen keskusviraston valmiudet ovat parantuneet, mutta niiden vahvistamista on jatkettava. Muutoksenhakumenettelyjen puolueettomuus on varmistettava. Nykyiset menettelyt valitusten käsittelemiseksi eivät täytä kansainvälisiä vaatimuksia. Albanian tullikoodeksiin tehtiin *immateriaalioikeuksia* koskevia muutoksia ja teollisoikeuksista annettiin laki. Immateriaalioikeuksien noudattamisen valvonta on kuitenkin edelleen heikkoa, ja vain pieni osa rikkomistapauksista tulee tuomioistuinkäsittelyyn. Patentti- ja tekijänoikeusviraston valmiudet ovat edelleen huonot. Väliaikaisesta sopimuksesta johtuvien immateriaalioikeuksia koskevien velvoitteiden täyttämässä on vielä paljon tehtävää.

Työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaa koskevien eurooppalaisten normien omaksumisessa on edistytty jonkin verran. Muita heikommassa asemassa olevien väestöryhmien työllistämiseksi

on perustettu ohjelmia. Työsuojeluhallintoa on vahvistettu, mutta sen valmiudet valvoa työntekijöiden oikeuksien toteutumista ovat rajalliset. Työterveyttä ja –turvallisuutta koskevat normit ovat edelleen puutteelliset. *Kansanterveyden* alalla on tapahtunut lisäedistystä. *Koulutuksessa* on edistytty jonkin verran. Talousarviosta koulutukseen osoitettavien määrärahojen määrä on kasvanut edelleen. Korkeakouluopiskelijoiden valintaprosessissa on otettu käyttöön uusi sähköinen keskusjärjestelmä. Vammaisten opiskelumahdollisuuksia on parannettu. Ylemmän perusasteen koulutuksen suosio maaseutualueilla on kuitenkin edelleen heikko. *Tutkimuksen* alalla on tapahtunut jonkinasteista edistymistä, mutta valmiuksia on vielä lisättävä.

Joissakin *alakohtaisissa politiikoissa* on tapahtunut edistystä. Mitä tulee *teollisuuteen ja pk-yrityksiin*, edistystä on tapahtunut pienyrityksiä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanossa. *Maataloudessa* on edistytty jonkin verran varsinkin lainsäädäntökehityksen ja maatalouden kehittämistrakenteiden luomisessa. *Elintarvikkeiden turvallisuutta sekä eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikkaa* koskeva lainsäädäntökehitys on parantunut, mutta EU:n normeja noudatetaan edelleen puutteellisesti ja institutionaalisia valmiuksia on vahvistettava entisestään. *Kalastuksen* alalla on tapahtunut jonkin verran edistystä tarkastusten, valvonnan ja kansainvälisen yhteistyön osalta. Lakien noudattamisen valvontaan ja niiden täytäntöönpanoon on kuitenkin panostettava lisää.

Ympäristöalan horisontaalinen lainsäädäntö on parantunut, mutta lakien täytäntöönpano ja niiden noudattamisen valvonta laahaavat perässä. Ympäristöpolitiikan laadinnassa tarvittavia hallinnollisia valmiuksia samoin kuin alan valvontaa on vahvistettava.

Liikenteen alalla on edistytty jonkin verran. Albania osallistuu edelleen aktiivisesti Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion toimintaan. Kaikilla liikenteen osa-alueilla tarvitaan kuitenkin edelleen huomattavia parannuksia.

Edistyminen *energia-alalla* on ollut rajallista. Albania on edistynyt EU:n lainsäädännön täytäntöönpanossa energiayhteisön perustamissopimukseen sisältyvien sitoumustensa mukaisesti. Sähkölaitoksen rakenneuudistus on edennyt, ja laitoksen taloudellisen tilanteen kohentamiseksi on käynnistetty toimia. Energiasektorin tila on kuitenkin edelleen kriittinen. Sähkön toimitusvarmuus ei ole turvattu, koska tuotantokapasiteetti ei riitä tyydyttämään kotimaista kysyntää ja yhteenkytkentämahdollisuuksien puute rajoittaa edelleen sähkön tuontia.

Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden osalta on tapahtunut jonkin verran edistystä. Sähköisestä viestinnästä ja allekirjoituksesta annettiin uutta lainsäädäntöä ja markkinoiden vapauttaminen aloitettiin. Sääntelykehys ei vielä kuitenkaan vastaa yhteisön säännöstöä, ja televiestintäalan sääntelyelimen valmiudet ovat puutteelliset. Audiovisuaalipolitiikan alalla vahvistettiin yleisradiotoiminnasta vastaavan viranomaisen hallinnollisia valmiuksia, mutta sen tekniset resurssit ovat yhä rajalliset. *Varainhoidon valvonnan* alalla annettiin uusi talousarviolaki. Johtotason tilintekovelvollisuus ja varainhoidon valvonta ovat kuitenkin vasta lapsenkengissä. *Tilastoissa* on tapahtunut kohtuullista edistymistä. Albanian tilastokeskuksen valmiudet ovat parantuneet. Suurin osa tilastoluokituksista on otettu käyttöön, ja ne vastaavat EU:n normeja. Lainsäädännön lähentämisessä on tapahtunut vaatimatonta edistymistä.

Oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden useimmilla osa-alueilla on tapahtunut edistymistä, mutta se on ollut epätasaista. Kaiken kaikkiaan parannuksia tarvitaan lisää. *Viisumien* osalta ollaan ottamassa käyttöön luotettavaa väestörekisteri- ja osoitejärjestelmää asiakirjojen turvallisuuden parantamiseksi. Ulkomaalaislaki on annettu. EY:llä ja Albanialla on ollut

takaisinottosopimus vuodesta 2006. EY:n ja Albanian välinen viisumien myöntämisen helpottamista koskeva sopimus tuli voimaan, ja osapuolet käynnistivät vuoropuhelun viisumivapaudesta. Albanian on otettava käyttöön EU:n normien mukaiset biometriset passit. Toistaiseksi maan viisumijärjestelmä ei ole EU:n vaatimusten mukainen.

Rajavalvonta on parantunut rajaturvallisuudesta annetun uuden lain, paremman infrastruktuurin ja virastojen välisen yhteistyön ansiosta. Yhdennetyin rajaturvallisuuden strategian täytäntöönpano on aloitettu. Rajapoliisin henkilöstömäärää ja koulutusta on kuitenkin lisättävä ja rajat ylittävää yhteistyötä tehostettava. *Turvapaikkapolitiikassa* on tapahtunut vain vähän edistymistä. Lainsäädännön tarkastelua sen lähentämiseksi EU:n normeihin ei ole viety päätökseen. Täytäntöönpanovalmiudet ovat edelleen heikot, ja virastojen välistä yhteistyötä on lisättävä. *Maahanmuuton* alalla on edistytty jonkin verran. Alueellisia takaisinottokeskuksia valvomaan on perustettu paluumuutto- ja takaisinottoasioiden keskusyksikkö. Maahanpyrkijöihin kohdistuvia rajatarkastuksia on tehostettu, mutta mittavia lisätoimia tarvitaan edelleen.

Edistyminen *rahanpesun torjunnassa* on ollut rajallista. Rahanpesua koskeva lainsäädäntökehys samoin kuin pankkien ja rahoituslaitosten välinen yhteistyö ovat parantuneet. Käytännön valmiudet varallisuuden takavarikointiin ovat kuitenkin edelleen heikot. Tutkintaresurseja, virastojen välistä yhteistyötä ja täytäntöönpanovalmiuksia on kehitettävä edelleen.

Huumausaineiden torjunnassa on edistytty vain vähän, ja niiden kauppa on edelleen vakava ongelma. Huumausaineisiin liittyvät syytteeeseenpanot ovat lisääntyneet. Takavarikoitujen huumausaineiden säilyttämiseen esitutinnan keston ajan tarkoitettua varastoinfrastruktuuria on parannettu. Riittävien tulosten saavuttaminen edellyttää kuitenkin määrätietoista otetta, ja huumausaineiden etsinnässä rajoilla käytettäviä keinoja ja välineitä on parannettava.

Poliisitoimessa tapahtui lisäedistystä uuden poliisilain täytäntöönpanon myötä. Europolin strategisen sopimuksen ja poliisiyhteistyötä Kaakkois-Euroopassa koskevan sopimuksen täytäntöönpano on alkanut. Poliisin hallintoa, henkilöstöä, koulutusta ja sisäisen tarkastuksen rakenteita on vahvistettava edelleen. Luotettavien rikostilastojen laadinta edellyttää lisätoimia.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on tapahtunut vähäistä edistymistä. Järjestäytynyt rikollisuus on yhä vakava ongelma, joka estää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja vaikuttaa liiketoimintaympäristöön. Sen torjumiseksi on hyväksytty kansallinen strategia, ja lainsäädäntökehys on parantunut. Yhteistyö Interpolin kanssa on parantunut, minkä johdosta muutamia kansainvälisiä pidätysmääräyksiä on pantu täytäntöön. Korruptio ja puutteellisesti järjestetty todistajien suojele heikentävät kuitenkin järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Poliisin ja syyttäjälaitoksen välisessä yhteistyössä jatkuneet ongelmat alensivat tutkinnan tehokkuutta.

Ihmiskaupan torjumiseksi on laadittu strategia. Moniin toimiin on vielä ryhdyttävä, varsinkin uhrien suojelemiseksi. Ihmiskaupan torjuntastrategian täytäntöönpano edellyttää poliittista tahtoa ja parempaa koordinoitua erityisesti uhrien suojelelun osalta. Albania on vieläkin merkittävä ihmiskaupan lähtömaa, kun puhutaan naisten ja tyttöjen seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä pakkotyövoimasta. Naisten ja lasten kauppa maan sisällä on lisääntymässä.

Henkilötietosuojan alalla on edistytty hyvin. Lainsäädäntökehys on saatu valmiiksi ja riippumaton tietosuojaviranomainen on nimetty. Tietosuojaviranomainen tarvitsee vielä riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseksi.

Bosnia ja Hertsegovina

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt vähän Eurooppa-kumppanuuden mukaisten **poliittisten arviointiperusteiden** täyttämässä. Komission ja neuvoston vuonna 2005 määrittelemillä neljällä keskeisellä alalla⁸ on saavutettu edistystä, jonka jälkeen vakautus- ja assosiaatiosopimus allekirjoitettiin kesäkuussa 2008. Puutteellinen yhteisymmärrys valtiorakenteiden kehittämisen tärkeimmistä tekijöistä, Daytonin rauhansopimuksen toistuva kyseenalaistaminen ja tulehtunut retoriikka ovat kuitenkin vaikuttaneet hallintoelinten toimintaan ja hidastaneet uudistuksia. Poliittisten johtajien yhteinen visio maan kehityssuunnasta ja tärkeimmistä EU:hun liittyvistä uudistuksista sekä kyky puhua yhdellä äänellä EU-asioista ja kansainvälisistä asioista ovat keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat maan etenemiseen kohti Euroopan unionia. Bosnia ja Hertsegovinan on myös lisättävä edelleen hallinnollisia valmiuksiaan, erityisesti keskushallinnon tasolla, ja tehostettava ponnistelujaan korruption torjumiseksi.

Demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen osalta voidaan todeta, että toimivampien ja tehokkaampien valtiorakenteiden kehittämisessä on tapahtunut rajallista edistystä, mutta *perustuslain* uudistuksessa ei ole edistytty. Bosnia ja Hertsegovinan hallintojärjestelmään osallistuu edelleen kansainvälisiä toimijoita. Korkean edustajan toimiston sulkeminen edellyttää Bosnia ja Hertsegovinan edistymistä tiettyjen vaatimusten⁹ täyttämässä.

Lokakuun 2008 kunnallisvaalit noudattivat kansainvälisiä normeja. Bosnia ja Hertsegovinan *parlamentin* tehokkuuden parantamisessa on edistytty jonkin verran. Parlamentti antoi vuoden 2008 alkupuoliskolla useita merkittäviä lakeja Eurooppa-kumppanuuden perusteella, mutta sen työtä ovat haitanneet poliittinen ilmapiiri, järjestelmällinen äänestäminen etnisin perustein ja riittämättömät hallinnolliset resurssit. Valtiotason *hallituksen* osalta yksimielisyys yhdentymisestä Euroopan unioniin auttoi aikaistamaan lainsäädäntöohjelman kevääseen 2008. Uudistukset ovat kuitenkin polkeneet paikallaan viime kuukausina. Sisäiset jännitykset sekä hajanainen ja koordinoimaton politiikanteko valtion ja entiteettien välillä ovat edelleen tärkeimmät esteet valtiotason hallituksen tehokkaalle työskentelylle. Poliittisen tahdon puute ja kapasiteettiongelmät hallituksessa ja parlamentissa viivästyttävät edelleen lainsäädännön antamista. Euroopan unioniin yhdentymisestä vastaava virasto on yhä ollut merkittävässä asemassa yhdentymisen edistämässä, mutta sen toimintaa ovat haitanneet rajalliset

⁸ 1) Poliisitoimen uudistus poliisitoimen uudelleenjärjestelystä lokakuussa 2005 tehdyn sopimuksen mukaisesti; 2) täysimääräinen yhteistyö entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen ICTYn kanssa; 3) kaiken tarvittavan yleisradiotoimintaa koskevan lainsäädännön antaminen ja täytäntöönpano; ja 4) lainsäädännön ja hallinnollisten valmiuksien kehittäminen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen asianmukaisen täytäntöönpanon mahdollistamiseksi.

⁹ Nämä kattavat viisi tavoitetta: 1) omaisuuden jakoa valtion ja muiden hallintotasojen välillä koskevan kysymyksen hyväksyttävä ja kestävä ratkaisu; 2) puolustusomaisuutta koskevan kysymyksen hyväksyttävä ja kestävä ratkaisu; 3) Brčkon asemaa koskevan lopullisen ratkaisun tekeminen; 4) julkisen talouden kestävyys (jota edistävät sopimus välillistä verotusta käsittelevän viranomaisen pysyvistä korjauskerroinmenetelmästä ja kansallisen veroneuvoston perustaminen); ja 5) oikeusvaltioperiaatteen juurtuminen (josta on osoituksena sotarikoksia koskevan kansallisen strategian, ulkomaalais- ja turvapaikkalain sekä oikeusalan uudistusta koskevan kansallisen strategian hyväksyminen) ja kaksi erityistä edellytystä: 1) vakautus- ja assosiaatiosopimuksen allekirjoittaminen ja 2) vakaa poliittinen tilanne.

henkilöresurssit ja vaikea poliittinen ilmapiiri. Poliitiikan suunnittelua Bosnia ja Hertsegovinassa haittaa vakavasti se, ettei viime aikoina ole suoritettu väestölaskentaa.

Julkishallinnon alalla on tapahtunut jonkin verran edistystä, mutta lisäponnistukset ovat välttämättömiä. Julkishallinnon uudistuksesta vastaavaa koordinoitintoimistoa on vahvistettu. Julkishallinnon uudistusstrategiaa, joka on yksi Eurooppa-kumppanuuden tärkeimmistä ensisijaisista tavoitteista, ollaan panemassa täytäntöön. Julkishallinnon uudistusrahasto on aloittanut toimintansa. Valtio- ja entiteettitason julkisen hallinnon virastojen välinen koordinointi on parantunut, ja ne ovat osallistuneet yhdessä useisiin laajamittaisiin koulutusohjelmiin. Siitä huolimatta on edelleen ponnisteltava poliittisen väliintulon estämiseksi, etnisen identiteetin merkityksen rajoittamiseksi nimityksissä ja ammattitaitoisen ja tehokkaan virkamieskunnan luomiseksi ansioiden ja pätevyyden perusteella. Valtion omaisuutta koskevan lain, joka on korkean edustajan toimiston sulkemisen edellytyksenä, valmistelu on edennyt erittäin hitaasti. Neljän valtiollisen oikeusasiamiehen nimittäminen ja oikeusasiamiesten toimivallan siirtäminen valtion tasolle ovat viivästyneet.

Bosnia ja Hertsegovina on jatkanut edistymistä *oikeuslaitoksen* parantamisessa. Maassa on hyväksytty oikeusalan kehittämistä koskeva kansallinen strategia, jonka tavoitteena on vahvistaa entisestään oikeuslaitoksen riippumattomuutta, vastuuvollisuutta, tehokkuutta, ammattimaisuutta ja yhdenmukaistamista. Korkean tason tuomari- ja syyttäjäneuvosto on jatkanut ponnistelujaan oikeuslaitoksen tilanteen parantamiseksi. Oikeuslaitoksen pirstaleisuus ja oikeudellisen kehyksen sekavuus haittaavat edelleen oikeuslaitoksen toimintaa. Järjestäytyneen rikollisuuden ja sotarikosten syytteenpanossa on edelleen ongelmia entiteeteissä ja kantoneissa. Oikeuslaitoksen riippumattomuutta, vastuuvollisuutta ja tehokkuutta on lisättävä edelleen. Serbitasavallan hallitus on asettanut kyseenalaiseksi valtiotason oikeudellisten virastojen toimivallan toimia vapaasti Serbitasavallassa, mikä on vakava huolenaihe.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt vähän *korruption torjunnassa*, ja korruptio onkin edelleen laajalle levinnyttä ja muodostaa vakavan ongelman. Kansallista korruption vastaista strategiaa ei ole pantu asianmukaisesti täytäntöön. Korruptiotuomioiden antaminen on edelleen hyvin vähäistä. Julkishallinnon toimintojen avoimuutta haittaa poliittinen painostus, jota kohdistuu julkisiin ulkoisiin tilintarkastuslaitoksiin ja korruption valvontaelimiin. Bosnia ja Hertsegovinan on vahvistettava sitoumusta ja päättäväistä toimintaa korruptiota vastaan.

Edistyminen *ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojelun* alalla on ollut rajallista. Bosnia ja Hertsegovina on ratifioinut tärkeimmät YK:n ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset, muun muassa uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan heinäkuussa 2008. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa on kuitenkin parannettava. Bosnia ja Hertsegovinan perustuslakituomioistuimen ihmisoikeuskomission päätöksiä ei monissa tapauksissa ole pantu asianmukaisesti täytäntöön.

Kansalaisyhteisöjen ja poliittisten oikeuksien täyttämässä on edistytty jonkin verran. On toteutettu toimia *kansalaisyhteiskunnan* kehityksen tukemiseksi. Kansalaisyhteiskuntaa käsittelevän lautakunnan perustaminen on myönteinen kehityssuuntaus, vaikka *kansalaisyhteiskunnan* järjestöt ovat edelleen yleensä ottaen heikkoja ja niiden osallistumista politiikantekoon on vieläkin vahvistettava. Valtion tason *vankilan* rakentamisen edellyttämä rahoitus on turvattu. Valtion ja entiteettien välillä ei kuitenkaan vielä ole yhtenäistä rikosoikeudellisia seuraamuksia koskevaa käytäntöä. Vankien ja pidätettyjen *huono kohtelu* on yhä ongelma. Rikollisten syytteenpano on vieläkin vähäistä. *Oikeussuojan saatavuus*

siviili- ja rikosoikeudellisissa oikeudenkäynneissä on edelleen huolenaihe, eikä tasa-arvoisuus lain edessä ole aina taattu.

Valtion ja entiteettien perustuslaissa määrätään *sananvapaudesta* ja viestintän vapaudesta, *kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta* sekä *uskonnonvapaudesta*. Lisäedistyminen näillä aloilla on kuitenkin ollut vähäistä, ja voimassa olevan lainsäädännön täytäntöönpanoa on parannettava. Yleisradiotoimintaa koskeva federaation laki on annettu, mutta se on vielä yhdenmukaistettava täysin relevantin valtiotason lainsäädännön kanssa. Kaikki yleisradiotoimintaa koskevat lait on pantava asianmukaisesti täytäntöön, jotta täytetään tämä Eurooppa-kumppanuuden tärkeä ensisijainen tavoite. Yleisradiojärjestelmää on yritetty estää saamasta taloudellisia resursseja. Lehtimiehiin ja toimittajiin on kohdistunut fyysisiä hyökkäyksiä.

Edistyminen *taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien* alalla on ollut rajallista. *Naisten* suojelemiseksi kaikenlaiselta väkivallalta tarvitaan lisätoimia. Vaikka *lapsia* koskeva toimintasuunnitelma on olemassa, ongelmia esiintyy edelleen terveydenhuollon, sosiaaliturvan, koulutuksen ja lapsiin kohdistuvan perheväkivallan aloilla. Sosiaaliturvajärjestelmien puutteellisuus vaikuttaa haitallisesti *heikoimmassa asemassa oleviin ryhmiin*, kuten mielenterveyspotilaisiin. Euroopan uudistetun sosiaalisen peruskirjan ratifioiminen on katsottava edistykseksi, mutta mutkikas hallintojärjestelmä ja lainsäädännön pirstaleisuus haittaavat edelleen työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua Bosnia ja Hertsegovinassa. Edistys on jatkunut *omistusoikeuksien* ja maaomaisuuden hallintoa koskevan uudistuksen aloilla. Kotiseudultaan siirtymään joutuneiden henkilöiden ja pakolaisten asuinkiinteistövaatimuksia käsittelevän komitean toimeksiantoa on jatkettu, jotta voidaan ratkaista jäljellä olevat asuinkiinteistöjen palauttamista koskevat tapaukset. Bosnia ja Hertsegovinan lainsäädäntöön sisältyy säännöksiä taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien suojelemiseksi, mutta yleensä ottaen niiden täytäntöönpano on heikkoa.

Sivistyksellisten oikeuksien ja vähemmistöjen oikeuksien alalla on tapahtunut jonkin verran edistymistä. Valtion tasolla toimiva kansallisten vähemmistöjen neuvosto on perustettu, ja Serbitasavallassa toimii kansallisten vähemmistöjen neuvosto. Kansallisia vähemmistöjä koskevan lain täytäntöönpanoa on parannettava, ja valtiotason perustuslakia on muutettava siten, että kaikki vähemmistöt voivat päästä kaikkiin poliittisiin tehtäviin. Lasten erottelu kouluissa etnisin perustein on edelleen ongelma. Bosnia ja Hertsegovina on liittynyt *romanien* integraation vuosikymmeneen 2005–2015. Maalla on romanien asuntoasioita, terveydenhuoltoa ja työllisyyttä koskeva toimintasuunnitelma ja koordinoituneet mekanismit. Romanien elinolot ovat kuitenkin edelleen erittäin vaikeat, ja romaneja syrjitään koulutuksessa, sosiaaliturvassa, terveydenhuollossa sekä asunto- ja työmarkkinoilla. Väestörekisteritietojen puuttuminen estää romaneja edelleen käyttämästä sosiaalisia ja taloudellisia peruspalveluja.

Pakolaisten ja kotimaansa sisällä siirtymään joutuneiden henkilöiden osalta turvallisuustilanne on parantunut, mutta lisäedistys paluumuuttajien sosioekonomisen sopeuttamisen parantamisessa on ollut vähäistä.

Mitä tulee *alueellisiin kysymyksiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin*, Bosnia ja Hertsegovina on jatkanut aktiivista osallistumista alueellisiin yhteistyöaloitteisiin, esimerkiksi alueelliseen yhteistyöneuvostoon, jonka päämaja perustettiin Sarajevoon helmikuussa 2008, ja Keski-Euroopan vapaakauppasopimukseen. Bosnia ja Hertsegovina on jatkanut tyydyttävää yhteistyötä ICTYn kanssa, mikä on yksi Eurooppa-kumppanuuden tärkeimmistä ensisijaisista tavoitteista. Yhdysvaltojen kanssa tehty kansainvälistä rikostuomioistuinta koskeva

kahdenvälinen immunitaattisopimus ei ole EU:n yhteisen kannan eikä periaatteiden mukainen. Bosnia ja Hertsegovinaan sovelletaan edelleen valvontamenettelyä, joka koskee sen Euroopan neuvoston jäsenyyteen liittyviä velvoitteita ja sitoumuksia.

Kaiken kaikkiaan Bosnia ja Hertsegovinan suhteet naapureihin ovat olleet hyvät, mutta selvittämättömien kysymysten, joihin sisältyvät kauppaa ja rajoja koskevat kysymykset Kroatian ja Serbian kanssa, ratkaisussa on edistytty erittäin vähän.

Bosnia ja Hertsegovinan **talous** on jatkanut nopeaa kasvua. Makrotaloudellinen vakaus on heikentynyt seurauksena ulkoisten vajeiden kasvamisesta, nopeammasta inflaatiosta ja elvyttävästä finanssipolitiikasta. Suurena huolenaiheena ovat edelleen työttömyyden pysyminen erittäin korkealla tasolla ja alhainen työmarkkinaosallistuminen yhdessä entiteettien erilaisten uudistusprosessien kanssa.

Taloudellisten arviointiperusteiden osalta Bosnia ja Hertsegovina on saavuttanut jonkin verran epätasaista edistystä toimivan markkinatalouden luomisessa. Huomattavia lisä uudistuksia on tehtävä määrätietoisesti, jotta maa pystyy pitkällä aikavälillä selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa.

Yksimielisyyteen pääseminen talouspolitiikan perusteista on edistynyt jonkin verran, ja entiteettien välinen yhteistyö talouspolitiikan alalla on parantunut. Laki kansallisesta veroneuvostosta on annettu, ja veroneuvosto perustettiin uuden lain mukaisesti syyskuun alussa. Tällä tavoin on sitouduttu parantamaan verotuksen yhteensovittamista. Välillisten verojen jakamisesta on päästy sopimukseen. Valuuttakatejärjestelmä on toiminut edelleen moitteettomasti, ja rahoitusala on pysynyt suurimman osan aikaa vakaana huolimatta kansainvälisestä volatilitaetista ja kotimaisen lainanannon nopeasta kasvusta. Jotkin työmarkkinaindikaattorit ovat parantuneet. Federaation korkeita yritys- ja tuloveroasteita on pienennetty, ja lainsäädäntötoimia on toteutettu kaksoisverotuksen välttämiseksi maassa.

Liiketoimintaympäristö on parantunut jonkin verran yritysten rekisteröinnin, konkurssimenettelyjen ja maarekisteröinnin alalla. Pk-yritysten mahdollisuudet saada rahoitusta ovat parantuneet. Ulkomaiset suorat sijoitukset kasvoivat äkillisesti vuonna 2007 seurauksena Serbitasavallassa toteutetuista suurista yksityistämistä, ja ne kattoivat kokonaan vaihtotaseen alijäämän. Aineellisen pääoman parantaminen on nopeutunut, ja sitä tukivat myös nopeasti kasvavat julkiset investoinnit Serbitasavallassa.

Vuonna 2006 alkanut julkisen talouden alijäämän kasvu jatkui vuosina 2007 ja 2008. Federaatiossa julkiseen talouteen kohdistuvat riskit ovat nousseet seurauksena siitä, että on sitouduttu suuriin sosiaalimenoihin samalla kun julkisen talouden tulot vähenevät. Lisäksi julkisen sektorin palkkapolitiikkaa on höllennetty kaikilla hallintotasoilla palkkojen nostamisella ja niiden indeksointimenetelmillä, jotka heikentävät julkisen talouden kestävyyttä ja yksityissektorin kilpailukykyä. Valtion omistamien yritysten rakenneuudistus ja likvidointi on edennyt hitaasti, ja federaatiossa yksityistämisessä edistyi vain vähän. Työttömyys on pysynyt erittäin korkeana.

Siirtyminen tuotantorakenteessa enemmän arvonlisää tuottaviin toimintoihin on jatkunut hitaana. Työpaikkojen luomista vaikeuttavat heikko tuottavuus ja rakenteelliset jäykkyydet – korkeat sosiaalimaksut, vääristyneet palkanmuodostusmekanismit, suuret ja huonosti suunnatut sosiaaliset tulonsiirrot ja työvoiman alhainen liikkuvuus. Hallinnolliset heikkoudet vaikuttavat edelleen liiketoimintaympäristöön. Laajaa epävirallista sektoria ruokkivat heikko sääntely, epäasianmukaiset vero- ja menopolitiikat ja lainvalvonnan puutteet muun muassa

korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Epävirallinen sektori on edelleen tärkeä haaste, sillä se pienentää veropohjaa ja talouspolitiikan tehokkuutta.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt jonkin verran lainsäädäntönsä ja politiikkojensa yhdenmukaistamisessa **eurooppalaisten normien** kanssa. Tullia koskevien säännösten täytäntöönpano sen jälkeen, kun väliaikainen sopimus tuli voimaan 1. heinäkuuta 2008, on yleensä ottaen ollut tyydyttävää. Bosnia ja Hertsegovinan hallinnollisia valmiuksia on kuitenkin vahvistettava, ja maan on edistytävä vakautus- ja assosiaatiosopimuksen täytäntöönpanemisessa.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt jonkin verran **sisämarkkinoita** koskevien Eurooppa-kumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden täyttämässä. *Tavaroiden vapaan liikkuvuuden* alalla on tapahtunut vähäistä edistymistä standardoinnissa, sertifiointissa ja markkinavalvonnassa. Ponnisteluja on jatkettava lainsäädännön lähentämiseksi EU:n lainsäädäntöön ja tarvittavien hallinnollisten valmiuksien luomiseksi. Lääkeaineita ja lääkinnällisiä laitteita koskeva laki on annettu. Tämä auttaa saavuttamaan yhtenäiset sisämarkkinat tällä alalla Bosnia ja Hertsegovinassa. *Kuluttajasuojaneuvosto* on aloittanut toimintansa täydessä mittakaavassa.

Palvelujen, sijoittautumisoikeuden ja yhtiöoikeuden aloilla on saavutettu rajallista edistystä. Yritysten rekisteröinnissä on edistytty. Yhtenäisen valtiotason pankkivalvontaviraston perustamisessa ja leasing-toimintaa ja obligaatioita koskevan valtiotason lainsäädännön antamisessa ei kuitenkaan ole edistytty.

Pääomien vapaan liikkuvuuden alalla ei ole tapahtunut uutta kehitystä, mutta Bosnia ja Hertsegovinan valmistelut ovat tällä alalla hyvällä mallilla. *Tullin* alalla on tapahtunut edistystä niin lainsäädännön yhdenmukaistamisen kuin hallinnollisten valmiuksien suhteen. Nyt on määriteltävä tullistrategiat – erityisesti koulutuksen ja tietotekniikan aloilla ja muilla aloilla. Myös *verotusta* koskevien Eurooppa-kumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden saavuttamisessa on edistytty. Kansallinen veroneuvosto aloitti toimintansa syyskuussa 2008. Arvonlisäverotulot kasvoivat seurauksena taloudellisen toiminnan lisääntymisestä ja rekisteröityjen arvonlisäverovelvollisten lukumäärän noususta.

Kilpailun osalta Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt jonkin verran kilpailunrajoitusten valvonnan alalla. Kilpailuneuvosto on lisännyt toimintojaan, vaikka lainsäädännön yhdenmukaistamista yhteisön säännösten kanssa ei olekaan jatkettu. Valtiontuen alalla ei ole edistytty. Toiminnallisesti riippumatonta valtiontuen valvontaviranomaista koskevaa lainsäädäntöä ei ole annettu eikä tällaista valvontaviranomaista perustettu. *Julkisten hankintojen* alalla edistyminen on ollut ainoastaan vähäistä. Julkisten hankintamenettelyjen asianmukaista täytäntöönpanoa koko maassa ei ole vielä taattu. *Immateriaalioikeuksien* täytäntöönpanon alalla on edistytty vain vähän. Lainsäädäntökehys on vajavainen, ja täytäntöönpanokapasiteettia on vahvistettava.

Sosiaali- ja työllisyyspolitiikan alalla edistys on ollut rajallista. Koordinointi ja strateginen suunnittelu julkisen terveydenhuollon alalla on parantunut. Terveysministereiden konferenssi on perustettu, ja se kokoontuu säännöllisesti. WHO:n puiteyleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi on toteutettu joitakin toimenpiteitä, mutta täytäntöönpanoa on parannettava. Sosiaali- ja työllisyyslainsäädäntö ja -politiikat ovat kuitenkin edelleen erittäin hajanaisia. Maan institutionaaliset puitteet haittaavat yhä vakavasti välttämättömien koordinoitujen lähestymistapojen kehittämistä.

Koulutuksen alalla on saavutettu jonkin verran edistystä eurooppalaisten normien suhteen. Maan 14 koulutusministeriön välinen koordinointi on parantunut hieman seurauksena ministerikonferenssin perustamisesta. Valtiotason laki ammattikoulutuksesta on annettu. Bosnia ja Hertsegovina on myös ryhtynyt lisätoimiin Bolognan uudistusten täytäntöönpanemiseksi. Entiteettien ja kantonien tason lainsäädännön yhdenmukaistamista ei ole kuitenkaan saatu päätökseen, ja täytäntöönpano vaihtelee eri puolilla maata. Tutkimuksen osalta on aloitettu menettely maan ottamiseksi mukaan seitsemänten tutkimuksen puiteohjelmaan. Tämän pitäisi lisätä tutkimusmahdollisuuksia EU:n kumppaneiden kanssa. Siitä huolimatta on edelleen ponnisteltava voimakkaasti tutkimuskapasiteetin lisäämiseksi Bosnia ja Hertsegovinassa.

Bosnia ja Hertsegovina on suhteellisen pitkällä valmisteluissaan *WTO*:hon liittymiseksi, mutta maan on lisättävä toimiaan, jotta se pystyisi liittymään aikaisin oman tavoitteensa mukaisesti.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt jonkin verran eurooppalaisten normien täyttämässä useiden *alakohtaisten politiikkojen* alalla. *Teollisuuden ja pienten ja keski suurten yritysten (pk-yritysten)* alalla edistys on ollut rajallista. Koko maan kattavaa pk-yrityksiä koskevaa strategiaa ei ole annettu. Teollisuuspolitiikkastrategia on myös edelleen laatimatta.

Maatalouden ja kalastuksen alalla on tapahtunut jonkin verran lähentymistä EU:n politiikkaan. Maataloutta, elintarvikkeita ja maaseudun kehitystä koskeva valtiotason laki on annettu. Valtiotason maatalousministeriön perustamisessa ei kuitenkaan ole edistytty. Kattavan maatalousstrategian kehittäminen on viivästynyt. Elintarviketurvallisuuden sekä eläinlääkintä- ja kasvinuojelupolitiikkojen alalla edistys on ollut vähäistä. Riittämättömien taloudellisten ja henkilöstöresurssien sekä valtion ja entiteettien viranomaisten välisen heikon koordinoinnin vuoksi ongelmia esiintyy edelleen. Bosnia ja Hertsegovinan valmistelut *ympäristön* alalla ovat yhä varhaisvaiheessa. Valtiotason ympäristölakia maanlaajuisen yhtenäisen ympäristönsuojelukehyksen luomiseksi ei ole hyväksytty eikä valtiollista ympäristövirastoa ole perustettu.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt jonkin verran *liikenteen* alalla niin institutionaalisten puitteiden vahvistamisessa kuin sääntelykehyksen mukauttamisessa. Euroopan laajuisen liikenneverkkojen kehittämisessä on edistytty, mutta merkittäviä uudistuksia ja yhdenmukaistamista tarvitaan edelleen rautateiden osalta. Maa osallistuu aktiivisesti Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion toimintaan. Kaupallisten lentoyhtiöiden markkinat on avattu Euroopan yhteistä ilmailualueita koskevan sopimuksen ratifiointin jälkeen. Kyseistä sopimusta olisi kuitenkin sovellettava johdonmukaisesti. Lisätoimia on toteutettava institutionaalisten puitteiden muuntamisen saattamiseksi loppuun ja sellaisten edellytysten varmistamiseksi, jotka mahdollistavat kaikkien liikennemuotojen markkinoiden avaamisen.

Energian alalla edistyminen on ollut rajallista. Energiayhteisön perustamissopimuksen osapuolena Bosnia ja Hertsegovinan on pantava täytäntöön asiaa koskeva EU:n energialainsäädäntö, mutta se on täytäntöönpanossa paljon aikataulusta jäljessä useilla energia-aloilla. Erityisesti kaasualan uudistukset ovat myöhässä. Sähköalalla sähkönsiirto on eriytetty ja riippumaton verkko-operaattori ja sähkönsiirtoyhtiö ovat toiminnassa. Sähkönsiirtoyhtiön kehitys, erityisesti Serbitasavallan ehdotus jakaa yhtiö entiteettien mukaan, on vaarantanut sähköalalla saavutetun edistyksen. Kattavaa energiastrategiaa ei ole kehitetty.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt jonkin verran *tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden* alalla. Yleisradiotoimintaa koskevan federaation lain antamisen myötä yleisradiotoimintaa

koskeva oikeudellinen kehys on saatu valmiiksi Bosnia ja Hertsegovinassa, vaikka yhdenmukaistaminen valtiotason lainsäädännön kanssa on vielä jossain määrin tarpeen. Viestintäalan sääntelyviraston riippumattomuutta ovat uhanneet uudet henkilöstön palkkausta koskevat säännöt ja vaikeudet pääjohtajan nimittämisessä. Valtiollisen tietotoimiston perustamisessa ei ole edistytty. *Varainhoidon valvonnan* alalla on tapahtunut hieman edistystä.

Tilastojen alalla on tapahtunut jonkin verran edistystä. Tilastoista vastaavien valtion ja entiteettien elinten välistä yhteistyösopimusta ei ole kuitenkaan pantu asianmukaisesti täytäntöön. Poliittisten erojen vuoksi päätöstä siitä, että vuonna 2011 suoritetaan väestölaskenta, ei ole vielä tehty. Tehokkaan EU:n säännösten mukaisen tilastojärjestelmän luominen Bosnia ja Hertsegovinassa edellyttää merkittäviä ponnisteluja.

Oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alalla edistys on jatkunut *viisumikäsittelyn, rajaturvallisuuden* sekä *turvapaikka- ja maahanmuuttoasioiden* aloilla. On kuitenkin jatkettava toimia lisäparannusten aikaansaamiseksi kaikilla näillä aloilla. Viisumien myöntämisen helpottamista koskeva EY:n ja Bosnia ja Hertsegovinan sopimus tuli voimaan tammikuussa 2008. Euroopan komission kanssa on käynnistetty vuoropuhelu viisumivapaudesta. Biometristen passien käyttöönottamiseksi on toteutettu lisätoimia. Kansalaisten tunnistamisen suojajärjestelmää on kuitenkin parannettava, esimerkiksi järjestelmän turvallisen ja tehokkaan hallinnoinnin osalta. Uusi yhdenmukaistava rajaturvallisuutta koskeva strategia on annettu. Valtion rajaturvallisuuskomissio, joka vastaa yhdenmukaistavan rajaturvallisuuden koordinoimisesta ja strategian täytäntöönpanosta, perustettiin heinäkuussa 2008. Nyt on toteutettava lisätoimia eri viranomaisten välisen yhteistyön parantamiseksi rajoilla. Toimivan turvapaikkajärjestelmän luomisessa on edistytty. Maahanmuuttoasioissa on edistytty jonkin verran. Laittomien maahanmuuttajien väliaikainen vastaanottokeskus avattiin toukokuussa, mutta uusi maahanmuuttostrategia on vielä antamatta. Bosnia ja Hertsegovina on pannut hyvin täytäntöön Euroopan yhteisöjen kanssa tehdyn takaisinottosopimuksen, joka tuli voimaan tammikuussa 2008.

Rahanpesun torjunnassa on edistytty vähän. Yhteistyö kansainvälisellä tasolla on parantunut, ja rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoittamista koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus on tullut voimaan. Kotimainen lainsäädäntö on kuitenkin vielä yhdenmukaistettava yleissopimuksen kanssa. Lisäksi valtion tutkimus- ja suojeluviraston talousrikollisuuden tutkimusyksikön henkilöstömäärää ei ole lisätty merkittävästi. Hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen rahanpesun estämiseksi edellyttää lisätoimia. *Huumausaineiden* torjumiseksi on toteutettu jonkin verran toimenpiteitä, ja huumausainetoimikunta on perustettu. Bosnia ja Hertsegovina ei kuitenkaan ole hyväksynyt laittomia huumeita koskevaa strategiaa tai toimintasuunnitelmaa. Huumausaineiden kauppa on edelleen vakava ongelma, joka edellyttää jatkuvia toimia.

Poliisitoimen alalla on edistytty. Myönteiseksi seikaksi voidaan katsoa se, että on annettu poliisitoimeen koskevaa lainsäädäntöä, jossa säädetään seitsemän uuden viraston perustamisesta valtion tasolla. Nämä lait on nyt pantava viipymättä täytäntöön, ja uusien virastojen johtajat on nimitettävä. Valtion tutkimus- ja suojeluviraston työn helpottamiseksi on toteutettu joitakin toimia. Bosnia ja Hertsegovinan poliisivoimat ovat kuitenkin edelleen hajanaiset, ja viestintäjärjestelmiä, tietokantoja, tietokonepohjaisia tutkinta- ja rikosanalyysijärjestelmiä sekä rikosteknistä tutkintaa koskeva kompetenssi on jakautunut.

Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt rajallisesti *järjestäytyneen rikollisuuden* torjunnassa, mikä on edelleen vakava huolenaihe ja vaikuttaa oikeusvaltioon ja liiketoimintaympäristöön. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategian täytäntöönpano on ollut riittämätöntä. Lainsäädäntö on annettu, mutta sen täytäntöönpanoa on parannettava. Vuoden 2006 terrorismin vastaista strategiaa on seurattu heikosti. Bosnia ja Hertsegovina on hyväksynyt uuden kansallisen toimintasuunnitelman, joka koskee *ihmiskaupan torjuntaa* vuosina 2008–2012. Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan torjunnasta on tullut voimaan. Sen täytäntöönpanoa on kuitenkin parannettava. Bosnia ja Hertsegovina on ihmiskaupan lähtö-, kauttakulku- ja kohdema, mikä on edelleen huolestuttavaa. Valtion *tietosuojavirasto* ei ole vielä toiminnassa.

Kroatia

Kroatia täyttää edelleen **poliittiset arviointiperusteet**. Edistymistä on tapahtunut kautta linjan, mutta lisätoimia tarvitaan yhä useilla aloilla, kuten oikeuslaitoksen ja hallinnon uudistamisen, korruption torjunnan, vähemmistöjen oikeuksien ja pakolaisten paluun aloilla. Liittymiskumppanuuden ensisijaiset tavoitteet on saavutettu osittain.

Demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta on lujitettu entisestään. Sekä hallituksen että parlamentin toiminta on pysynyt hyvänä. Oikeuslaitoksessa, julkishallinnossa ja korruption torjunnassa on kuitenkin vielä huomattavasti parantamisen varaa. Merkittävät parannukset näillä aloilla ovat erittäin tärkeitä, jotta voidaan luoda vankka perusta yhteisön säännösten kokonaisvaltaiselle täytäntöönpanolle.

Julkishallinnon uudistuksessa on edistytty jonkin verran. Hallitus on hyväksynyt julkishallinnon uudistusstrategian sekä yleisiä hallintomenettelyitä koskevan lain tarkistamista koskevan ehdotuksen ja tehnyt parannuksia virkamieslakiin. Valtion keskushallintoviraston valmiuksia on vahvistettu. Erilaisia sähköisen hallinnon aloitteita on tehty. Oikeudellinen perusta nykyaikaisen ja ammattitaitoisen virkamieskunnan luomiselle on kuitenkin edelleen puutteellinen. Kaikkia virkamieslain täytäntöönpanon edellyttämiä säädöksiä ei vielä ole hyväksytty. Virkamieslakia ei ole pantu johdonmukaisesti täytäntöön valtionhallinnossa. Hallinnollisia menettelyjä koskevan lainsäädännön tarkistus on edelleen kesken. Hallintojärjestelmä on yhä tehoton. Henkilöstöhallinnossa on vieläkin heikkouksia, ja virkamieskunta kärsii yhä henkilöstön suuresta vaihtuvuudesta ja pätevän henkilöstön puutteesta. Hajauttaminen on viivästynyt tuntuvasti. Lisätoimia on jatkettava kautta linjan.

Oikeuslaitoksen uudistamisessa on edistytty jonkin verran. Uutta lainsäädäntöä on annettu, ja kaikkia tärkeimpiä uudistuksiin liittyviä kysymyksiä koskeva tarkistettu toimintasuunnitelma hyväksyttiin kesäkuussa 2008. Oikeudellisten tarkastusten järjestelmä alkaa tuottaa tuloksia. Tasapainoisempi lähestymistapa sotarikosmenettelyihin on hitaasti tulemassa näkyviin, ja valmius asettaa rikoksiin syyllistyneet syytteeseen heidän etnisestä taustastaan riippumatta on suurempi. Tuomioistuinkäsittelyä odottavien asioiden määrä on kuitenkin edelleen suuri, ja oikeudellisten menettelyjen pituus on kohtuuton. Tuomioistuinten rationalisointi ei ole vielä alkanut toden teolla. Oikeuslaitoksen vastuuvollisuutta, ammattimaisuutta ja toimivaltaisuuksia on edelleen parannettava. Etniset seikat vaikuttavat edelleen rikosoikeudelliseen vastuuseen sotarikoksista. Tällaisten rikosten syytteeseenpano laiminlyödään usein. Riittävää ratkaisua 1990-luvulla vastaajan poissa ollessa annettuja tuomioita koskevaan kysymykseen ei ole saatu aikaan. Kaiken kaikkiaan oikeuslaitoksen uudistus jatkuu, mutta suhteellisen hitaasti. Konkreettiset tulokset ovat välttämättömiä. Tällä hetkellä oikeuden tehokas jakaminen Kroatian kansalaisille ei ole aina taattu.

Korruption torjunnassa on edistytty jonkin verran. Oikeudellista kehystä on parannettu entisestään, ja tarkistettu korruption vastainen strategia ja toimintasuunnitelma on hyväksytty. Käyttöön on otettu uusi ministeriöiden välinen koordinoitijärjestelmä korruption vastaisten toimenpiteiden seuraamiseksi. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntavirasto USKOK jatkaa toimintojensa tehostamista. Korruptio on kuitenkin edelleen laajamittaista. Korruption vastaisten toimenpiteiden toteutuksesta puuttuu vahva koordinointi ja puolueeton seuranta, ja institutionaalisia valmiuksia siihen on vahvistettava. Poliisin on tehostettava toimintaansa korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Niiden korruptiotapausten määrä, joissa on nostettu syyte, on lisääntynyt, mutta annettujen tuomioiden määrä on edelleen pieni. Korkean tason korruption poistaminen edellyttää lisätoimia. Eturistiriitojen estämisessä on edistytty vain vähän. Poliittisen vastuuvollisuuden kulttuuria ei ole olemassa.

Ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojelun alalla on edistytty jonkin verran. Ihmisoikeuksien suojelu on pääpiirteissään varmistettu, mutta täytäntöönpanossa on jäljellä joitakin suuria haasteita. Toimenpiteitä on jatkettava vähemmistöjen oikeuksien ja pakolaisten paluun aloilla.

Uusi oikeusapua koskeva laki ja asianajajien palkkioita koskevaa lainsäädäntöä on hyväksytty. Niiden tarkoituksena on parantaa *oikeussuojan saatavuutta*, jota viime vuoden aikana ovat vaikeuttaneet olemassa olevan lainsäädännön rajoitukset ja oikeuslaitoksen heikkoudet. *Vankilaolosuhteiden* parantamiseksi on toteutettu toimia. Vankiloita vaivaa kuitenkin edelleen henkilöstö- ja resurssipula, ja uusi oikeusapujärjestelmä on vielä panematta täytäntöön.

Kroatian lainsäädännössä taataan *sananvapaus* sekä viestintien vapaus ja moniarvoisuus, ja yleensä sananvapautta kunnioitetaan. On kuitenkin tapauksia, joissa lehtimiehet ovat joutuneet uhkausten ja hyökkäysten kohteiksi, erityisesti korruptiotapauksia tai järjestäytyntä rikollisuutta tutkivat lehtimiehet. Kaksi lehtimiestä on murhattu hiljattain. Päätoimittajat ja journalistit raportoivat edelleen kohtuuttomasta poliittisesta painostuksesta.

Naisten ja lasten oikeuksien parantamiseen tähtäävät politiikat ovat edelleen nostaneet tietoisuutta niistä. Täytäntöönpanoa on kuitenkin vielä parannettava. Lasten oikeuksien suojelua koskevien toimenpiteiden toteuttamista on myös vauhditettava.

Vammaisille suunnattu oikeusasiamiehen virasto on perustettu, ja sosiaalista osallisuutta koskeva kansallinen täytäntöönpanosuunnitelma vuosille 2007–2008 on laadittu. *Sosiaalisesti heikossa asemassa olevia henkilöitä ja vammaisia* koskevia toimenpiteitä on kuitenkin jatkettava. Mielenterveyden alalla politiikka, jonka mukaan laitoshoidon sijaan tarjotaan avohoitopalveluja, ei ole edistynyt tuntuvasti.

Heinäkuussa 2008 hyväksyttiin kattava *syrjinnän vastainen* laki, mikä oli merkittävä edistysaskel. Käytännössä syrjinnältä suojaamisen taso ja syytteenpano syrjinnän vuoksi ei vielä noudata EU:n normeja. Poliisin sekä terveydenhuolto- ja sosiaalijärjestelmän elinten toiminnassa on esiintynyt heikkouksia.

Vähemmistöjen suhteen on edistytty jonkin verran. Toimintasuunnitelma kansallisia vähemmistöjä koskevan perustuslakia täydentävän lain täytäntöönpanemiseksi on hyväksytty samoin kuin vuotta 2008 koskeva suunnitelma vähemmistöjen edustajien rekrytoimiseksi valtionhallintoon. Vähemmistöjen rahoitusta on lisätty. Romanivähemmistöön on edelleen

kiinnitetty huomiota, ja romanien esikouluopetusta on parannettu. Etninen serbi on nimitetty yhteen varapääministerin viroista.

Vähemmistöihin liittyy kuitenkin edelleen useita ongelmia. Kroatian on kannustettava kansalaisiaan suhtautumaan suvaitsevammin serbivähemmistöön ja toteutettava aiheellisia toimenpiteitä niiden henkilöiden suojelemiseksi, jotka ovat mahdollisesti edelleen syrjinnän, vihamielisen kohtelun tai väkivallan taikka niihin liittyvän uhan kohteena. Vähemmistöillä on edelleen erityisiä vaikeuksia työmarkkinoilla, mikä ilmenee niin aliedustuksena valtionhallinnossa, oikeuslaitoksessa ja poliisitoimessa kuin julkisella sektorilla laajemmin. Romanivähemmistön elinolosuhteet ovat vaikeat, ja haasteita on edelleen koulutuksessa, sosiaaliturvassa, terveydenhuollossa sekä asunto- ja työmarkkinoilla. Säännökset on pantava täytäntöön ja ohjelmat toteutettava entistä määrätietoisemmin, ja riittävä seuranta on varmistettava, erityisesti työllisyyden alalla.

Pakolaisten paluuta koskevissa asioissa on edistytty jonkin verran. Asunto-ohjelmien täytäntöönpanon nopeuttamista koskeva toimintasuunnitelma on hyväksytty, ja siinä asetettiin tavoitteeksi täytäntöönpanon loppuun saattaminen vuoden 2009 lopussa. Eläkeoikeuksien validointimahdollisuuden luovia tärkeitä päätöksiä on tehty. Asuntojen jälleenrakentamista on jatkettu. Tähän mennessä on suurelta osin saavutettu vuodelle 2007 asetettu tavoite, jonka mukaan tarjotaan 1 400 majoitusyksikköä, kun aiemman vuokraoikeuden haltijoita koskevien asunto-ohjelmien puitteissa on jätetty yhteensä 12 500 hakemusta. Näiden ohjelmien täytäntöönpano on kuitenkin edelleen heikkoa. Ainoastaan 12 prosenttia tapauksista on ratkaistu kaupunkialueilla. Hallituksen täytäntöönpanotavoitteet ovat aikataulusta jäljessä, vaikka täytäntöönpano onkin parantunut viime kuukausina. Paluumuuttajia koskevia muita keskeisiä huolenaiheita ovat esimerkiksi tietyillä paikkakunnilla vallitseva vihamielisyys ja työllistyminen. Pakolaisten paluun jatkuvuuden edellyttämien taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden luomiseen tähtääviä pyrkimyksiä on vauhditettava.

Mitä tulee *alueellisiin kysymyksiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin*, yhteistyö entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen kanssa on jatkunut. Sotarikostuomioistuimella on kuitenkin ongelmia saada tiettyjä asiakirjoja Kroatiaasta. Tämä ongelma on ratkaistava. Yleisesti ottaen Daytonin ja Erdutin sopimusten noudattaminen on varmistettu. Kroatian on varmistettava sotarikostuomioistuimesta oman oikeuslaitoksensa käsiteltäviksi siirrettyjen tapausten ja kotimaisissa tuomioistuimissa vireille pantujen tapausten puolueeton käsittely.

Edistyminen alueellisen yhteistyön alalla on jatkunut yleisesti. Kroatia on osallistunut edelleen aktiivisesti alueellisiin aloitteisiin, kuten uuteen alueelliseen yhteistyöneuvostoon ja Keski-Euroopan vapaakauppasopimukseen (CEFTA). Merkittävä edistysaskel saavutettiin, kun Kroatia lopetti jälleen suojellun ekologisen kalastusvyöhykkeen soveltamisen EU:n aluksiin aikaisempien sitoumustensa mukaisesti. Eräissä Kroatian ja sen naapurimaiden välisissä avoimissa kahdenvälisissä kysymyksissä on saavutettu jonkin verran edistystä. On kuitenkin edistytävä vielä enemmän lopullisen ratkaisun löytämiseksi avoimissa oleviin kahdenvälisiin kysymyksiin, erityisesti rajakysymyksiin. Yhteistyön ja hyvien naapurussuhteiden kehittämistä on pyrittävä jatkamaan.

Kroatian **talous** on edelleen kehittynyt vakaasti. Kasvu on hidastunut kotimaisen kysynnän alettua laantua. Makrotalous on pysynyt vakaana, mutta inflaatio on noussut huomattavasti, pääasiassa seurauksena energian ja elintarvikkeiden hintojen noususta. Tähän asti rahoitusalan levottomuudet ovat vaikuttaneet ainoastaan vähän Kroatian talouteen, mutta ulkoisen vajeen ja velkatason kasvu on lisännyt ulkoista haavoittuvaisuutta. Rakennemuutostusprosessi on

yleensä ottaen edennyt hitaasti. Saavutettua edistystä on välittömästi jatkettava parantamalla liiketoimintaympäristöä entisestään.

Taloudellisten arviointiperusteiden mukaan tarkasteltuna Kroatia on toimiva markkinatalous. Sen pitäisi kyetä selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa keskipitkällä aikavälillä, jos se jatkaa rakenteellisten heikkouksien korjaamiseen tähtäävän kattavan uudistusohjelmansa määrätietoista toteuttamista.

Markkinatalouden perustekijöistä vallitsee yhä poliittinen yksimielisyys. Vakauteen tähtäävää makrotalouspolitiikkaa on jatkettu, vaikka kansainvälinen ympäristö on muuttunut yhä epävakammaksi. Vakaa valuuttakurssipolitiikka on palvellut maata hyvin ja taannut edelleen rahoitusalan vakauden. Julkisen talouden vakauttaminen on johtanut julkisen talouden alijäämän pientymiseen entisestään, mutta finanssipoliittisten toimien kaltaiset toimet voivat aiheuttaa uusia julkiseen talouteen kohdistuvia riskejä ja heikentää talousarvion avoimuutta. Talouskasvu on pysynyt vakaana, kun kulutuksen pientymistä on tasapainottanut yksityisten investointien lisääntyminen.

Työmarkkinat ovat hyötynet työllisyyden nopeasta kasvusta, ja työttömyyden aleneminen on jatkunut. Julkisen talouden teknisiä ja institutionaalisia valmiuksia on vahvistettu entisestään. Vakauden varmistamiseksi toteutetut lisätoimenpiteet ovat parantaneet yleensä ottaen vankan pankkialan kestäkykyä ja pienentäneet makrotaloudellisia riskejä. Kroatian talous on yhdentynyt hyvin EU:n talouteen.

Hallituksen talouspolitiikalta on kuitenkin toisinaan puuttunut selvä keskipitkän aikavälin suuntaus. Rakennuudistusohjelma on edennyt hitaasti, ja poliittisten strategioiden hyväksymisen ja niiden todellisen täytäntöönpanon välillä on usein ollut tauko. Hallituksen viestintä keskuspankin kanssa on välillä ollut heikkoa, ja se on vaikuttanut kielteisesti politiikan koordinointiin. Nopeampi inflaatio ja kasvava kauppavaje luovat riskin makrotalouden vakaudelle ja edellyttävät julkisen talouden vahvempaa vakauttamista. Edistyminen julkisen varainhoidon tehokkuuden lisäämisessä on ollut vähäistä, varsinkin terveydenhuollon alalla. Sosiaalimenot ovat pysyneet korkeina eikä niitä ole suunnattu asianmukaisesti, mikä on johtanut tehottomuuteen. Julkinen talous kärsii edelleen siitä, että talousarvion suunnittelua ja toteuttamista koskevaa strategiaa ole.

Yrityksille myönnettyjä merkittäviä tukia ei ole käytetty tehokkaasti rakennuudistukseen, ja yksityistäminen on jatkunut epätasaiseen tahtiin. Yritysrekisteröintimenettelyjen helpottamisessa on edistytty, mutta yksityisen sektorin uudistusaloite on edelleen kärsinyt liiallisesta sääntelystä ja tapauskohtaisista vaatimuksista, jotka mahdollisesti haittaavat markkinoille tuloa ja markkinoilta poistumista koskevia menettelyjä. Rakennuudistusten määrätietoisempi vahvistaminen ja syventäminen on edelleen tärkeää.

Kroatia on parantanut **edellytyksiään täyttää jäsenyyteen liittyvät velvoitteet**. EU:n vaatimusten täyttämiseen liittyvät valmistelut edistyvät vakaasti, ja lainsäädännön yhdenmukaistaminen EU:n sääntöjen kanssa on useilla aloilla erittäin pitkällä. Useimmilla aloilla on tapahtunut jonkin verran edistymistä, erityisesti lainsäädännön yhdenmukaistamisessa ja hallinnollisten valmiuksien kehittämisessä. Useissa neuvotteluluvuissa edellisinä vuosina saavutettu hyvä edistys on jatkunut. Merkittäviä ponnistuksia on kuitenkin vielä edessä, ja lainsäädännön yhdenmukaistamisessa ja hallinnollisissa valmiuksissa on kokonaisuutena vielä paljon tehtävää.

Lainsäädännön yhdenmukaistamisessa *tavaroiden vapaata liikkuvuutta* koskevan yhteisön säännösten kanssa on edistytty hyvin. Yhdenmukaistaminen yhteisön säännösten kanssa on hyvällä mallilla tässä neuvotteluluvussa. Vaatimustenmukaisuuden arviointiin liittyvän infrastruktuurin ja markkinavalvontatoimintojen mukauttaminen on kuitenkin edelleen suuri haaste. Huomattavat ponnistukset ovat tarpeen, jotta voidaan jatkaa lainsäädännön yhdenmukaistamista yhteisön säännösten kanssa, panna lainsäädäntö tehokkaasti täytäntöön ja valvoa sen noudattamista.

Työntekijöiden vapaan liikkuvuuden alalla on edistytty jonkin verran. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on tyydyttävällä tasolla. Kroatian lainsäädäntö ei kuitenkaan noudata vielä työmarkkinoille pääsyä koskevia EU:n sääntöjä. Toimenpiteitä on jatkettava myös tarvittavien hallinnollisten valmiuksien kehittämiseksi, erityisesti sosiaaliturvajärjestelmien koordinoimiseksi.

Sijoittautumisoikeuden ja palvelujen tarjoamisen vapauden alalla on edistytty jonkin verran, mutta tehtävää on vielä paljon. Edistystä haittaavia esteitä on edelleen. Yhdenmukaistaminen on edistynyt kaiken kaikkiaan kohtuullisesti, vaikka joillakin aloilla tarvitaan yhä mittavia toimia. Hallinnollisia valmiuksia näillä aloilla on vahvistettava.

Pääomien vapaan liikkuvuuden alalla on edistytty jonkin verran, pääasiassa EU:n kansalaisten tekemien kiinteistönostolupaa koskevien hakemusten käsittelyssä sekä rahanpesun estämistä koskevan toimintasuunnitelman ja uuden lainsäädännön antamisessa. Yhdenmukaistaminen on edistynyt kaiken kaikkiaan kohtuullisesti, mutta lisätoimet ovat tarpeen erityisesti lainsäädännön täytäntöönpanon ja noudattamisen valvonnan alalla.

Julkisten hankintojen alalla edistys on ollut hyvää. Alalla on luotu tarvittavat institutionaaliset puitteet ja hyväksytty kattava strategia. Lainsäädäntöä on kuitenkin yhdenmukaistettava edelleen ja hallinnollisia valmiuksia on parannettava. Korruption vastaisten toimenpiteiden on katettava oikeudellinen kehys ja sen soveltaminen ja taattava suurempi avoimuus ja tehokkuus.

Yhtiöoikeuden alalla on edistytty jonkin verran. Yhdenmukaistaminen on edennyt hyvin, mutta toimia on jatkettava hiljattain hyväksytyjen lakimuutosten täytäntöönpanemiseksi ja hallinnollisten valmiuksien vahvistamiseksi.

Immateriaalioikeuksien alalla on edistytty hyvin. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on erittäin pitkällä. Lisätoimia on toteutettava immateriaalioikeuksien noudattamisen valvontaan liittyvien hallinnollisten valmiuksien vahvistamiseksi, sidosryhmien tietoisuuden lisäämiseksi sekä laittoman valmistuksen ja väärentämisen torjunnan jatkamiseksi.

Kilpailupolitiikassa on saavutettu jonkin verran edistystä, erityisesti terästeollisuuden valtiontukien, aluetukikartan ja verotukiohjelmien yhdenmukaistamisen suhteen. Merkittävät ponnistelut ovat kuitenkin vielä tarpeen, erityisesti telakoille myönnettävää rakenneuudistustukea koskevassa kysymyksessä, joka on ratkaistava telakoiden suunnitellun yksityistämisen yhteydessä.

Rahoituspalvelujen alalla on edistytty hyvin. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on hyvällä mallilla, mutta lisähuomiota on kiinnitettävä lainsäädännön asianmukaiseen täytäntöönpanoon. Molempien valvontaviranomaisten on tehostettava pyrkimyksiään parantaa valvontaa ja konsultaatioon perustuvaa vuorovaikutusta alan toimijoiden kanssa.

Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden alalla on edistytty huomattavasti, erityisesti sähköisen viestinnän markkinoiden vapauttamisessa ja tiedotusvälineiden uudistamisessa. Tässä neuvotteluluvussa yhdenmukaistaminen yhteisön säännösten kanssa on hyvällä tasolla, mutta lisätoimia on toteutettava sähköisen viestinnän markkinoiden asianmukaisen toiminnan varmistamiseksi.

Maatalouden ja maaseudun kehittämisen alalla edistyminen on ollut erittäin epätasaista. Laatu- ja luonnonmukaisen viljelyn aloilla edistys on jo pitkällä. Maaseudun kehittämisen alalla hyvää kokemusta on saatu liittymistä valmistelevan tuen yhteydessä, mutta valmiuksia ottaa vastaan EU:n varoja on parannettava tällä alalla. Maksajaviraston, yhdenmukaistamisen hallinto- ja valvontajärjestelmän (IACS) ja viljelylohkojen tunnistusjärjestelmän (LPIS) osalta toimenpiteitä on vahvistettava huomattavasti ja nopeasti. Kroatian nykyinen tuotantoon liitetty tukijärjestelmä eroaa uudistetusta yhteisestä maatalouspolitiikasta (YMP). Tukijärjestelmän yhdenmukaistaminen olisi aloitettava valmistautumiseksi sujuvaan siirtymiseen yhteiseen maatalouspolitiikkaan.

Elintarviketurvallisuuden sekä eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikan aloilla on edistytty hyvin varsinkin täytäntöönpanolainsäädännön antamisessa. Lisätoimia on toteutettava erityisesti eläinten hyvinvoinnin suhteen sekä hallinnollisten ja tarkastusvalmiuksien vahvistamiseksi.

Kroatia on edistynyt jonkin verran *kalastuksen* alalla. Kalastuslaivaston hallinnan, tarkastus- ja valvontatoiminnan, rakennepoliittisten toimien ja valtiontuen alalla on aloitettu valmisteluja, mutta puutteita on edelleen. Kroatian on lisättävä toimiaan näiden puutteiden korjaamiseksi.

Liikenteen alalla on tapahtunut edistystä. Kroatian on vielä perustettava toimivaltainen ja tehokas rautatieliikenteen sääntelyelin. Maatielikennettä ja yhdistettyjä tavarakuljetuksia koskevien EU:n sääntöjen noudattamisen valvonnan ja EU:n ilmailulainsäädännön täytäntöönpanon alalla on toteutettava lisätoimia ja vahvistettava hallinnollisia valmiuksia.

Energia-alalla on saavutettu hyviä tuloksia. Merkittävät ponnistelut ovat yhä tarpeen, erityisesti energian hyötysuhteen, sääntelyviranomaisen riippumattomuuden ja vahvistamisen sekä hallinnollisten valmiuksien osalta.

Verotuksen alalla Kroatian edistyminen on ollut erittäin vähäistä. Lainsäädännön yhdenmukaistamisessa ei ole edistytty lainkaan. Vaikka verolainsäädännön yleinen rakenne on yhteisön säännösten kaltainen, kaikilla osa-alueilla on toteutettava mittavia toimia. Kroatia on sopinut komission kanssa ratkaisusta, jolla poistetaan savukkeiden syrjivä verotus. Myös hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen edellyttää mittavia toimia, esimerkiksi atk-järjestelmien yhteenliitettävyyden osalta.

Talous- ja rahapolitiikan alalla on saavutettu merkittävää edistymistä. Yhdenmukaistaminen yhteisön säännösten kanssa on talous- ja rahapolitiikan alalla kaiken kaikkiaan pitkällä.

Tilastojen alalla edistys on yleisesti ottaen ollut hyvää. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on tyydyttävällä tasolla. Tästä huolimatta varsinkin hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen sekä maataloutta, makrotaloutta ja yritystoimintaa koskevat tilastot edellyttävät toimia.

Sosiaalipolitiikan ja työllisyyden alalla on edistytty hyvin. Lainsäädännön yhdenmukaistamisessa on edetty hyvin, vaikka joitakin puutteita on vielä olemassa. Hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen hyvissä ajoin ennen liittymistä lainsäädännön

asianmukaisen täytäntöönpanon ja noudattamisen valvonnan varmistamiseksi edellyttää lisätoimia.

Kroatia on edennyt hyvin *yritys- ja teollisuuspolitiikan* alalla, erityisesti pk-yrityksiä koskevan politiikan sekä teollisuusstrategian ja terästeollisuuden rakenneuudistuksen alalla. Muilla aloilla, kuten laivanrakennuksessa, tarvitaan merkittäviä lisätoimia. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on edennyt kaiken kaikkiaan hyvin.

Euroopan laajuisten verkkojen alalla Kroatia on edistynyt hyvin ja osallistuu edelleen aktiivisesti Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion toimintaan.

Aluepolitiikassa ja rakennepoliittisten välineiden yhteensovittamisessa on edistytty jonkin verran. Kroatian on ponnisteltava edelleen institutionaalisten ja hallinnollisten valmiuksien luomiseksi. Kroatia on yhdenmukaistanut lainsäädäntönsä osittain yhteisön säännösten kanssa tässä neuvotteluvuossa.

Kroatia on edistynyt jonkin verran *oikeuslaitoksen ja perusoikeuksien* alalla. Oikeuslaitoksen uudistus jatkuu, mutta suhteellisen hitaassa tahdissa. Edessä on vielä merkittäviä haasteita. Välineet korruption torjumiseksi ovat suurelta osin olemassa, mutta ongelman laajuuden vuoksi niitä ei käytetä riittävän voimakkaasti. Perusoikeuksia koskevat säännökset ovat yleisesti ottaen asianmukaisia, mutta saavutetusta edistyksestä huolimatta niiden täytäntöönpanoon liittyy edelleen merkittäviä haasteita.

Kroatia on edistynyt jonkin verran *oikeuden, vapauden ja turvallisuuden* alalla, erityisesti huumausaineiden torjunnassa ja ihmiskaupan käsittelyssä. Ulkorajojen valvonnassa on kuitenkin toteutettava merkittäviä toimia. Konkreettisia tuloksia on saavutettava myös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa, joka on huolenaihe. Kroatian on lisättävä ponnistelujaan sellaisten hallinnollisten valmiuksien varmistamiseksi, joita EU:n säännösten täytäntöönpano ja noudattamisen valvonta edellyttää liittymisen jälkeen.

Edistyminen *tieteen ja tutkimuksen sekä koulutuksen ja kulttuurin* aloilla on ollut hyvää. Yhdenmukaistamisen taso on kaiken kaikkiaan hyvä, mutta lisäponnistelut ovat jossain määrin tarpeen.

Ympäristöä koskevassa neuvotteluvuossa on kaiken kaikkiaan edistytty hyvin, erityisesti ilmanlaadun, kemikaalien ja muuntogeenisten organismien (GMO) aloilla. Vesistöjen, teollisuuden aiheuttaman pilaantumisen valvonnan ja riskienhallinnan, ilmastonmuutoksen sekä horisontaalisten sektorien alalla on tarvetta huomattaviin ponnisteluihin. Investoinnit edellyttävät merkittäviä toimia.

Kuluttajien ja terveyden suojelun alalla on saavutettu jonkin verran edistystä. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on hyvällä tasolla. Ponnisteluja on jatkettava kulutushyödykkeiden turvallisuuden alalla, RAPEX-järjestelmä mukaan lukien, sekä tupakkaa ja savunjatkamiseen tarkoitettuja kudoksia ja soluja koskevan kansanterveyslainsäädännön alalla.

Kroatia on edistynyt hyvin *tulliliiton* alalla. Lainsäädännön yhdenmukaistamisen jatkaminen, tullisääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon edellyttämien edellytysten luominen ja atk-järjestelmien yhteenliitettävyyden edistäminen edellyttävät vielä toimia.

Kroatia on edistynyt *ulkosuhteiden* alalla. Yhdenmukaistaminen on hyvällä mallilla tällä alalla.

Kroatia on jatkanut edistystä *ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan* alalla. Kroatia on kaiken kaikkiaan edennyt hyvin lainsäädännön yhdenmukaistamisen alalla, mutta sen on vahvistettava asevalvonnan toteutusta ja seurantaa, mukaan lukien aseita koskevien tietojen avoimuus.

Varainhoidon valvonnan alalla Kroatia on edistynyt jonkin verran. Toimia on jatkettava vahvan ja riittävän julkishallinnon varainhoidon sisäisen valvonnan järjestelmän luomiseksi, erityisesti EU-varojen hallinnointijärjestelmän osalta.

Varainhoito- ja talousarviosäännösten alalla on tapahtunut jonkin verran lisäedistystä, varsinkin on mainittava omien varojen koordinoitirakenteen kehittäminen. Lainsäädännön yhdenmukaistaminen on edennyt Kroatiassa kaiken kaikkiaan hyvin.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia edistyi jonkin verran viime vuoden aikana, mutta maa ei kuitenkaan vielä täytä **poliittisia arviointiperusteita**. Vuoden 2008 parlamenttivaaleissa ei noudatettu tärkeimpiä kansainvälisiä normeja. Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) suositukset on otettava täysimääräisesti huomioon. Rakentavan poliittisen vuoropuhelun puuttuminen tärkeimpien puolueiden ja poliittisten toimijoiden väliltä vaikutti kielteisesti poliittisten instituutioiden toimintaan. Poliittista vuoropuhelua pyritäänkin nyt tehostamaan. Liittymiskumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden täyttämiseksi on ryhdytty toimiin, mutta edelleen tarvitaan lisätoimia.

Ohridin puitesopimuksen täytäntöönpanolla edistetään **demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen** lujittamista. Kielilain hyväksyminen oli merkittävä askel maan etnisten yhteisöjen välisten suhteiden edistämiseksi. Ohridin puitesopimuksen tavoitteiden täyttäminen edellyttää kuitenkin lisäponnisteluja rakentavassa hengessä.

Vuonna 2008 järjestettyjä ennenaikaisia parlamenttivaaleja varjostivat väkivaltaisuuudet ja sääntöjenvastaisuudet. Viranomaiset ovat saattaneet näihin tekoihin syyllistyneitä oikeuden eteen ja ottaneet huomioon ODIHR:n suositukset vaalien järjestämisestä muun muassa muuttamalla vaalilakia. Heinäkuussa muodostettiin uusi *koalitiollahitus*, johon kuuluu useiden etnisten ryhmien edustajia. Oppositio puolueet boikotoivat uutta *parlamenttia* pitkään, ja parlamentti turvautui lakien säätämisessä liialliseen poikkeusmenettelyn käyttöön. Poliittisen vuoropuhelun parantaminen ja ylläpito edellyttävät merkittäviä lisätoimia.

Julkishallinnon uudistamisessa on edistytty jonkin verran ottamalla käyttöön palkkakannustimia ja täydennyskoulutusjärjestelmä, kuten virkamieslaissa edellytetään. Vain vähän edistystä on tapahtunut sen varmistamiseksi, että nimitykset ylempiin virkoihin perustuvat ammatilliseen pätevyyteen. Ensisijaiseksi tavoitteeksi on asetettava vakaan, ammattimaisen ja ansioiden perusteella nimitetyn virkamieskunnan luominen. Virkamiesviraston asemaa on lujitettava ja substanssiministeriöissä on lisättävä henkilöstöyksiköiden valmiuksia. Poliisiuudistuksen toteutus on edistynyt. Kahdeksan uutta alueellista komentajaa ja kaikki 38 uutta paikallista komentajaa on nimitetty lain edellyttämällä tavalla. Poliisien kouluttamista on jatkettu ja poliisitoimen henkilöstöhallintoa parannettu. Ylempien poliisiviranomaisten politisoituminen on kuitenkin vakava huolenaihe joillakin alueilla.

Oikeuslaitosuudistus on edistynyt hyvin. Uusi muutoksenhakutuomioistuin, uusi hallintotuomioistuin ja tuomarineuvosto ovat toiminnassa, ja uusi julkisten syyttäjien neuvosto on aloittanut kokoontumiset. Tuomareita ja syyttäjiä kouluttava akatemia on

perustettu, ja tuomioistuimissa on otettu käyttöön uudet tietotekniikkajärjestelmät. Oikeuslaitoksen riippumattomuutta, tehokkuutta sekä henkilö- ja talousresursseja on kuitenkin vahvistettava. Syyttäjälaitoksessa avoinna olevat virat on täytettävä. Käsittelyä odottavien tapausten ruuhka ei ole hellittänyt, eivätkä viimeaikaiset uudistukset ole tuottaneet tuloksia etenkin oikeuslaitoksen puolueettomuuden, vastuuvollisuuden ja tehokkuuden suhteen.

Korruption vastaisen politiikan toteuttaminen on edennyt. Hallituksen toimintasuunnitelmalle on osoitettu erityiset määrärahat. Korruptiotapausten tutkinnassa voidaan nyt soveltaa erityistoimenpiteitä. Eturistiriistojen vastainen toimintasuunnitelma on hyväksytty. Joissakin runsaasti julkisuutta saaneissa tapauksissa on annettu tuomioita. Korruption havaitseminen on parantunut jonkin verran. Laajalle levinnyt korruptio on kuitenkin edelleen erityisen vakava ongelma. Lisätoimia tarvitaan etenkin lainvalvontaviranomaisten toimintojen koordinoimien parantamiseksi. Puolueiden ja vaalikampanjoiden rahoitusta koskevat säännökset on pantava täytäntöön.

Ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojeluun liittyvä lainsäädännöllinen ja institutionaalinen kehys on pääosin otettu käyttöön. Useilla aloilla tarvitaan kuitenkin täytäntöönpanoa edistäviä lisätoimia.

Poliisin harjoittamasta *epäasiallisesta kohtelusta* esitetyt väitteet on tutkittava tehokkaammin ja niistä on nostettava syytteitä. *Vankilainfrastruktuuria* uudistetaan vähitellen. Toimia tarvitaan kuitenkin epäinhimillisiin ja ihmisarvoa halventaviin olosuhteisiin puuttumiseksi ja ammattimaisen vankilanjohdon perustamiseksi. *Naisten oikeuksia* on parannettu hyväksymällä perheväkivallan vastainen kansallinen strategia ja raiskausta koskevia säännöksiä on tiukennettu. Tästä huolimatta tarvitaan jatkuvia lisätoimia naisten suojelemiseksi kaikilta väkivallan muodoilta. *Lasten oikeuksia* on vahvistettu laajentamalla pakollista koulutusta. Lisäksi nuoriso-oikeutta koskeva laki on tullut voimaan. Lasten oikeuksia suojaavia toimia on kuitenkin tehostettava.

Sivistyksellisten oikeuksien ja vähemmistöjen oikeuksien alalla on edistytty jonkin verran panemalla tasapuolista edustusta koskeva strategia täytäntöön Ohridin puitesopimuksen mukaisesti. Kielilaki on hyväksytty, ja sen ansiosta albanian kieltä voidaan käyttää laajemmin parlamentissa. Lisäksi on annettu pienten yhteisöjen oikeuksien edistämistä ja suojelua koskeva laki, jossa säädetään erityisviraston perustamisesta.

Viranomaisten on kuitenkin ryhdyttävä lisätoimiin edistääkseen maan etnisten yhteisöjen integroitumista etenkin koulutuksen alalla. Pienten etnisten vähemmistöjen ongelmiin ei ole puututtu riittävästi. *Romanien* suhteen on edistytty vain vähän. Heitä koskevien toimintasuunnitelmien täytäntöönpano on hidasta. Romanien elinolosuhteet ovat edelleen erittäin vaikeat, ja heitä syrjitään koulutuksessa, sosiaaliturvassa, terveydenhuollossa sekä asunto- ja työmarkkinoilla.

Alueellisten kysymysten ja kansainvälisten velvoitteiden osalta entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia on toiminut täydessä yhteistyössä entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen (ICTY) kanssa. Maassa on jo hyväksytty tarvittavat oikeuslaitosuudistukset, joilla varmistetaan kansallisille viranomaisille palautettujen asioiden asianmukainen käsittely, ja tuomareille ja syyttäjille on järjestetty uudistuksiin liittyvää koulutusta. Yhdysvaltojen kanssa tehty kansainvälistä rikostuomioistuinta koskeva kahdenvälinen immuniteettisopimus ei ole EU:n yhteisen kannan eikä periaatteiden mukainen.

Maa osallistuu edelleen aktiivisesti alueellisiin aloitteisiin, kuten uuden alueellisen yhteistyöneuvoston toimintaan. Maa otti ensimmäisenä vastaan Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen (CEFTA) puheenjohtajavaltion tehtävät vuonna 2006 sopimuksen tultua voimaan.

Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian ja Kosovon välisten rajojen vahvistamista käsittelemään perustettiin sekakomitea, joka on saamassa työnsä valmiiksi. Hallitus päätti lokakuussa tunnustaa Kosovon itsenäisyyden.

Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian suhteet alueen maihin ovat yleisesti ottaen hyvät. Sen ja Kreikan välisiä suhteita hiertää kuitenkin edelleen ratkaisematon nimiongelma. Hyviä naapuruussuhteita vaarantavia toimia ja lausuntoja olisi vältettävä. Olennaista on säilyttää hyvät naapuruussuhteet ja pyrkiä saavuttamaan molempien osapuolten hyväksyttävissä oleva, YK:n alaisuudessa neuvoteltu ratkaisu nimiongelmaan.

Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian **talous** on kasvanut vakaasti. Epäsuotuisa kansainvälinen taloustilanne on kuitenkin johtanut maksutaseen jyrkkään heikkenemiseen ja inflaation kasvuun. Rakennemuutosten edistyminen jatkuu, ja liiketoimintaympäristöä on parannettu. Hyvin korkeana pysyvä työttömyys on kuitenkin suuri huolenaihe. Institutionaaliset heikkoudet ja puutteet oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa haittaavat edelleen markkinatalouden toimintaa ja heikentävät liiketoimintaympäristöä.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia on edistynyt hyvin **taloudellisten arviointiperusteiden** täyttämässä. Maa on siirtynyt koko ajan lähemmäksi toimivaa markkinataloutta. Keskipitkällä aikavälillä sen pitäisi pystyä selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa edellyttäen, että merkittävien rakenteellisten heikkouksien vähentämiseen tähtäävä kattava uudistusohjelma toteutetaan määrätietoisesti.

Maa on onnistunut säilyttämään laajan poliittisen yksimielisyyden talouspolitiikan tärkeimmistä osa-alueista. Poliitiikan eri aloilla noudatetaan pitkälti makrotalouden vakauden ja ennustettavuuden vaatimuksia. Maan talouskasvu on ollut vakaata. Julkisen talouden tilannetta parannettiin laskemalla veroastetta ja tehostamalla veronkantoa sekä lisäämällä infrastruktuuri- ja koulutusmenoja. Julkinen velka on onnistuttu pitämään suhteellisen pienenä. Tehostetun veronkannon ansiosta epävirallisen talouden osuutta on onnistuttu pienentämään jonkin verran.

Ulkomaisten suorien sijoitusten määrä kasvoi merkittävästi viime vuonna. Yksityistäminen on saatettu suurelta osin päätökseen. Yksityisen sektorin osuus kokonaistuotannon arvonlisäyksestä oli noin 80 prosenttia. Hinnat ja kauppa on vapautettu käytännöllisesti katsoen kaikilla aloilla. Konkurssimenettelyjen kestoja on edelleen lyhennetty ja omaisuuden rekisteröintiä nopeutettu. Valvonta- ja sääntelyvirastojen taloudellista riippumattomuutta on edistetty jonkin verran. Rahoituksen välitys on lisääntynyt. Verkkotoimialojen kilpailu on parantunut. Lisäksi on toteutettu toimia inhimillisen pääoman laadun parantamiseksi. Taloudellinen yhdentymisen EU:hun on edistynyt hyvin.

Maan vaihtotaseen heikkeneminen on lisännyt haavoittuvuutta ulkoisille tekijöille, mistä syystä budjettikuri on entistäkin tärkeämpää. Työmarkkinat toimivat edelleen huonosti, ja työttömyysaste on pysynyt hyvin korkeana. Institutionaaliset heikkoudet haittaavat edelleen markkinatalouden toimintaa, ja oikeusvaltiota olisi vahvistettava. Julkishallinto on edelleen tehotonta, ja joillakin aloilla oikeusvarmuus on alhainen. Tämä vaikuttaa kielteisesti maan kykyyn houkuttaa ulkomaisia sijoituksia. Oikeuslaitos muodostaa edelleen pullonkaulan,

eivätkä sääntely- ja valvontavirastot vieläkään pysty toimimaan tehokkaasti resurssien puuttuessa.

Epävirallisen talouden supistamisyrytyksistä huolimatta epävirallinen sektori on edelleen suuri. Heikko sääntelykehys ja puutteet lainvalvonnassa (muun muassa korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa) ruokkivat epävirallista sektoria. Epävirallinen sektori on merkittävä haaste, sillä se kaventaa veropohjaa ja vähentää talouspolitiikan tehokkuutta.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia on pyrkinyt parantamaan **edellytyksiään täyttää jäsenyysveloitteet**. Liittymiskumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden saavuttamisessa on edistytty jonkin verran. Lainsäädännön täytäntöönpanossa ja soveltamisessa on kuitenkin yhä merkittäviä puutteita. Yhteisön säännösten täysimääräinen täytäntöönpano edellyttää lisää henkilö- ja talousresursseja.

Tavaroiden vapaan liikkuvuuden alalla on parannettu hallinnollisia valmiuksia, mutta ne eivät edelleenkään riitä varmistamaan lainsäädännön asianmukaista soveltamista. Suurin osa alakohtaisesta yhteisön säännöstöstä on edelleen saattamatta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja panematta täytäntöön. *Työntekijöiden vapaan liikkuvuuden* sekä *sijoittautumisoikeuden ja palvelujen tarjoamisen vapauden* aloilla on edistytty vain vähän, ja lainsäädännön lähentäminen yhteisön säännöstöön on vasta alkuvaiheessa. Lainsäädännön lähentämisessä edistyi hyvin *pääomien vapaan liikkuvuuden* alalla. Rahanpesun torjuntaa koskevat hallinnolliset valmiudet ja alalla saavutetut tulokset eivät ole riittäviä.

Julkisten hankintojen alalla edistys on ollut huomattavaa. Toimilupia ja julkisen ja yksityisen sektorin välisiä kumppanuuksia koskevaa, hiljattain hyväksyttyä lainsäädäntöä ei kuitenkaan ole vielä yhdenmukaistettu yhteisön säännösten kanssa. Uusista julkisista hankintoja koskevista säännöistä hankintaviranomaisille ja talouden toimijoille annettavaa koulutusta on jatkettava. *Yhtiöoikeuden* alalla on edistytty hyvin, ja lainsäädännön lähentäminen yhteisön säännöstöön on tyydyttävällä tasolla. *Immateriaalioikeuksien* alalla on edistytty lujittamalla lainsäädäntöä ja lisäämällä hallinnollisia valmiuksia. Täytäntöönpanon valvonta on parantunut vähitellen, mutta lisätoimia tarvitaan, jotta piratismiin ja tuoteväärennösten torjunnassa saavutettaisiin tyydyttävä taso.

Kilpailun alalla, valtiontukipolitiikka mukaan luettuna, on edistytty hyvin, mutta edistymisen on ollut epätasaista. Kilpailuviranomaisen henkilöstöä ja sen pätevyyttä sekä rahoitusta on edelleen lisättävä. Valtiontuen ennakkotarkastukset eivät ole riittävän tehokkaita.

Rahoituspalveluiden alalla lainsäädännön lähentäminen yhteisön säännöstöön on edistynyt. Valvontaelinten hallinnollisissa valmiuksissa on edelleen puutteita etenkin vakuutuslalla, jossa täytäntöönpano on erityisen puutteellista.

Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden alalla on edistytty merkittävästi sähköistä viestintää koskevan lainsäädännön lähentämisessä yhteisön säännöstöön ja sen soveltamisessa. Tämä on lisännyt kuluttajia hyödyttävää kilpailua. Yleisradioneuvoston ja julkisen palvelun yleisradioyhtiön taloudellinen tilanne on kuitenkin edelleen huolestuttava.

Maatalouden ja maaseudun kehittämisen alalla politiikan kehittämisessä tapahtunut edistys on parantanut instituutioiden hallinnollisia valmiuksia ja täytäntöönpanoa, vaikka lainsäädännön lähentäminen yhteisön säännöstöön on edelleenkin varhaisessa vaiheessa. *Elintarviketurvallisuudessa, eläinlääkinnässä ja kasvinsuojelussa* kehitys on ollut vaatimatonta, ja sitä on ollut lähinnä lainsäädännön alalla. Hallinnollisia valmiuksia on

lujitettu, mutta ne eivät vielä ole riittäviä varmistamaan yhteisön säännösten asianmukaisen täytäntöönpanon. *Kalastuksen* alalla on edistytty lainsäädännön lähentämisessä, mutta hallinnollisia valmiuksia on edelleen kehitettävä.

Liikennepolitiikan alalla on edistytty hyvin. Hallinnolliset valmiudet ovat kuitenkin edelleen heikot kaikilla osa-alueilla. Maa-, lento- ja rautatieliikenteen aloilla sääntelyelimet ja turvallisuusviranomaiset eivät vielä ole toiminnassa. Rautatieliikennettä koskevien uudistusten toteuttamista on jatkettava.

*Energia-*alalla on edistytty etenkin lainsäädännön lähentämisessä ja sähkömarkkinoiden vapauttamisessa. Tiettyihin hintoja ja sähkönjakelua koskeviin kysymyksiin on edelleen kiinnitettävä huomiota. Hallinnollisia valmiuksia energian hyötysuhdetta ja säteilyturvallisuutta koskevien määräyksien täytäntöönpanemiseksi on parannettu, mutta niitä on edelleen lujitettava. Sääntelyviranomaisten riippumattomuudessa on edelleen puutteita.

Välillistä *verotusta* koskevan lainsäädännön lähentäminen on riittävällä tasolla, mutta välittömän verotuksen alalla tarvitaan parannuksia. Veronkannon hallinnollisia valmiuksia on parannettu huomattavasti, ja verotulot ovat kasvaneet. Lisätoimia kuitenkin tarvitaan verolainsäädännön tehokkaan täytäntöönpanon ja soveltamisen varmistamiseksi. Tällä alalla toteutettuja merkittäviä toimia korruption kitkemiseksi on jatkettava.

Talous- ja rahapolitiikan alalla lainsäädännön lähentäminen yhteisön säännösten ja hallinnollisten valmiuksien kehittäminen ovat edistyneet jonkin verran. *Tilastojen* alalla on edistytty sekä tilastointijärjestelmän että alakohtaisen tilastoinnin suhteen. Luokitusten lähentäminen yhteisön säännösten on edistynyt hyvin. Lisätoimia tarvitaan tilastojen riittävän laadun saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Sosiaalipolitiikan ja työllisyyden alalla on edistytty vain vähän. Lainsäädännön lähentämisessä edistys on ollut kohtuullista. Vaikka hallinnollisia valmiuksia onkin vähitellen lujitettu, ne eivät edelleenkään riitä hyväksytyjen lakien ja politiikkojen asianmukaiseen täytäntöönpanoon.

Yritys- ja teollisuuspolitiikan alalla on edistytty hyvin etenkin sääntelykehyksen ja alakohtaisten politiikkojen osalta.

Euroopan laajuisten verkkojen alalla on tapahtunut edistystä. Maa jatkaa aktiivista osallistumistaan Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion työhön. Infrastruktuurin nykyaikaistamisen edellyttämien varojen puute on edelleen merkittävä este.

Aluepolitiikan ja rakennepolitiikan välineiden yhteensovittamisessa on edistytty jonkin verran, mutta rakennerahastojen esivaiheena olevan liittymistä valmistelevan tukivälineen osa-alueilla tarvitaan edelleen huomattavia ponnisteluja. Hallinnollisia valmiuksia on vahvistettava merkittävästi alue- ja paikallistasolla sekä substanssiministeriöissä.

Oikeuslaitoksen ja perusoikeuksien alalla on edistytty jonkin verran. Oikeuslaitosuudistuksen osalta voidaan mainita, että tuomarineuvosto on toiminnassa, julkisten syyttäjien neuvosto on perustettu ja syyttäjäviranomaista koskeva laki on hyväksytty. Oikeuslaitoksen riippumattomuutta, tehokkuutta sekä henkilö- ja talousresursseja on kuitenkin vahvistettava. Rikosoikeudenkäyntimenettelystä annettua lakia muutettiin siten, että korruptiotapausten tutkinnassa voidaan soveltaa erityistoimenpiteitä. Korruption vastaiselle toimintasuunnitelmalle on osoitettu erityiset määrärahat. Lisätoimia tarvitaan etenkin puolueiden ja vaalikampanjoiden rahoitukseen liittyvissä kysymyksissä. Perusoikeuksia on

parannettu antamalla kielilaki, joka mahdollistaa albanian kielen laajemman käytön julkisissa yhteyksissä. Vielä on kuitenkin puututtava pienten etnisten vähemmistöjen kuten romanien ongelmiin.

Oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alalla toimivaltaisten viranomaisten toimintavalmiuksia on parannettu. Poliisiyhteistyössä, järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa, maahanmuutto- ja turvapaikkakysymyksissä, viisumipolitiikassa ja rajaturvallisuudessa on edistytty. Näitä asioita koskeva lainsäädäntö on pääosin voimassa, ja täytäntöönpano on käynnistynyt. Viisumien myöntämisen helpottamista ja takaisinottoa koskevat sopimukset EY:n ja entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian kanssa tulivat voimaan tammikuussa 2008. Euroopan komission kanssa on käynnistetty vuoropuhelu viisumivapaudesta. Viisumivapautta koskevan etenemissuunnitelman arviointiperusteiden täyttämässä on edistytty hyvin erityisesti biometrinen passien käyttöönoton suhteen. Ihmiskauppaan osallistuvien rikollisryhmien profiloinnissa ja hajottamisessa on edistytty, mutta maa on edelleen ihmiskaupan lähtö-, kauttakulku- ja kohdema Ylempien poliisiviranomaisten politisoituminen on johtanut väärinkäytöksiin. Yleisiä hallinnollisia valmiuksia on edelleen lujitettava. Järjestäytynyt rikollisuus on yhä vakava huolenaihe, ja se vaikuttaa oikeusvaltioon ja liiketoimintaympäristöön.

Tieteen ja tutkimuksen alalla tutkimusyhteistyön organisointi kansallisella tasolla on edistynyt, mutta valmiudet ovat edelleen riittämättömät. Seitsemänteen puiteohjelmaan osallistumisesta saatiin hyviä tuloksia ensimmäisen vuoden aikana. Vielä tarvitaan kuitenkin merkittäviä lisätoimia, jotta integroituminen eurooppalaiseen tutkimusalueeseen edistyisi.

Koulutuksen ja kulttuurin alalla on edistytty hyvin, vaikkakin säädettyjen lakien täytäntöönpanovalmiudet ovat riittämättömät. Maan olisi jatkettava elinikäisen oppimisen ohjelman ja nuorisotoimintaohjelman hallinnointiin liittyvää valmistelutyötä.

Ympäristöä koskevan lainsäädäntökehyksen kehittämisessä on edistytty erityisesti horisontaalisen lainsäädännön sekä ilmanlaatua ja jätteitä koskevan lainsäädännön osalta. Edelleen on laadittava huomattava määrä täytäntöönpanolakeja. Joillakin aloilla, kuten vedenlaadussa ja luonnonsuojelussa, ollaan vielä jäljessä. Hallinnollisia valmiuksia on vahvistettava huomattavasti, ja ympäristöinfrastruktuuriin tehdyt investoinnit ovat edelleen suurelta osin riittämättömiä, vaikka rahoitusta on pyritty merkittävästi lisäämään. *Kuluttajien ja terveyden suojelun* alalla on edistytty kehittämällä kuluttajansuojan institutionaalisia valmiuksia ja lisäämällä julkisen terveydenhuollon rahoitusta. Toiminnassa ei kuitenkaan vielä ole tehokasta ja avointa markkinavalvontajärjestelmää. Julkisen terveydenhuollon hallinnolliset valmiudet eivät ole riittävät lainsäädännön, strategioiden ja toimintasuunnitelmien täysimääräiseen täytäntöönpanoon.

Tulliliiton alalla edistys on ollut huomattavaa. Maksuja on peritty huomattavasti enemmän ja rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa on saavutettu hyviä tuloksia. Tullilainsäädännön lähentäminen yhteisön säännöstöön on edistynyt hyvin, mutta harmonisointia on edelleen jatkettava. Hallinnollisia ja operatiivisia valmiuksia on parannettu merkittävästi ja korruption torjunnassa on saavutettu konkreettisia tuloksia.

Lainsäädännön lähentämisessä *EU:n ulkosuhdepolitiikkaan* on edistytty jonkin verran erityisesti CEFTAn täytäntöönpanon ansiosta. Sama koskee *ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa*. Näillä aloilla tarvitaan kuitenkin lisätoimia hallinnollisten valmiuksien lujittamiseksi.

Varainhoidon valvonnan alalla edistys lainsäädännön lähentämisessä ja täytäntöönpanossa on ollut vähäistä. Julkisen talouden sisäisestä valvonnasta ja ulkoisesta tarkastuksesta vastaavien instituutioiden hallinnollisia valmiuksia on vahvistettu, mutta ne eivät vielä riitä yhteisön säännöstöstä johtuvien velvoitteiden täyttämiseen. *Varainhoitoa ja talousarviota koskevien säännösten* suhteen on edistytty jonkin verran arvonlisäverotukseen ja tulleihin liittyvien petosten torjunnassa. Ajan mittaan on laadittava koordinoitijärjestelmiä ja täytäntöönpanosääntöjä sekä tehostettava hallintoa omien varojen alalla.

Montenegro

Montenegro on edistynyt merkittävästi **poliittisten arviointiperusteiden** täyttämässä sekä lainsäädäntökehyksen ja institutionaalisten valmiuksiensa parantamisessa Eurooppakumppanuuden mukaisesti. Perustuslain täytäntöönpanossa on edistytty hyvin. Montenegron on kuitenkin lisättävä ponnistelujaan uudistusten toteuttamiseksi. Varsinkin oikeuslaitoksen uudistaminen on saatava päätökseen. Saavutetusta edistyksestä huolimatta yksi merkittävimpiä haasteita on yhä korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. EU:hun liittyvissä kysymyksissä vallitsee edelleen vahva poliittinen yksimielisyys, joka on ulotettava koskemaan myös muiden valtiorakenteiden kehittämistä. Hallintovalmiuksia on vahvistettava.

Demokratiaa ja oikeusvaltiota on lujitettu. Lokakuussa 2007 hyväksytyn uuden perustuslain täytäntöönpanossa on edistytty jonkin verran. Hallintokulttuuria ja oikeuslaitoksen toimivuutta on kuitenkin parannettava, ja on osoitettava suurempaa poliittista tahtoa saada aikaan tuloksia korruption torjunnassa.

Parlamentti on perustanut Euroopan yhdentymistä käsittelevän valiokunnan, jonka puheenjohtajana toimii opposition edustaja. Lainsäädäntötyötä on tehty tiiviisti. Parlamentin on kuitenkin edelleen parannettava valmiuksiaan ja lisättävä tehokkuuttaan lakia säätävänä ja poliittista valvontaa harjoittavana elimenä.

Hallitus on jatkanut mukautumista maan itsenäisyydestä aiheutuviin vaatimuksiin. Se on edelleen parantanut Euroopan yhdentymisen koordinoitua. Mutta varsinkin eri alojen ministeriöiden johtaminen ja valmiudet ovat yhä heikoissa kantimissa.

Julkishallintoa koskevan lainsäädännön lujittamisessa on edistytty. Henkilöstöhallinnon ja paikallishallinnon uudistamisessa on edistytty jonkin verran. Henkilöressurssien ja varojen puute sekä rakenteelliset heikkoudet ja korruptio kuitenkin edelleen hankaloittavat julkishallinnon toimintaa vähentämällä sen tehokkuutta. Hallinnolliset valmiudet ovat yhä rajalliset. Hallinnolliset rakenteet ja valmiudet sellaisilla keskeisillä aloilla kuin kaupunkisuunnittelu ja ympäristönsuojelu ovat riittämättömät, ja niitä on parannettava. Virkamieslainsäädäntöä on edelleen parannettava, ja sen yhtenäinen täytäntöönpano on varmistettava. Oikeusasiamiehen virasto on vahvistettu kahdella apulaisoikeusasiamiehen viralla, mutta virasto ei ole vielä riittävän tehokas.

Oikeuslaitoksen uudistamisessa on edistytty jonkin verran. Montenegro on hyväksynyt toimintasuunnitelman ja lainsäädäntöä uuden perustuslain täytäntöönpanemiseksi. Syyskuussa 2008 ylemmän oikeusasteen tuomioistuimiin perustettiin erityisiä osastoja järjestäytyneen rikollisuuden, korruption ja terrorismin torjuntaa ja sotarikoksia varten. Oikeuslaitoksen riippumattomuuden ja vastuuvollisuuden varmistavaa keskeistä lainsäädäntöuudistusta ei ole kuitenkaan vielä tehty. Oikeuslaitos on yhä varsin tehoton. Siviili- tai rikosoikeudellista tuomioistuinkäsittelyä odottavien asioiden määrä on huolestuttavan suuri ja käsittelyajat kohtuuttoman pitkät. Yli 80 bosnialaisen siviilin karkottamista ja katoamista vuonna 1992 koskevaa rikosoikeudenkäyntiä ei vielä ole saatu päätökseen.

Korruption torjuntaa koskevien strategisten puitteiden ja hallinnollisen kehityksen lujittamisessa on edistytty jonkin verran. Korruption mieltämisessä ongelmaksi on tapahtunut jonkin verran edistystä. Lainsäädännön täytäntöönpano on kuitenkin edelleen heikoissa kantimissa ja tulokset ovat toistaiseksi olleet rajallisia. Sellaista keskeistä lainsäädäntöä kuin eturistiriitoja koskevaa uutta lakia ei ole vielä hyväksytty. Montenegrolla ei ole vahvoja riippumattomia valvonta- tai tarkastusviranomaisia. Lainvalvontaviranomaisten tutkintavalmiudet ovat edelleen riittämättömät, minkä vuoksi korruptiotapauksissa ei juurikaan ole annettu lopullisia tuomioita. Korruptio on yhä laajalle levinnyt erittäin vakava ongelma.

Ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojelussa on edistytty jonkin verran, toisin sanoen Montenegro noudattaa suurelta osin eurooppalaisia normeja. Perustuslain täytäntöönpanevassa laissa on selkeästi taattava *Euroopan ihmisoikeussopimuksen* taannehtiva soveltaminen. Marraskuussa 2007 hyväksyttiin sosiaalista suojelua, *lasten* suojelua, vammaisten integraatiota yhteiskuntaan ja vanhusten suojelua koskevat monivuotiset strategiat, mutta käytännössä näiden ryhmien olot eivät ole olennaisesti parantuneet. *Naisiin* kohdistuvaan perheväkivaltaan on kiinnitettävä enemmän julkista huomiota, ja asiaan on puututtava riittävällä lainsäädännöllä. Täytäntöönpanomekanismien määrittelyssä, suojelun parantamisessa ja kansalaisten valistamisessa sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä on tapahduttava edistystä. Kun otetaan huomioon toimittajiin viime aikoina kohdistuneet hyökkäykset, on todettava, että *sananvapautta* on suojeltava paremmin. Tapaukset on tutkittava perusteellisesti. Toimittajiin kohdistuvat väkivalta ja kunnianloukkaukset antavat aihetta huoleen. *Kansalaisyhteiskuntaa* edustavat järjestöt toimivat suurelta osin tyydyttävissä oloissa, mutta niiden ja hallituksen yhteistyössä on parantamisen varaa. *Omistusoikeuksista* voidaan todeta, että palauttamis- ja korvausmenettely etenee ja valituksia kolmen ensimmäisen oikeusasteen alueellisten palauttamisasioiden käsittelevien viranomaisten päätöksistä jätetään edelleen.

Montenegro on edistynyt jonkin verran *vähemmistöjen suojelua* koskevien puitteiden lujittamisessa hyväksymällä vähemmistöpolitiikkaa koskevan strategian ja kansallisen *romanistrategian*, perustamalla kansallisia vähemmistöneuvostoja ja luomalla erityisiä rahoitusmekanismeja. Suurinta osaa täytäntöönpanotoimista, kuten varojen jakamista, ei kuitenkaan ole vielä toteutettu. Etnisten ryhmien väliset suhteet ovat rauhalliset, mutta asuinsijoiltaan siirtymään joutuneiden henkilöiden, muun muassa Kosovon romanien, sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia ei vielä pystytä takaamaan. Romani-, ashkali- ja egyptiläisyhteisöjen elinolot ovat kuitenkin edelleen erittäin vaikeat, ja syrjintää esiintyy erityisesti koulutuksen, sosiaaliturvan, terveydenhuollon, asumisen ja työllisyyden suhteen. Nyt on pantava täytäntöön hallituksen äskettäin hyväksymä strategia, joka kattaa vuodet 2008–2012.

Alueellisissa kysymyksissä ja kansainvälisissä velvoitteissa Montenegro on edelleen toiminut rakentavasti ja aktiivisesti alueellisessa yhteistyössä muun muassa osallistumalla vasta perustetun alueellisen yhteistyöneuvoston ja Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen (CEFTA) toimintaan. Montenegron yhteistyö entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen (ICTY) kanssa on pysynyt tyydyttävällä tasolla, ja Montenegro on allekirjoittanut sotarikosasioissa tehtävää yhteistyötä koskevat sopimukset Serbian ja Kroatian syyttäjäviranomaisten kanssa.

Maa on ylläpitänyt hyviä suhteita ja harjoittanut yhteistyötä naapurivaltioiden kanssa. Kahdenvälisessä yhteistyössä on edistytty. Erityisesti Montenegron ja Kroatian kahdenvälisen rajakysymysten ratkaisemisessa on edistytty. Maat päättivät yhdessä viedä

Prevlakan niemimaata koskevan asian kansainväliseen tuomioistuimeen. Montenegro tunnusti Kosovon¹⁰ itsenäisyyden lokakuussa 2008.

Yhdysvaltojen kanssa tehty kansainvälistä rikostuomioistuinta koskeva kahdensivlinen immuniteettisopimus ei ole EU:n yhteisen kannan eikä pääperiaatteiden mukainen.

Montenegron **talous** on jatkanut voimakasta kasvua. Rakenneuudistusten tahti on nopeutunut, ja institutionaalisia valmiuksia on lujitettu. Inflaation kiihtyminen ja ulkoisista tekijöistä aiheutuvat riskit ovat heikentäneet makrotalouden vakautta. Talouden kehitystä haittaavat varsinkin puutteet oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa, joten niiden korjaaminen on edelleen avainasemassa.

Taloudellisin arviointiperustein arvioitaessa maa on edistynyt pyrkimyksissään luoda toimiva markkinatalous. Käynnissä olevat uudistukset on vietävä päätökseen nopeasti, jotta maa pystyy keskipitkällä aikavälillä selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa.

Taloukasvu on jatkunut vakaana maahan virtaavien huomattavien ulkomaisten suorien investointien ja kotimaisen kysynnän ansiosta, mikä on alentanut työttömyysastetta. Liikepankkien luotonannon kasvun hidastuminen kestävämmälle tasolle vuonna 2008 vakautti makrotaloutta. Lisäksi julkisen talouden vahvan rahoitusaseman ansiosta voitiin tehdä täydentäviä pääomainvestointeja ja pienentää maan ulkomaanvelkaa. Yksityistämisen prosessi kiihtyi, mikä vähensi julkisen talouden paineita ja lisäsi kilpailukykyä.

Liikenne- ja energia-alojen rakenneuudistus käynnistettiin. Rahoituspalvelualan sääntely ja toiminta paranivat uuden pankkilain tarkistamisen ja täytäntöönpanon sekä vakuutusvalvontaviraston perustamisen myötä. Liiketoiminnan esteitä purkamaan perustettiin neuvosto. Henkilöresurssien parantamista jatkettiin tehokkaammilla koulutusohjelmilla. Talouden yhdentyminen EU:n kanssa on edennyt pitkälle.

Vaihtotaseen alijäämä nousi kuitenkin ennätysellisen suureksi, ja sen rahoitusrakenne muuttui hankalammaksi. Finanssipolitiikan viritys oli edelleen kasvua tukeva, vaikka myönteinen suhdannekehitys jäikin lyhytaikaiseksi. Kuluttajahintainflaatio kiihtyi energian ja elintarvikkeiden hintojen nousun vuoksi. Palkat nousivat, koska ammattitaidon kysyntä ja tarjonta eivät kohdanneet ja koska ammattitaitoisesta työvoimasta oli puutetta. Eräiden yritysten yksityistäminen epäonnistui, koska sijoittajat eivät kiinnostuneet niistä.

Teollinen tuotanto oli suhteellisen vaihtelevaa. Pienten ja keskisuurten yritysten vientikapasiteetti on yhä hyvin rajallinen. Hallinnolliset heikkoudet vaikeuttavat markkinoille tuloa, omaisuuden rekisteröintiä ja rakennuslupien myöntämistä. Sääntelykehityksen ja lainvalvonnan puutteet muun muassa korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ruokkivat laajalle levinnyttä epävirallista sektoria. Kyseessä on vakava ongelma, koska se kaventaa veropohjaa ja vähentää talouspolitiikan tehokkuutta.

Montenegro on edelleen edistynyt **eurooppalaisiin normeihin** lähentymisessä. Yleisesti ottaen väliaikaisen sopimuksen täytäntöönpano on sujunut juohevasti 1. tammikuuta 2008 alkaen. Palvelujen vapaan liikkuvuuden, tullin ja verotuksen, maatalouden, maanteiden kauttakulkuliikenteen ja tutkimuksen aloilla on tapahtunut merkittävää edistystä. Jonkin verran on edistytty myös oikeudellisen kehityksen luomisessa seuraaville aloille: tavaroiden

¹⁰ YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/99 mukaisesti.

vapaa liikkuvuus, kilpailu, julkiset hankinnat, immateriaalioikeudet, koulutus, työllisyys- ja sosiaalipolitiikka, teollisuus ja pk-yritykset, elintarvikkeiden turvallisuus sekä oikeus, vapaus ja turvallisuus. Parannettavaa kuitenkin riittää, on muun muassa täydennettävä mainittuja aloja koskevaa lainsäädäntöä ja institutionaalisia puitteita sekä hallinnollisia valmiuksia. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioihin. Edistyminen liikenteen, energian, ympäristön ja tietoyhteiskunnan aloilla on ollut epätasaista. Tilastojärjestelmän kehittäminen ei ole edennyt tyydyttävästi.

Montenegro on edistynyt jonkin verran *sisämarkkinoita* koskevien Eurooppa-kumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Instituutioiden perustaminen jatkuu *tavaroiden vapaan liikkuvuuden* alalla. Montenegron on edelleen parannettava hallinnollisia valmiuksiaan ja henkilöresurssejaan, lisättävä asianomaisten valtioneulinten välistä yhteistyötä ja yhdenmukaistettava useita aloja koskevaa lainsäädäntöänsä yhteisön lainsäädännön kanssa. On toteutettava myös yhteisön alakohtaista säännöstöä koskevia lisäponnisteluja.

Henkilöiden vapaata liikkuvuutta koskevaa lainsäädäntökehystä parannettiin hyväksymällä ulkomaalaisten työskentelyä koskeva laki, jota sovelletaan 1. tammikuuta 2009 alkaen. WTO:n liittymisneuvottelujen yhteydessä sovitun kaupan vapauttamisen ansiosta *palvelujen vapaan liikkuvuuden* alalla on edistytty merkittävästi. *Sijoittautumisoikeudesta* voidaan todeta, että yhtiöoikeutta muutettiin, jotta se vastaisi paremmin EU:n yhtiöoikeusdirektiivejä.

Pääomien vapaan liikkuvuuden alalla on myös edistytty siten, että vaihto- ja pääomatasetta koskevista ulkomaisista taloustoimista annettua lainsäädäntöä on muutettu purkamalla eräitä suojoitoimenpiteitä.

Tulli- ja verotusasioissa on edistytty hyvin. Alojen lainsäädäntöä on edelleen yhdenmukaistettu yhteisön säännöstön kanssa. Lainsäädännön yhdenmukaistamista on kuitenkin edelleen jatkettava ja veronkantoa parannettava. Tulli- ja veroviranomaisten hallinnollisia valmiuksia on yhä parannettava, on muun muassa edistettävä riskianalyysin tehokasta käyttöä ja tietokoneistamista. Korruption torjunta on yhä ensisijainen tavoite.

Kilpailua koskevien institutionaalisten puitteiden luomista jatkettiin perustamalla kilpailun suojelemista hallinnoiva taho ja valtioneulien valvontaviranomainen. Niiden toiminnan riippumattomuus on varmistettava ja niiden hallinnollisia valmiuksia on parannettava.

Julkisten hankintojen järjestelmän käyttöönotossa edistyttiin. Eräillä aloilla, kuten yleishyödylliset palvelut, toimitukset sekä julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudet, yhdenmukaistaminen on edelleen heikkoa. Julkisten hankintojen viraston henkilöstöä on koulutettu, mutta viraston hallinnollisia valmiuksia on edelleen parannettava.

Immateriaalioikeuksien suojelua on yhä parannettava. Montenegron immateriaalioikeuksien virasto avattiin virallisesti 28. toukokuuta 2008, mutta sen institutionaaliset valmiudet ja täytäntöönpanovalmiudet ovat yhä rajalliset eikä sen toimintaa juuri tunneta.

Työllisyyspolitiikan ja siihen liittyvän lainsäädännön kehittämisessä on edelleen edistytty muun muassa hyväksymällä työlaki, mutta täytäntöönpanovalmiuksien kehittäminen on viivästynyt. Montenegro täyttää suurelta osin *sosiaalipolitiikkaa* ja heikommassa asemassa olevien ryhmien suojelua koskevat vaatimukset. Alan lainsäädäntökehityksen luomisessa on edistytty jonkin verran samoin kuin sosiaalineuvoston perustamisessa sosiaalisen vuoropuhelun lisäämiseksi.

Hallitus on alkanut toteuttaa joitakin *kansanterveyspolitiikkaan* liittyviä toimia, mutta edistys on yleisesti ottaen ollut rajallista.

Koulutusasioissa on edistytty. Koulutusta koskevaa lainsäädäntöä ja laadunvarmistusjärjestelmää on vahvistettu. Kattavan elinikäisen oppimisen strategian täytäntöönpanossa on kuitenkin parannettavaa. *Tutkimuksen* alalla on edistytty hyvin, varsinkin strategian laatimisessa sekä alueellisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä, myös yhteistyössä EU:n kanssa.

Montenegron *WTO:hon* liittymistä koskevat neuvottelut ovat loppuvaiheessa. Edistystä on todettu sekä monenvälisellä että kahdenvälisellä tasolla, kuten huhtikuussa EY:n kanssa tehty sopimus.

Alakohtaisista politiikoista teollisuuden ja pk-yritysten aloilla on havaittu edistystä, vaikka se on edelleen rajallista lupien ja lisenssien myöntämismenettelyjen yhdenmukaistamisen ja nopeuttamisen sekä yritysten tukipalvelujen osalta.

Maataloutta ja maaseudun kehittämistä, elintarvikkeiden turvallisuutta, eläinlääkintää ja kasvisuojelua sekä kalastusta koskevan lainsäädännön uudistamisessa sekä kehityssuunnitelmissa on havaittavissa edistystä. Täytäntöönpanoa on kuitenkin parannettava, ja on luotava yhdennetty elintarviketurvallisuusjärjestelmä.

Ympäristölainsäädännön yhdenmukaistamisessa yhteisön säännösten kanssa on saavutettu jonkin verran edistystä. Täytäntöönpanoa ja soveltamista on kuitenkin parannettava huomattavasti. Erityistä huomiota on kiinnitettävä hallinnollisten valmiuksien parantamiseen ja tehokkaiden valvontaviranomaisten luomiseen. Kansalaisia olisi valistettava enemmän ympäristönsuojelukysymyksistä. Yleisesti ottaen ympäristönsuojelussa, varsinkin rannikkoalueilla ja kansallispuistoissa, on ongelmia.

Liikenteen, erityisesti maanteiden kauttakululiikenteen, vapauttamisessa on tapahtunut edistystä. Rautateiden rakenneuudistus on käynnissä, mutta infrastruktuuriin liittymistä koskevat ehdot on vielä määriteltävä. Tieliikenneturvallisuudessa, meriliikenteessä ja liikenteen kokonaisvaltaisessa kehittämisessä tapahtunut edistys on ollut rajallista. Ilmailualan säännösten täytäntöönpano edellyttää huomattavia ponnisteluja. Montenegro osallistuu edelleen aktiivisesti Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion toimintaan.

*Energia-*alalla on havaittu edistystä, mutta se on ollut epätasaista. Energiayhteisösopimuksessa asetettujen vaatimusten täyttämiseksi on edelleen tehtävä töitä.

Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden alalla on tapahtunut jonkin verran edistystä. On kuitenkin herännyt huoli uuden sähköisestä viestinnästä vastaavan viranomaisen riippumattomuudesta. Lisäksi toimivallan siirto uudelle säätelyelimelle saattaa vaikuttaa haitallisesti yleisradioviraston talouteen.

Julkisen sektorin sisäisen *varainhoidon valvonnan* ja ulkoisen tarkastuksen kehittäminen ovat alkuvaiheessa. On lisättävä tietoa ja koulutusta näistä uusista järjestelmistä. Valtion tilintarkastusviraston riippumattomuutta on vahvistettava ja valmiuksia parannettava huomattavasti.

Tilastojen tuottamisessa on tapahtunut rajallista edistystä, ja hallinnolliset valmiudet ovat edelleen hyvin heikot. Tilastovirastolla (MONSTAT) on suuria vaikeuksia täyttää

velvoitteensa, eikä sillä ole vielääkään ammatillista riippumattomuutta. Kaikilla aloilla tarvitaan huomattavia ponnistuksia, jotta toiminnassa päästään EU:n normien tasolle.

Oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioissa Montenegro on keskittynyt ensisijaisiin tavoitteisiinsa mutta täytäntöönpano on jäänyt rajalliseksi.

Montenegrossa on tapahtunut edistystä *viisumipolitiikan* alalla. EY:n ja Montenegron välinen sopimus viisumien myöntämisen helpottamisesta ja takaisinottosopimus tulivat voimaan tammikuussa 2008. Viisumivapautta koskeva vuoropuhelu Euroopan komission kanssa on aloitettu. Montenegro on antanut asiaa koskevaa uutta lainsäädäntöä ja alkanut myöntää biometrisiä matkustusasiakirjoja. Maan viisumijärjestely ei kuitenkaan vastaa täysin eurooppalaisia normeja, ja viisumivapautta koskevassa etenemisasiakirjassa esitettyjen vaatimusten täyttäminen edellyttää lisäponnisteluja.

Rajaturvallisuudesta voidaan mainita, että Montenegro on alkanut panna täytäntöön yhdenmennyä rajaturvallisuutta koskevaa strategiaa ja toimintasuunnitelmaa lujittaakseen rajapoliisin ja tulliviranomaisten yhteistyötä. Uutta valtion rajaturvallisuutta koskevaa lakia ei ole kuitenkaan vielä annettu. Tekniset laitteet useilla rajanylityspaikoilla ovat riittämättömät.

Edistyminen *turvapaikka- ja maahanmuuttoasioissa* on ollut epätasaista. Turvapaikkakysymyksissä on edistytty jonkin verran, on muun muassa annettu sekundäärilainsäädäntöä sekä perustettu turvapaikkavirasto ja valtiollinen turvapaikkapäätösten muutoksenhakuelin. Maahanmuuttoasioiden valmistelu on kuitenkin vielä alkuvaiheessa. On muun muassa annettava ulkomaalaislaki. Vastikään hyväksytty maahanmuuttostrategia on pantava tehokkaasti täytäntöön. Maassa ei ole vielääkään säilöönottoyksikköä laittomia maahanmuuttajia varten.

Rahanpesun torjunnassa on edistytty jonkin verran, on muun muassa hyväksytty uusi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva laki. Nyt on annettava sekundäärilainsäädäntöä ja parannettava täytäntöönpanovalmiuksia. Talousrikollisuusyksikön toimivalta ja valmiudet ovat yhä rajalliset. Lainvalvontaviranomaisten tutkintavalmiudet ovat yhä riittämättömät. Rahanpesu on edelleen vakava ongelma, ja sen estäminen ja torjunta edellyttää tuntuvia lisätoimia.

On hyväksytty uusi huumausaineiden vastainen strategia, ja rajapoliisille ja tullin henkilöstölle on annettu lisäkoulutusta, mutta erityisesti järjestäytyneiden rikollisryhmien harjoittama *huumausaineiden* kuljetus ja kauppa ovat edelleen vakava ongelma. Huumausaineiden väärinkäyttö ja huumausaineisiin liittyvä rikollisuus ovat nousussa. Montenegro on alkanut toteuttaa ensisijaisiin tavoitteisiinsa liittyviä toimia, mutta lisätoimia tarvitaan.

Poliisiasioissa on edistytty hieman. *Poliisitoimen* sisäinen uudelleenjärjestely ja koulutus jatkuivat, mutta välineitä, tiloja ja ammatillisia valmiuksia on yhä parannettava.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on edistytty jonkin verran, etenkin hyväksymällä päivitetty toimintasuunnitelma ja perustamalla erityisiä osastoja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa varten ylemmän oikeusasteen tuomioistuimiin. Järjestäytynyt rikollisuus on kuitenkin yhä vakava ongelma, joka vaikuttaa oikeusvaltion ja liiketoimintaympäristön toimivuuteen. Uutta rikosoikeudenkäyntilakia ei ole vielä annettu. Rikostutkinta on yhä heikoissa kantimissa, minkä vuoksi lopullisia tuomioita annetaan hyvin vähän. Edistyminen *ihmiskaupan torjunnassa* on ollut vähäistä. Montenegro on yhä lähtö-, kohde- ja

kauttakulkumaa. Ihmiskaupan tutkinta on harvinaista, ja uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen tarvitaan ennakoivampaa otetta.

Edistyminen *henkilötietojen suojaamisessa* on ollut rajallista. Alalla ei ole annettu uutta lakia eikä maassa ole riippumatonta ja tehokasta valvontaviranomaista, joten voimassa olevia tietosuojasääntöjä ei sovelleta, mikä on vakava ongelma.

Serbia

Serbia on edistynyt jonkin verran **poliittisten arviointiperusteiden** täyttämässä Eurooppakumppanuuden mukaisesti. Huhtikuussa 2008 allekirjoitettu vakautus- ja assosiaatiosopimus on tärkeä virstanpylväs EU:n ja Serbian välisissä suhteissa. Yhteistyö entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen (ICTY) kanssa on edistynyt merkittävästi. Täysimääräinen yhteistyö on edelleen keskeinen kansainvälinen velvoite, jota on noudatettava kaikilta osin. EU:n ministerit sopivat 29. huhtikuuta 2008 neuvoston päätelmissä toimittavansa vakautus- ja assosiaatiosopimuksen parlamenteilleen ratifioitavaksi, ja yhteisö päätti panna väliaikaisen sopimuksen täytäntöön heti, kun neuvosto toteaa Serbian tekevän täyttää yhteistyötä sotarikostuomioistuimen kanssa. Kosovon¹¹ itsenäisyysjulistus hallitsi Serbian poliittista elämää kuluneen vuoden aikana merkittävässä määrin. Puolueiden erilaiset näkemykset tärkeistä poliittisista kysymyksistä vaikuttivat kielteisesti parlamentin ja hallituksen toimintaan, mikä johti parlamenttivaalien aikaistamiseen. Presidentin- ja parlamenttivaalien jälkeen hallinto on ollut vakaampaa ja yhdentymisestä Eurooppaan on vallinnut suurempi yksimielisyys. Heinäkuussa 2008 muodostettu uusi hallitus on ryhtynyt käsittelemään keskeisiä poliittisia prioriteetteja ja nopeuttamaan uudistuksia.

Demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen osalta voidaan todeta, että uuden *valtiosäännön* täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön antamisessa on edistytty jonkin verran. Tarvitaan kuitenkin lisä uudistuksia, jotta oikeuslaitosta koskevat säännökset voidaan panna täytäntöön eurooppalaisia normeja vastaavasti.

Parlamentti ratifioi vakautus- ja assosiaatiosopimuksen syyskuussa 2008, ja se on alkanut työstää lakipakettia, jolla tavoitellaan eurooppalaisia normeja monilla alueilla. Lainsäädäntötyö on kuitenkin ollut vähäistä, ja tarkastelukaudella annettiin vain muutamia lakeja. Parlamentin uudistaminen on viivästynyt, eikä kysymystä, missä määrin puolueet voivat ohjata parlamentin jäsenten toimintaa, ole käsitelty. Parlamentin valiokuntien valmiudet ovat edelleen rajalliset, ja vaalilainsäädäntöä on vielä tarkistettava.

Hallituksen toimintaan vaikutti lähes koko tarkastelukaudella Kosovoon liittyvät asiat ja EU-suhteita koskevan yhteisymmärryksen puuttuminen. Heinäkuussa 2008 toimikautensa aloittanut uusi hallitus on luvannut vahvistaa siteitä EU:hun ja edistää uudistuksia. Ministeriöiden ja virastojen välistä yleistä poliittista koordinaatiota on parannettava. Paikallishallintoa koskevassa lainsäädäntöuudistuksessa edistyttiin jonkin verran. Tällä alalla on vielä parannettavaa ja tarvetta lähentyä eurooppalaisia normeja.

Serbian *julkishallinnon* yleiset valmiudet ovat hyvät. EU:hun yhdentymisen rakenteita on vahvistettu, ja Serbian hallinto osallistui aktiivisesti Serbian hallituksen lokakuussa 2008 hyväksymän kansallisen yhdentymisohjelman valmisteluun, jota Serbian EU-integraatiovirasto koordinoi. Äskettäin perustettu oikeusasiamiehen virasto on vastannut

¹¹ YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1244/99.

kansalaisten avunpyyntöihin ja ehdottanut lukuisia muutoksia lakiesityksiin. Itsenäiset sääntelyelimet ovat selvinneet vaikeissa olosuhteissa suhteellisen hyvin. Serbian viranomaisten on annettava määrätietoisemmin valtuuksia itsenäisille sääntelyelimille ja varmistettava, että niiden toiminnalla on enemmän vaikutusta. Ammattimaisuutta ja vastuuvollisuutta on edelleen vahvistettava kaikkialla julkishallinnossa.

Turvallisuusjoukkojen siviilivalvonnan varmistamisessa on edistytty antamalla useita lakeja. Uudistus on vietävä päätökseen, ja parlamentin on huolehdittava tehokkaasta demokraattisesta valvonnasta.

Oikeuslaitoksen puolella perustuslakituomioistuin on aloittanut toimintansa, kun sille on nimitetty puheenjohtaja ja 15 tuomarista 10. Tuomarien koulutusta ja työehtoja on edelleen parannettu. *Oikeusjärjestelmän* uudistaminen on kuitenkin yhä alkuvaiheessa, eikä kaikkea oikeuslaitoksen uudistamisen edellyttämää lainsäädäntöä vielä ole. Hallinto- ja muutoksenhakutuomioistuimia ei ole vielä perustettu. Serbian on tehtävä vielä työtä oikeusjärjestelmän riippumattomuuden, vastuuvollisuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi.

Korruption torjunnassa on edistytty jonkin verran. Lokakuussa 2008 hyväksyttiin muutoksia puoluerahoituslakiin ja korruptiontorjuntaviraston perustamista koskevaan lakiin, joka sisältää myös uudet eturistiriitasäännöt. Lahjontaa koskeva siviilioikeudellinen yleissopimus ja sen lisäpöytäkirja ratifioitiin marraskuussa 2007. Selkeä korruption vastainen strategia kuitenkin puuttuu vielä. Riittävän riippumattomia puoluerahoitusta, eturistiriitoja, julkisia hankintoja ja yksityistämistä valvovia elimiä ei ole, ja käytännön tulokset ovat olleet vähäisiä. Kaiken kaikkiaan korruptio on edelleen yleistä, ja se on Serbiassa vakava ongelma.

Serbiassa on luotu yleiset puitteet *ihmisoikeuksien kunnioittamiselle ja vähemmistöjen suojelulle*. Perustuslaissa taataan *kansalaisyhteiskunnan oikeudet ja poliittiset oikeudet*, joita yleisesti ottaen suojellaan. Heti Kosovon itsenäisyysjulistuksen jälkeen maassa vallinnut ilmapiiri on kuitenkin vaikuttanut näihin oikeuksiin. Useissa välikohtauksissa on käytetty provosoivaa kieltä ja väkivaltaa kansalaisyhteiskunnan järjestöjä, ihmisoikeuksien puolustajia ja joitakin tiedotusvälineiden edustajia kohtaan. Voimassa olevat kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevat perustuslailliset ja oikeudelliset takeet on saatettava täysimääräisesti voimaan. *Vankilajärjestelmää* on uudistettu. Tiloihin nähden liian suuri vankimäärä, väkivalta ja huumeiden käyttö aiheuttavat vakavia ongelmia.

Taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien suojelua koskevat säännökset on Serbiassa pitkälti jo annettu. Lainsäädäntöä on kuitenkin kehitettävä edelleen ja säädettävä muun muassa kattava syrjinnän kieltävä laki. Lainsäädäntö on pantava täysimääräisesti täytäntöön. Työ- ja sosiaaliministeriö on aktiivisesti edistänyt *naisten oikeuksia*. Lakia sukupuolten tasa-arvosta ja kansallista strategiaa naisten aseman parantamiseksi ja tasa-arvon lisäämiseksi ei kuitenkaan ole vielä hyväksytty. Naisten ja lasten suojelua kaikenlaiselta väkivallalta on parannettava. On tehtävä edelleen työtä *lasten, vammaisten ja heikommassa asemassa olevien väestöryhmien* sosiaalisen osallisuuden parantamiseksi erityisesti parantamalla terveydenhoidon ja kunnollisen koulutuksen saatavuutta. *Omistusoikeuksien* osalta omaisuuden palauttamista koskevaa lainsäädäntöä ei ole vielä annettu, mikä estää palauttamisprosessin asianmukaisen käynnistämisen.

Yleisesti ottaen Serbiassa kunnioitetaan vähemmistöjen oikeuksia. Kansallisia *vähemmistöneuvostoja* koskevaa lainsäädäntöä ei kuitenkaan ole annettu. Vojvodinassa oli heti Kosovon itsenäisyysjulistuksen jälkeen useita välikohtauksia, jotka kohdistuivat

erityisesti albaanivähemmistöön. Etelä-Serbiassa tilanne on yhä vakaa mutta jännittynyt. Sandžakin tilanne on pahentunut, kun muslimiyhteisön sisäiset jakolinjat ovat syventyneet. *Maan sisäisten ja muiden pakolaisten* aseman ratkaisemiseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. *Romanivähemmistön* elinolosuhteet ovat edelleen erittäin vaikeat, ja sitä syrjitään koulutukseen pääsyn, sosiaaliturvan, terveydenhuollon, asumisen ja työnhaun yhteydessä. Väestörekisterin puuttuminen estää edelleen romanien sosiaalisten ja taloudellisten perusoikeuksien toteutumisen.

Serbia on edistynyt huomattavasti *alueellisten kysymysten ja kansainvälisten velvoitteiden* osalta ja parantanut yhteistyötä ICTY:n kanssa pidättämällä syytteeseen asetetut Stojan Župljaninin ja Radovan Karadžićin ja toimittamalla heidät Haagiin. Täysimääräinen yhteistyö ICTY:n kanssa on kansainvälinen velvoite, jota on noudatettava kaikilta osin. Se on myös yksi Eurooppa-kumppanuuksien tärkeimpiä ensisijaisia tavoitteita.

Serbia on osallistunut aktiivisesti alueellisiin hankkeisiin, kuten äskettäin perustetun alueellisen yhteistyöneuvoston toimintaan. Serbia on tehnyt rakentavaa yhteistyötä Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen (CEFTA) täytäntöönpanon varmistamiseksi. Serbia on vaatinut, että YK:n väliaikainen hallinto Kosovossa (UNMIK) edustaisi Kosovon viranomaisia alueellisissa ryhmittymissä. On tärkeää, että Serbia suhtautuu rakentavasti Kosovon osallistumiseen alueellisiin hankkeisiin ja kansainvälisillä foorumeilla.

Kosovon itsenäisyysjulistus on vaikuttanut EU:n ja Serbian välisiin suhteisiin. Helmikuussa 2008 itsenäisyysjulistusta vastustanut mielenosoitus päättyi väkivaltaisesti, kun useat mielenosoittajat hyökkäsivät Belgradissa ulkomaiden diplomaattiedustustoja, myös EU-maiden suurlähetystöjä, vastaan. EU tuomitsi nämä hyökkäykset ja kehotti Serbian viranomaisia tekemään kaikkensa väkivaltaisuuksien estämiseksi.

Serbia on vannonut käyttävänsä vain rauhanomaisia keinoja ja noudattanut pidättyväisyyttä vastatessaan Kosovon parlamentin itsenäisyysjulistukseen. Serbian hallitus on toteuttanut oikeudellisia ja diplomaattisia toimenpiteitä kiistääkseen itsenäisyysjulistuksen laillisuuden. Serbian viranomaiset kutsuivat suurlähettiläänsä kotiin Kosovon tunnustaneista maista EU:n jäsenvaltiot mukaan lukien. EU:n jäsenvaltioista poistuneet Serbian suurlähettiläät ovat sittemmin palanneet asemapaikkoihinsa. YK:n yleiskokous kannatti lokakuussa 2008 äänestyksessään Serbian esittämää päätöslauselmaa, jonka mukaan kansainväliseltä tuomioistuimelta pyydetäisiin ei-sitovaa lausuntoa Kosovon itsenäisyysjulistuksen laillisuudesta.

Serbia on vastustanut Kosovon kansainvälisen siviilioperaation uudelleenjärjestelyä ja EULEX-operaatiota, ellei niille saada YK:n turvallisuusneuvoston hyväksyntää. Serbia järjesti toukokuussa 2008 Kosovossa kunnallisvaalit UNMIK:n vastustuksesta huolimatta ja vahvisti Kosovossa toimivia rinnakkaisia instituutioita muun muassa perustamalla kuntien edustajainkokouksen.

Serbian **talouden** kasvu on jatkunut voimakkaana. Edistyminen kansantalouden vakauttamisessa on kuitenkin ollut vaihtelevaa. Jatkuva poikkeaminen julkisen talouden vakauttamisuralta on lisännyt kansantalouteen kohdistuvia riskejä. Rakenneuudistusten hidastuminen ja korkea työttömyysaste sekä lisääntyvät inflaatiopaineet ovat edelleen olleet suurimpia haasteita.

Taloudellisista arviointiperusteista voidaan todeta, että Serbia on jonkin verran edistynyt toimivan markkinatalouden luomisessa. Lisäudistuksia tarvitaan, jotta Serbia voisi keskipitkällä aikavälillä selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa.

Markkinatalouden perustekijöistä on edelleen vallinnut yksimielisyys. Uuden tavoiteinflaatioon perustuvan rahapolitiikan ansiosta Serbia onnistui vuonna 2007 saavuttamaan inflaatiotavoitteet. Yksityistämässä edistyttiin jonkin verran. Edelleen suhteellisen vähäinen rahoituksenvälitys jatkoi kasvuaan. Pankkien ulkopuolisen rahoitusalan kehittämisessä edistyttiin merkittävästi.

Ulkoisen epätasapaino kuitenkin lisääntyi, rahoituksen laatu heikkeni, ulkomaanvelka kasvoi ja makrotalouden haavoittuvuus lisääntyi, myös maailmanlaajuisen finanssikriisin valossa. Finanssipolitiikka oli edelleen elvyttävää, mikä vuonna 2008 osaltaan lisäsi ulkoista epätasapainoa ja toi inflaatiopaineet takaisin. Viime vuosien voimakkaasta talouskasvusta huolimatta työttömyys oli edelleen merkittävä haaste. Samaan aikaan talouselämä kärsi entistä enemmän ammattitaitoisen työvoiman puutteesta. Valtionyhtiöiden ja pankkien yksityistämässä edistyttiin jonkin verran. Epävakaa poliittinen ilmasto vaikutti ulkomaisiin sijoituksiin.

Vielä ei ole saatu kaikilta osin aikaan kilpailukykyistä ja dynaamista yksityistä sektoria. Liiallinen byrokratia ja monimutkainen lainsäädäntö haittasivat edelleen markkinoille tuloa ja markkinoilta poistumista. Oikeudellinen ennakoitavuus ja luottamus oikeuslaitokseen oli edelleen vähäistä, etenkin jos tarkastellaan omistusoikeuksien tosiasiallista toteutumista. Valtion vaikutus kilpailukykyyn oli edelleen merkittävä, vaikkakin se on vähentynyt. Laaja epävirallinen sektori, jota heikko lainsäädäntö, epätarkoituksenmukainen veropolitiikka ja varojen käyttö sekä heikkoudet lainvalvonnassa, kuten korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa, ruokkivat. Epävirallinen sektori on edelleen merkittävä haaste, koska se kaventaa veropohjaa ja vähentää talouspolitiikan tehokkuutta.

Eurooppalaisten normien osalta vakautus- ja assosiaatiosopimuksen ja erityisesti väliaikaisen sopimuksen velvoitteiden noudattaminen on Eurooppa-kumppanuuden tärkeimpiä ensisijaisia tavoitteita. Serbian hallitus päätti lokakuussa 2008 panna väliaikaisen sopimuksen täytäntöön 1. tammikuuta 2009 mennessä. Serbiassa on hyvien hallinnollisten valmiuksiensa ansiosta hyvät mahdollisuudet panna vakautus- ja assosiaatiosopimus ja väliaikainen sopimus täytäntöön. Saadakseen vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta hyötyä ja voidakseen noudattaa kaikkia sen velvoitteita Serbiassa on vielä tehtävää etenkin lainsäädännön antamisessa ja täytäntöönpanossa sekä hallinto- ja valvontavalmiuksien vahvistamisessa, myös sääntelyelinten osalta.

Serbia on edistynyt jonkin verran *sisämarkkinoiden* osalta. Lainsäädännön lähentämisessä edistyminen on ollut kuitenkin vähäistä. *Tavaroiden vapaan liikkuvuuden* osalta on edistytty standardoinnissa, tuotteiden hyväksynnässä ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnissa. Institutionaalisten ja hallinnollisten valmiuksien sekä lainsäädännön vahvistaminen edellyttää edelleen parannuksia. Standardointi-, metrologia- ja tuoteturvallisuuslainsäädäntöä on parannettava, ja Serbian on ryhdyttävä perustamaan markkinavalvontajärjestelmää.

Henkilöiden ja palveluiden vapaaseen liikkuvuuteen ja sijoittautumisoikeuteen liittyvät valmistelut ovat edistyneet kohtalaisesti. Lainsäädännön lähentäminen yhteisön säännöstöön edellyttää lisätyötä, erityisesti yhtiöoikeuden ja pankkitoiminnan alalla. Rahoituspalvelualan valvontaelimien valmiuksia on kehitettävä edelleen. Arvopaperikomiteaa vahvistettiin äskettäin, mutta sen valtuudet ovat vieläkin riittämättömät, jotta se voisi hoitaa tehtävänsä

kansainvälisten normien mukaisesti. *Pääomien vapaan liikkuvuuden* osalta pääomavirtoja on edelleen vapautettu Serbian ja Bosnia ja Hertsegovinan välillä ja pankkivalvontayhteistyötä entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian kanssa on parannettu. Kaiken kaikkiaan vakautus- ja assosiaatiosopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi tehdyissä valmisteluissa on näissä asioissa edistytty kohtalaisesti.

Tulli- ja verohallintojen hallinnollisten valmiuksien parantaminen on tuottanut myönteisiä tuloksia laittoman kaupan ja salakuljetuksen torjunnassa ja veronkannon parantamisessa. Yhteisön säännösten mukaisesti on alettu soveltaa uutta arvotullia ja savuketulleja. Tullin infrastruktuurin parantaminen edellyttää kuitenkin lisävahvistusta. Serbian on jatkettava työtä, jotta se voisi saavuttaa välitöntä verotusta koskevat EU:n normit.

Kilpailulainsäädännön täytäntöönpanossa on edistytty jonkin verran. Kilpailunsojalautakunnan hallinnollisia valmiuksia on vahvistettu. Voimassa olevan kartellien vastaisen lainsäädännön saattaminen väliaikaisen sopimuksen vaatimusten mukaiseksi edellyttää lisätyötä. Kilpailuviranomaisten valvontavalmiuksia on edelleen parannettava. Serbia ei ole vielä antanut valtioneuvoston lainsäädäntöä eikä se ole perustanut toiminnallisesti riippumatonta valtioneuvostonviranomaisista eikä ennakkovalvontajärjestelmää. *Julkisia hankintoja* koskevat menettelyt ovat nyt läpinäkyvämpiä. Serbiassa ei kuitenkaan ole nykyaikaista ja täysin toimivaa julkisten hankintojen järjestelmää. Vakautus- ja assosiaatiosopimuksen vaatimusten täytäntöönpano edellyttää lisätyötä lainsäädännön muuttamisen ja valmiuksien vahvistamisen muodossa.

Immateriaalioikeuden alalla on vahvistettu teollis- ja tekijänoikeusviraston valmiuksia. Sen hallinnollisia valmiuksia ja riippumattomuutta on kuitenkin edelleen lisättävä, jotta voidaan lisätä johdonmukaisuutta ja tehostaa sääntöjen täytäntöönpanoa. Patenttien myöntäminen on saatettu vastaamaan eurooppalaisia normeja. Täytäntöönpanossa on edistytty jonkin verran, ja väärennettyä tavaraa on takavarikoitu.

Kun tarkastellaan, miten *työllisyys- ja sosiaalipolitiikan* alan lainsäädäntö on lähentynyt eurooppalaisia normeja, voidaan todeta, että täytäntöönpano on osittain parantunut, mutta se on edelleen riittämätöntä. Sosiaali- ja kansanterveysalalla on vielä annettava lainsäädäntöä ja hallinnollisia valmiuksia on vahvistettava. Mielenterveyden alalla on kehitettävä edelleen yhteisöperustaisia palveluja laitoshoidon vaihtoehtona. *Koulutuksen* alalla on edistytty vain vähän. Hallinnollisia valmiuksia, oppilaitosten välistä koordinoitua ja yhteyksiä työmarkkinoihin on vahvistettava. *Tieteen ja tutkimuksen* alalla Serbia on osallistunut menestyksekkäästi seitsemänteen tutkimuksen puiteohjelmaan. Serbia ei ole kuitenkaan vielä laatinut yhtenäistä tutkimuspolitiikkaa, johon kuuluu panostuksen lisääminen ja tutkijoiden liikkuvuus. Serbia on suhteellisen pitkällä valmistautumisessaan *WTO*-jäsenyyteen, mutta sen on tehostettava toimiaan voidakseen saavuttaa omana tavoitteenaan olevan varhaisen liittymisen.

Alakohtaisista politiikoista voidaan todeta, että Serbia on edelleen sitoutunut pienyrityksiä koskevaan eurooppalaiseen peruskirjaan *teollisuuden ja pk-yritysten* osalta erityisesti parantamalla yhteistyötä julkisten ja yksityisten sidosryhmien välillä. Sen on kuitenkin uudistettava teollisuuspolitiikkansa EU:n säännösten mukaiseksi.

Maataloudessa hallinnolliset valmiudet ovat jonkin verran parantuneet. Tarvitaan kuitenkin asianmukaista lainsäädäntöä, ja hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen edellyttää lisätyötä. Maaseudun kehittämisessä ja kasvinsuojelussa edistyminen on ollut vähäistä.

Ympäristöasioissa Serbian valmistelut ovat edenneet kohtalaisesti. Lainsäädännön soveltamista on edelleen parannettava kaikilla tasoilla. Vesihuoltoa koskevaa kattavaa lainsäädäntöä ja institutionaalisia puitteita ei vieläkään ole.

Liikenteen alalla on tapahtunut jonkin verran edistymistä. Serbia osallistuu edelleen aktiivisesti Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion toimintaan. Euroopan yhteisen ilmailualueen ensimmäisen vaiheen täytäntöönpano on jatkunut, mutta sopimusta ei ole vielä ratifioitu. Serbia on ottanut käyttöön uuden strategian, jolla kehitetään rautatie-, maantie-, vesi- ja lentoliikennettä sekä intermodaalisia kuljetuksia. Strategiaan kuuluu myös liikennekäytävä X:n laajentaminen. Strategian jatkotoimiksi tarvitaan kuitenkin toimintasuunnitelmia ja alakohtaisia lainsäädäntö- ja hallintotoimenpiteitä.

Energia-alalla on edistytty jonkin verran. Sähkönsiirron tariffijärjestelmiä on parannettu, ja muiden kuin kotitalouksien markkinat on avattu. Serbia on kuitenkin tehtävä muutoksia energialakiinsa ja lisättävä hallinnollisia valmiuksiaan, jotta se voi täyttää energiayhteisön perustamissopimuksen vaatimukset.

Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden alalla edistyminen on ollut vähäistä. Sähköistä allekirjoitusta koskevia asetuksia on annettu, mutta riittämätön lainsäädäntö ja vähäiset institutionaaliset ja sääntelyvalmiudet estävät edelleen sähköisen viestinnän, tietoyhteiskunnan palvelujen ja audiovisuaalipolitiikan kehittämistä.

Varainhoidon valvonnasta voidaan todeta, että kattavaa julkisen varainhoidon sisäistä valvontajärjestelmää ei vielä ole. Serbian valmistelut nykyaikaisen ja toimivan julkisen varainhoidon valvontajärjestelmän käyttöönottamiseksi ovat kaiken kaikkiaan hyvin alkuvaiheessa. Kaikkiin ministeriöihin ei ole perustettu sisäisen tarkastuksen yksiköitä. Valtion tilintarkastusvirasto ei ole vielä toiminnassa.

Tilastojen osalta Serbia on edistynyt vakautus- ja assosiaatiosopimuksen ja Eurooppakumppanuuden vaatimusten täyttämässä kohtalaisesti. Hallinnollisia valmiuksia on vahvistettava edelleen.

Oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alalla on edistytty kohtalaisesti. Euroopan unionin ja Serbian väliset viisumien myöntämisen helpottamista ja takaisinottoa koskevat sopimukset tulivat voimaan tammikuussa 2008, ja keskustelu viisumivapaudesta on aloitettu. Serbian nykyinen viisumijärjestely ei kuitenkaan vastaa täysin eurooppalaisia normeja. Serbia alkoi myöntää biometrisiä passeja elokuussa 2008. *Rajavalvonnasta* voidaan todeta, että lokakuussa 2008 annettiin uusi laki valtion rajojen suojelemisesta. Kansallisen yhdenmetyt rajaturvallisuusstrategian ja -toimintasuunnitelman täytäntöönpano on kuitenkin ollut hidasta. Rajanylityspaikat eivät ole varustelultaan samantasoisia.

Uuden *turvapaikkalainsäädännön* hyväksymisen jälkeen turvapaikka-asioiden käsittely on siirretty UNHCR:ltä Serbialle. Menettelyssä on kuitenkin edelleen heikkouksia, eikä soveltamislainsäädäntöä ole vielä annettu. *Muuttoliikeasioissa* edistyminen on ollut hidasta. Erityisesti paluumuuttajien uudelleenkotoutumista on parannettava.

Rahanpesu on edelleen vakava ongelma. Hallitus hyväksyi syyskuussa 2008 kansallisen strategian rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, mutta asiaa koskevaa lainsäädäntöä ei ole vielä annettu. Tehokkaita toimia epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten käsittelemiseksi ei ole, ja lainvalvontaviranomaisten tutkintavalmiudet ovat riittämättömät.

Serbia sijaitsee Balkanin tärkeimpiin kuuluvan *huumeiden* salakuljetusreitien varrella. Maan viranomaiset takavarikoivat tarkastelukaudella huomattavan määrän huumeita. Kansallista strategiaa ja toimintasuunnitelmaa huumeiden käytön estämiseksi ja tarjonnan vähentämiseksi ei ole vielä vahvistettu. Huumeikauppa on edelleen vakava ongelma.

Poliisin ammatilliset valmiudet ovat parantuneet lisääntyneen koulutuksen myötä, mutta eri yksikköjen välillä on edelleen huomattavia eroja. Rakenteelliset ongelmat, kuten koordinoinnin, läpinäkyvyyden ja selkeän työnjaon puuttuminen, eivät ole poistuneet.

Järjestäytyneet rikollisuus on Serbialle edelleen vakava ongelma, joka vaikuttaa oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen ja liiketoimintaympäristöön. Lokakuussa 2008 annettiin uutta lainsäädäntöä rikoksella hankitun omaisuuden takavarikoinnista ja oikeushenkilöiden rikosoikeudellisesta vastuusta. Lainsäädäntö on kuitenkin vielä vajaa, sillä uuden rikosprosessilain voimaantulo on viivästynyt. Kansallista strategiaa ja toimintasuunnitelmaa ei vielä ole. Erityissyyttäjän toiminnan tehokkuutta haittaa lyhyt virkakausi. Kansainvälinen poliisiyhteistyö ja poliisin erikoisyksiköiden valmiudet tutkia talousrikoksia ovat yhä riittämättömät. Takavarikoidun omaisuuden hoitoon ei ole valmiuksia, eikä säännöksiä rikoksen tuottaman hyödyn menetetyksi tuomitsemisesta ole vielä pantu riittävästi täytäntöön.

Serbia on edelleen *ihmiskaupan* lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaana. Tutkintaan ja syytteenpanoon on panostettu jonkin verran, mutta serbialaisten uhrien määrä on lisääntynyt. Viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen välisen yhteistyön parantamiseksi ja uhrien tukemiseksi on tehtävä enemmän työtä.

Serbia on allekirjoittanut *tietosuojaa* koskevan Euroopan neuvoston pöytäkirjan ja antanut tietosuojalainsäädäntöä. Koska riippumatonta ja tehokasta tietosuojaviranomaista ei ole, voimassa olevia tietosuojasääntöjä ei ole pantu täytäntöön.

Kosovo¹²

Kosovo julistautui itsenäiseksi 17. helmikuuta 2008 ja hyväksyi perustuslain, joka tuli voimaan 15. kesäkuuta. Helmikuussa EU teki päätöksen toteuttaa Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alaan kuuluvan oikeusvaltio-operaation Kosovossa (EULEX) ja nimitti erityisedustajan. EULEX-operaatiota ollaan parhaillaan käynnistämässä. YK:n turvallisuusneuvosto on aloittanut YK:n Kosovon-siviilioperaation (UNMIK) mandaatin muuttamisen. Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1244/99 on jatkossakin se kansainvälinen oikeuskehys, johon YK:n valtuudet Kosovossa perustuvat. Joulukuun 2007 ja kesäkuun 2008 Eurooppa-neuvosto on ilmaissut EU:n valmiuden tukea Kosovon poliittista ja taloudellista kehitystä tarjoamalla sille mahdollisuuden lähentyä EU:ta muun Länsi-Balkanin kanssa samalla tavalla.

Poliittisia arviointiperusteita tarkasteltaessa Kosovo on edistynyt jonkin verran Eurooppa-kumppanuuden tärkeimpien ensisijaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Huhtikuussa hyväksytty perustuslaki vastaa eurooppalaisia normeja. Keskeistä lainsäädäntöä on annettu huomattavassa määrin. Seuraavaksi on vuorossa täytäntöönpano. Poliittisista haasteista tärkeimpiä ovat oikeusvaltion vahvistaminen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta sekä eri yhteisöjen välisen vuoropuhelun ja sovinnon edistäminen. Kosovon albaanien ja serbien väliset suhteet ovat edelleen kireät varsinkin maan pohjoisosassa. Itsenäisyysjulistuksen jäljiltä turvallisuustilanne on pysynyt suhteellisen rauhallisena lukuun

¹² YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/99 mukaisesti.

ottamatta kahta Pohjois-Kosovossa sattunutta vakavaa välikohtausta, joista toisessa tuhottiin kaksi rajavartioasemaa ja toisessa vallattiin Mitrovican tuomioistuin. Välikohtauksissa kuoli yksi henkilö ja useita loukkaantui. Serbien omat instituutiot estävät hallitusta käyttämästä valtaansa koko Kosovon alueella.

Demokratian ja oikeusvaltion osalta kokonaistilanne on säilynyt vakaana muutamista välikohtauksista huolimatta. Kosovon poliittiset johtajat ovat jatkaneet yhteistyötä kansainvälisen yhteisön kanssa. Oikeudellisen kehityksen monimutkaisuus haittaa oikeusvaltioperiaatteen toteutumista. Kosovon instituutioita on vahvistettava kaikilla tasoilla.

Parlamentti toteutti joitakin toimia rakenteidensa lujittamiseksi. Kosovon serbiyhteisön edustajat päättivät osallistua uudelleen parlamentin toimintaan itsenäisyysjulistusta seuranneen boikotin jälkeen. Parlamentin toiminnassa on vielä puutteita; erityisesti on parannettava valmiuksia tarkastella lakiesityksiä ja valvoa hallituksen toimintaa.

Uusi *hallitus* aloitti toimintansa tammikuussa 2008. Se asetti etusijalle Euroopan yhdentymisasiat ja vahvisti Euroopan yhdentymissuunnitelman ja Eurooppa-kumppanuuden toimintasuunnitelman. Kosovon asema ja muut itsenäisyysjulistukseen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin vaikuttaneet merkittävästi hallituksen toimintaan, minkä seurauksena uudistukset ovat viivästyneet. Valmiusten kehittämistä ja strategista suunnittelua on jatkettava. Ministeriöiden välistä koordinoitua samoin kuin hallituksen ja parlamentin välistä vuorovaikutusta on parannettava.

Kosovon *julkishallinto* on heikko ja tehoton. Julkishallinnon uudistamisstrategia ja siihen liittyvä toimintasuunnitelma on pantava tehokkaasti täytäntöön niin keskus- kuin paikallistasolla. Tarvitaan mittavia ponnisteluja, jotta maahan saataisiin luoduksi ammattimainen, tehokas, ja riippumaton virkamieskunta, jonka jäsenet on nimitetty tehtäviinsä ansioidensa perusteella ja johon ei kohdistu poliittista painostusta.

Mitä tulee *oikeuslaitokseen*, parlamentti on hyväksynyt joitakin tärkeitä lakeja, joiden tarkoituksena on tukea oikeuslaitoksen toimintaa. Oikeusvaltion toteuttamistoimia koordinoiva neuvosto on aloittanut toimintansa. Oikeuslaitos on kuitenkin edelleen heikko. Sovellettavan ja usein ristiriitaisen lainsäädännön rationalisoimiseksi tarvitaan kattava suunnitelma. Tuomioistuinlaitoksella on valtavia henkilöresursseihin ja organisaatioon liittyviä haasteita, ja oikeuskäsittelyä odottavien tapausten kasautuminen on edelleen suuri ongelma. Todistajien suojele ei toimi. Maassa on edelleen tuomioistuimia, jotka soveltavat Serbian lakia.

Korruption torjunta on kehittynyt siltä osin, että korruptiontorjuntavirasto paransi työmenetelmiään ja tehokkuuttaan. Korruptio on kuitenkin edelleen laajalle levinnyt ja vakava ongelma. Korruption torjumiseksi on laadittava strategia ja toimintasuunnitelma. Korruption torjunnan institutionaalinen kehys on epäselvä ja torjuntaviraston resurssit riittämättömät.

Perustuslaissa taataan **ihmisoikeudet ja vähemmistöjen suojele**. Ihmisoikeuksien kunnioittamisen varmistamiseksi on otettu käyttöön oikeussuojakeinoja. Poliittista päättäväisyyttä ja tehokasta seuranta kaivataan edelleen. Itsenäisyysjulistuksen jälkeen hallitus jatkoi kädenojennusta etnisten vähemmistöjen, erityisesti Kosovon serbien, suuntaan. Kosovon serbien ja muiden vähemmistöjen integroimiseksi tarvitaan kuitenkin määrätietoisempaa toimintaa.

Kansalaisyhteisöjen ja poliittisten oikeuksien alalla on tapahtunut jonkin verran edistystä. Oikeusapujärjestelmä on otettu käyttöön. Kosovon vankilajärjestelmän parantaminen on

edistynyt, mutta vielä on haastetta varsinkin erityisturvajärjestelyjen alaisiin vankiloihin sovellettavien vaatimusten osalta. *Sananvapauden* alalla on tapahtunut vähäistä edistymistä. Kunnianloukkaus on kuitenkin edelleen rangaistava teko. Tiedotusvälineisiin kohdistuu edelleen poliittista painostusta. Yhdistymis- ja kokoontumisvapaus taataan perustuslaissa, mutta asiaa koskeva lainsäädäntökehys on vielä vahvistamatta. Kansalaisyhteiskuntaa edustavien järjestöjen valmiudet ovat yhä heikot.

Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet taataan vain osittain. Naisten ja lasten suojelemiseksi kaikenlaiselta väkivallalta tarvitaan jatkuvia ponnisteluja. Sosiaalisesti muita heikommassa asemassa olevien ryhmien ja vammaisten integrointia ja suojelua ei ole varmistettu. *Syrjinnän kieltävän* lainsäädännön täytäntöönpanoa valvotaan huonosti, eivätkä kansalaiset tunne asianomaisia säännöksiä. *Omistusoikeuksissa* on tapahtunut vain vähäistä edistymistä. Viiveet lainsäädännön täytäntöönpanossa ja vastustus ovat johtaneet oikeuksien loukkauksiin. Se, että Kosovon viranomaisilla ei ole käyttöoikeutta Belgradissa sijaitsevaan maarekisteriin, haittaa merkittävästi asioiden etenemistä. Uskonnollisen omaisuuden kunnioittamista koskevan lainsäädännön soveltamista on tehostettava (esim. Dečanin/Deçanin ja Đakovican/Gjakovën kunnat rikkovat ortodoksikirkon omaisuuden loukkaamattomuudesta säädettyä lakia).

Vähemmistöjen oikeuksia ja suojelua sekä sivistyksellisiä oikeuksia koskeva lainsäädäntö on edistynyt. Oikeudellinen kehys mahdollistaa etnisten vähemmistöjen osallistumisen Kosovon yhteiskuntaelämään. Serbia on kuitenkin kehottanut Kosovon serbejä pidättymään osallistumisesta. Etnisten ryhmien välillä ei ole ollut vakavia yhteenottoja, mutta satunnaisia välikohtauksia raportoidaan edelleen. Vähemmistöjen elinolosuhteet ovat edelleen huonot. *Paluumuuttajien, pakolaisten ja asuinsijoiltaan siirtymään joutuneiden henkilöiden* osalta on tapahtunut jonkinasteista edistystä, josta esimerkkinä mainittakoon lokakuussa 2007 hyväksytty uudelleenkotouttamisstrategia. Paluuprosessi on kuitenkin hidastunut itsenäisyysjulistuksen jälkeen, ja se on edelleen yksi tärkeimmistä haasteista. Romani-, ashkali- ja egyptiläisyhteisöjen elinolosuhteet ovat edelleen erittäin vaikeat ja heitä syrjitään. Ongelmia on erityisesti koulutuksessa, sosiaaliturvassa, terveydenhuollossa sekä asunto- ja työmarkkinoilla. Hallituksen on ryhdyttävä lisätoimiin kaikkien vähemmistöjen suojelemiseksi ja integroimiseksi.

Alueellisista kysymyksistä ja kansainvälisistä velvoitteista puhuttaessa Kosovo osallistuu aktiivisesti alueellisiin yhteistyöaloitteisiinsa. Niin Kosovon kuin Serbiankin on omaksuttava rakentava asenne Kosovon osallistumiseen jatkossa. UNMIK on tarjoutunut helpottamaan järjestelyjä, joiden puitteissa Kosovo voi jatkaa osallistumistaan kansainvälisiin sopimuksiin. Kosovon ja entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian sekakomitea aloitti työnsä maiden välisen rajan merkitsemiseksi.

Kosovon **talous** on kasvanut edeltäviä vuosia voimakkaammin. Kasvu on kuitenkin edelleen liian vähäistä voidakseen tarjota riittävästi työtä maan nuoren ja kasvavan väestön muodostamalle työvoimalle. Kansantaloutta varjostivat julkisen talouden epävakaus, kasvava inflaatio, erittäin korkea työttömyys ja ulkoinen epätasapaino. Talouspolitiikan perusteista vallitsevaa yhteisymmärrystä murensivat hallituksen keskittyminen poliittiseen tilanteeseen ja julkisen talouden rahoitusaseman heikentyminen. Taloudellista kehitystä jarruttavat myös yksityistämisen seisahtuminen, epävarma energiahuolto, heikko oikeusvaltio, rajallinen tuotantokapasiteetti, huono infrastruktuuri ja riittämätön koulutus.

Taloudellisin arviointiperustein tarkasteltuna Kosovon edistyminen toimivan markkinatalouden luomisessa on ollut hyvin vähäistä ja epätasaista. Uudistuksia on vietävä

tarmolla eteenpäin ja infrastruktuurin ja koulutukseen on tehtävä mittavia investointeja, jotta Kosovo voisi pitkällä aikavälillä selvittää kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa.

Kaiken kaikkiaan talouspolitiikka on pysynyt markkinakeskeisenä. Hallitus esitteli keskipitkän aikavälin kokonaisvaltaisen menokehyksen, joka kattaa vuodet 2009–2011. Kasvu vauhdittui hieman edellisvuosiin verrattuna, ja taloudellinen toiminta on enenevässä määrin yksityisen sektorin varassa. Suorat ulkomaiset investoinnit lisääntyivät. Rahoituksen välitys kehittyi edelleen Kosovossa. Joitakin yritysten markkinoille tuloa ja sieltä poistumista koskevia menettelyjä on yksinkertaistettu, ja maan talouden yhdentymisen EU:n talouteen jatkui.

Poliittisen toimintaympäristön epävarmuus heikensi kuitenkin talouspolitiikan johdonmukaisuutta ja luotettavuutta. Julkisen talouden vakauttamisessa onnistuttiin vuonna 2007 suunniteltua paremmin. Tämä johti elvyttävän finanssipolitiikan harjoittamiseen vuonna 2008, mikä puolestaan lisäsi julkisen talouden rahoitusaseman epävakautta. Talousarviota ei käytetä finanssipolitiikan tehokkaaseen ohjailuun eikä siitä ole apua talouden kehityssuuntauksia ennustettaessa. Sen sijaan sillä vastataan yksittäisiin menopaineisiin. Inflaatio lähti uudelleen nousuun ja työttömyys pysyi erittäin korkeana. Maksutase pysyi epävakana kauppavajeen jatkaessa kasvuaan, ja Kosovon vientikapasiteetti oli edelleen heikko.

Yksityistäminen keskeytettiin vuonna 2008 väliaikaisesti, kun korkein oikeus kyseenalaisti antamassaan päätöksessä yksityistämisen toteutustavan ja siirtymisen UNMIK:n hallinnoimasta Kosovo-rahastosta (Kosovo Trust Agency) Kosovon yksityistämisvirastoon. Laadukkaiden tilastojen puuttuminen haittaa edelleen huomattavasti politiikan suunnittelua. Suurimpia ongelmia yksityissektorin kehityksen tiellä ovat energiahuollon epäluotettavuus, epäsuhta työntekijöiden taitojen ja työmarkkinoiden tarpeiden välillä ja fyysisen infrastruktuurin heikkous. Yrityksiä kohdellaan eriarvoisesti rahoituksen saannissa, ja otto- ja antolainauksen välinen korkomarginaali pysyi erittäin suurena. Heikko sääntelykehys, epätarkoituksenmukainen vero- ja menopolitiikka sekä lainvalvonnan heikkoudet muun muassa korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ruokkivat laajaa epävirallista sektoria. Epävirallinen sektori onkin yhä merkittävä haaste, koska se pienentää veropohjaa ja heikentää talouspolitiikan tehokkuutta.

Kosovo on edistynyt jonkin verran lainsäädäntönsä ja politiikkojensa lähentämisessä **eurooppalaisiin normeihin** erityisesti tullin, maatalouden ja tavaroiden vapaan liikkuvuuden aloilla. Edistyminen lainsäädännön tosiasiallisessa täytäntöönpanossa ja soveltamisen valvonnassa on kuitenkin ollut vähäistä. Lisätoimia tarvitaan etenkin järjestäytyneen rikollisuuden, rahanpesun ja huumausaineiden torjunnan sekä verotuksen, energian ja työllisyyden aloilla, joilla lähentymistä eurooppalaisiin normeihin on jatkettava ja normeja myös sovellettava.

Edistyminen EU:n **sisämarkkinoita** koskevien Eurooppa-kumppanuuden ensisijaisten tavoitteiden toteuttamisessa on ollut epätasaista. *Tavaroiden vapaata liikkuvuutta* koskevassa EU:n lainsäädännössä vaaditun horisontaalisen infrastruktuurin luomisessa on edistytty jonkin verran, mutta lähentyminen alan eurooppalaisiin normeihin on jäänyt alkutekijöihinsä. Infrastruktuurin kehittämiseksi ja hallinnollisten valmiuksien parantamiseksi tarvitaan vielä huomattavia ponnisteluja, jotta voidaan varmistaa, että eurooppalaiset normit saatetaan asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä ja että niitä noudatetaan. *Henkilöiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden ja sijoittautumisoikeuden* aloilla on tapahtunut vähäistä edistystä, ja *pääomien vapaassa liikkuvuudessa* on edistytty vain jonkin verran.

Tulliasioissa on edistytty jonkin verran. Tullilainsäädäntö on pääpiirteissään yhdenmukaistettu EU:n lainsäädännön kanssa, mutta tavaroiden väärentämisen ja salakuljetuksen vastaisen lainsäädännön soveltamisessa tarvitaan huomattavia lisäponnisteluja. Pohjois-Kosovossa ei ole tehokasta tullivalvontaa, koska tulliviranomaisten toiminta on estetty. Tämä vie hallitukselta merkittävästi tuloja ja synnyttää laajamittaista salakuljetustoimintaa. Kosovon *verolainsäädäntö* on yhdenmukaistettu vain osittain. Veronkanto on edelleen erittäin heikoissa kantimissa, mikä selittyy pääasiassa epävirallisen sektorin suuruudella ja valvonnan tehottomuudella. *Kilpailuasioissa* ei ole tapahtunut edistystä. *Julkisten hankintojen* alalla edistys on ollut epätasaista. Puitelaki on eurooppalaisten normien mukainen, mutta täytäntöönpanosäännöksiä ei ole edelleenkään annettu eikä alan kehittämiseksi ole laadittu kattavaa strategiaa. *Immateriaalioikeuksien* osalta tapahtui vähäistä edistymistä. Immateriaalioikeuksien rikkomisista annettu lainsäädäntö on tullut voimaan, mutta sen soveltamista valvotaan yhä erittäin heikosti.

Työllisyyttä ja sosiaalialaa koskeviin eurooppalaisiin normeihin lähentymisessä on tapahtunut vähän edistystä. Strategisen ja oikeudellisen kehyksen puuttuminen ja heikot hallinnolliset valmiudet haittaavat tarkoituksenmukaisen työllisyyspolitiikan ja sosiaaliturvan kehittämistä Kosovossa. *Kansanterveysala* on erittäin huonolla tolalla eikä hallitus osoita sitä kohtaan riittävää kiinnostusta. *Koulutuksen* osalta on tapahtunut jonkin verran edistystä EU:n normeihin lähentymisessä. Hallitus on ottanut ensisijaiseksi tavoitteekseen investoida koulutukseen enemmän, ja opetusministeriö on jatkanut korkeakouluopetuksen ja -oppimisen laadun parantamista. Koulutusta vaivaa kuitenkin edelleen vakava resurssipula. Edistyminen *tutkimuksessa* on jäänyt vähäiseksi.

Alakohtaisissa politiikoissa on tapahtunut vähäistä edistymistä *teollisuutta ja pk-yrityksiä* koskeviin eurooppalaisiin normeihin lähentymisessä.

Maatalouden ja kalastuksen aloilla lainsäädäntö on edistynyt jonkin verran. Maatalouden ja maaseudun kehittämissuunnitelman (2007–2013) täytäntöönpano on aloitettu joiltakin osin. Maatalouden kehittämistuen määrä on lisääntynyt, mutta se on edelleen erittäin alhainen ottaen huomioon, miten suuri merkitys maataloudella voisi olla Kosovon taloudelle. Maataloushallinnon (myös *eläinlääkinnän ja kasvinsuojelun*) eri yksiköiden väliset vastuut on erotettava selvemmin toisistaan keskus- ja paikallistasolla.

Ympäristöasioissa on tapahtunut jonkin verran edistystä lähinnä ympäristövaikutusten arviointiin liittyvän horisontaalisen lainsäädännön osalta. Useimmilla aloilla tarvitaan lisätoimia yhteisön säännösten saattamisessa osaksi kansallista lainsäädäntöä sekä lainsäädännön täytäntöönpanossa ja valvonnassa. Henkilöstön ja rahoituksen puute sekä keskus- että paikallistasolla edellyttää toimenpiteitä. Kaikkien ympäristönsuojeluun osallistuvien instituutioiden välille on luotava tarkoituksenmukaiset koordinoituneet mekanismit.

Investointivajeesta vuosikymmeniä kärsineellä *liikenteen* alalla on edistytty jonkin verran. Kosovo investoi vuonna 2008 aiempaa enemmän liikenneinfrastruktuuriin, varsinkin teiden rakentamiseen ja ylläpitoon. Se osallistuu edelleen aktiivisesti Kaakkois-Euroopan liikenneobservatorion toimintaan. Maan valmiudet noudattaa eurooppalaisia liikennenorjeja, erityisesti rautatieliikenteen normeja, ovat kuitenkin edelleen heikot. Kosovon on parannettava valmiuksiaan panna infrastruktuuria ja liikkuvaa kalustoa koskevat investointihankkeet täytäntöön.

Energia-alalla on edistytty jonkin verran erityisesti ministeriön, sääntelyelimen ja siirtoverkonhaltijan institutionaalisten valmiuksien lisäämisessä. Energiasta on kuitenkin

usein pulaa, ja ratkaisua vailla on muitakin suuria ongelmia. Sähkölaitoksen taloudellista elinkelpoisuutta on parannettava vähentämällä kaupallisia ja muita kuin teknisiä tappioita ja tehostamalla laskujen perintää. Toimitusvarmuutta on parannettava ja infrastruktuuria modernisoitava. Kosovon ruskohiilivarannot ovat loppumaisillaan, ja tilanne edellyttää toimenpiteitä.

Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden alalla saavutettiin jonkin verran edistystä. Lehdistöneuvosto ja mediainstituutti toimivat asianmukaisesti. Markkinoiden vapauttaminen eteni, kun toinen matkapuhelinoperaattori aloitti palvelujen tarjoamisen. Eri sääntelyelimiin kohdistuu kuitenkin budjettirajoituksia.

Varainhoidon valvonta on edistynyt jonkin verran. Tilastojen osalta edistys on ollut vähäistä: hallinnollisissa valmiuksissa ja instituutioiden kyvyssä tehdä yhteistyötä tietojen keruussa ja käsittelyssä on edelleen puutteita.

Oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioissa on tapahtunut osittaista edistymistä. Kosovolla ei ole viisumimenettelyä, jolla se voisi säädellä kolmansien maiden kansalaisten tuloa alueelleen. Yhdennetyn rajaturvallisuuden puitteiden parantamisessa edistytettiin jonkin verran. Valtio on alkanut myöntää Kosovon passeja. Rajapoliisilla ei ole todellista valvontavaltaa Pohjois-Kosovon rajanylityspaikoissa, koska valvonta on edelleen UNMIK:n vastuulla.

Parlamentti on hyväksynyt turvapaikkalain, mutta sisäministeriön valmiudet käsitellä turvapaikkatapauksia tai Kosovon kansalaisten maahanpalauttamisia ovat rajalliset. Turvapaikanhakijoita ja tahdonvastaisesti maahan palaavia varten ei ole vastaanottokeskusta. Maahanmuuttolaki on vielä hyväksymättä.

Rahanpesun torjunta ei ole edistynyt riittävästi. Rahanpesun torjunta edellyttää huomattavasti määrätietoisempaa otetta ja parempia valmiuksia. Oikeuslaitoksen ja lainvalvontaviranomaisten asiantuntemus ei edelleenkään riitä torjumaan talousrikoksia tehokkaalla tavalla. Erikoistuneita syyttäjiä ei ole tarpeeksi. Todistusaineiston säilyttämiseen ei ole asianmukaisia tiloja. Eri yksiköiden ja instituutioiden välinen viestintä on edelleen puutteellista. Rahanpesun torjunta on jatkossakin yksi suurimmista haasteista.

Huumeiden salakuljetus on edelleen vakava ongelma. Kosovo on yksi tärkeimmistä huumeiden salakuljetusreiteistä Etelä-Balkanilla. Huumeiden salakuljetuksen torjumiseksi ei ole toimintasuunnitelmaa eikä strategiaa. Alan tilastot eivät ole luotettavia ja tiedusteluvalmiudet ovat puutteelliset.

Poliisitoimessa tapahtui edistystä, kun poliisitoimesta ja poliisin toiminnan tarkastusyksiköstä säädetyt lait hyväksyttiin. Rikollisuuden vähentämiseen tähtäävän tehokkaan strategian täytäntöönpano edellyttää kuitenkin poliisilta jatkuvaa panostusta ja riittäviä valmiuksia. Kosovon poliisivoimat muodostuvat eri etnisten ryhmien edustajista. Osa Kosovon serbipoliiseista kuitenkin boikotoi Kosovon poliisitoimea, mistä syystä se ei voi toimia täysipainoisesti tietyillä serbienemmistöisillä alueilla.

Järjestäytynyt rikollisuus on edelleen vakava ongelma, joka vaikuttaa oikeusvaltion toteutumiseen ja liiketoiminnan edellytyksiin. Järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi ei ole laadittu strategiaa. Lainsäädäntökehys ei ole vielääkään valmis. Lakeja tarvitaan varallisuuden menetetyksi tuomitsemiseen, todistajien suojeluun ja poliisien peitetoimintaan. Maahan tarvitaan luotettava maarekisteri kiinteistöomaisuuden menetetyksi tuomitsemisen mahdollistamiseksi. Viranomaisilta vaaditaan päättäväisyyttä ja jatkuvia ponnisteluja järjestäytyneen rikollisuuden kitkemiseksi. Kosovo on edelleen *ihmiskaupan* lähtö-,

kauttakulku- ja määrämaa. Ihmiskauppaa koskeva strategia ja toimintasuunnitelma hyväksyttiin heinäkuussa, mutta niiden täytäntöönpano on puutteellista.

Henkilötietojen suoja ei ole kehittynyt. Tietosuojasta ei ole vielä annettu yleistä lainsäädäntöä, ja maasta puuttuu edelleen riippumaton tietosuojaviranomainen.

Turkki

Turkki täyttää edelleen Kööpenhaminassa määritellyt **poliittiset arviointiperusteet** riittävässä määrin. Perustuslakituomioistuimien ei hyväksynyt pääsyyttäjän vaatimusta lakkauttaa hallitseva puolue ja kieltää poliittinen toiminta sen 71 vaikutusvaltaisimmalta jäseneltä vaan määräsi taloudellisia seuraamuksia ja vältti näin merkittävän poliittisen kriisin. Turkilla on nyt uusi mahdollisuus edistää uudistuksia ja luoda vuoropuhelua ja pluralismia tukeva ilmapiiri. Sananvapauteen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen kuin muslimien oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä on edistytty jonkin verran samoin kuin maan kaakkoisosan talouden kehittämisessä. Maa tarvitsee kuitenkin johdonmukaisen ja kattavan poliittisen uudistusohjelman, jolla uudistetaan etenkin perustuslakia. Useimmilla poliittisiin arviointiperusteisiin liittyvillä aloilla tarvitaan merkittäviä lisätoimia.

Uusi presidentti on suhtautunut myönteisesti **demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta** koskeviin kysymyksiin ja vaatinut lisää poliittisia uudistuksia. Hän on myös pyrkinyt aktiivisesti parantamaan suhteita Armeniaan. Vuoropuhelun ja sovintohengen puuttuminen tärkeimpien puolueiden väliltä vaikuttaa kuitenkin kielteisesti poliittisten instituutioiden toimintaan ja poliittisten uudistusten etenemiseen. Hallitsevan puolueen ja yhden oppositio puolueen hajottamiseen tähtäävät oikeustapaukset ovat haitanneet huomattavasti vastikään valitun parlamentin työtä.

Paikallishallinnossa on pantava täytäntöön hiljattain annetut paikallishallintolait ja paikallisten hallintoelinten rahoitusta on lisättävä.

Julkishallinnon uudistus on edistynyt vain vähän. Virkamiesjärjestelmää on uudistettava.

Turvallisuusjoukkojen siviilivalvonnan alalla on varmistettava siviilivalvonnan täysimääräinen toiminta ja puolustusmenojen parlamentaarinen valvonta. Puolustusvoimien korkeat virkamiehet ovat edelleen antaneet lausuntoja toimivaltaansa kuulumattomista asioista.

Oikeuslaitoksen osalta on edistytty oikeuslaitosuudistuksen valmistelussa. Oikeuslaitoksen riippumattomuudessa ja puolueettomuudessa on kuitenkin edelleen puutteita. Tuomarien ja syyttäjien korkean neuvoston muodostamisessa ei ole edistytty eikä alueellisten muutoksenhakutuomioistuimien perustamisessa. Poliisiin ja santarmien suorittamien tutkimusten laatua on parannettava puolueettoman oikeudenkäynnin takaamiseksi.

Korruption torjunnassa on edistytty vain vähän. Korruptio on laajalle levinnyt ongelma. Huolestuttavaa on se, ettei maalla ole edelleenkään yleisstrategiaa, toimintasuunnitelmaa eikä koordinoituneita mekanismeita korruption torjuntaan. Turkin on saatava aikaan tuloksia rikkomusten tutkinnassa ja syytteenpanossa.

Ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojelun alalla edistys on ollut vähäistä. Turkki on jatkanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanoa, mutta lisätoimia tarvitaan. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifioinnissa ei ole edistytty.

Institutionaalista kehystä ihmisoikeuksien edistämiseksi ja täytäntöönpanemiseksi on edelleen parannettava. Oikeusasiamiesjärjestelmän käyttöönotto on pahasti myöhässä.

Turkin oikeudellinen kehys sisältää kattavan toimenpidepaketin *kidutukselta ja epäasialliselta kohtelulta* suojaamiseksi. Nollatoleranssipolitiikan toteuttaminen edellyttää kuitenkin lisätoimia. Yksi huolenaihe on kidutus ja epäasiallinen kohtelu varsinkin vankiloiden ulkopuolella. Tässä yhteydessä keskeisiä kysymyksiä ovat YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) ratifiointi ja ihmisoikeusrikkomuksiin liittyvä rankaisemattomuuden torjunta.

Sananvapauden turvaamisessa on edistytty jonkin verran, ja muun muassa Turkin rikoslain 301 § on muutettu. Turkin on kuitenkin edistettävä muutetun pykälän asianmukaista täytäntöönpanoa. Lisäksi olisi puututtava kaikkiin lainsäädännössä oleviin rajoituksiin, jotta voidaan taata sananvapauden täysimääräinen kunnioittaminen Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti sekä käytännössä että lainsäädännössä. Lehdistön ja sähköisten tiedotusvälineiden vapautteen liittyvien painostustoimien vuoksi tällä alalla tarvitaan valppautta ja seurantaa.

Lisätoimia tarvitaan, jotta *kokoontumisvapaus* toteutuisi käytännössä eurooppalaisten normien mukaisesti, sillä mielenosoittajat joutuvat edelleen mielivaltaisten rajoitusten ja suhteettoman voimankäytön kohteiksi. *Yhdistymisvapautteen* liittyvään lainsäädäntöön on tehty joitakin parannuksia. Jotkut yhdistykset joutuvat kuitenkin kohtuuttomiin hallinnollisiin vaikeuksiin tai oikeudenkäyntimenettelyjen kohteeksi. Ottaen huomioon, että tuomioistuimissa käsitellään jatkuvasti tapauksia, joissa ajetaan jonkun puolueen kieltämistä, puolueita koskevat säännökset on muutettava vastaamaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä ja EU:n jäsenvaltioiden parhaita käytäntöjä, kuten Euroopan neuvoston Venetsian komissio on suosittanut.

Uskonnonvapaudesta voidaan todeta, että hyväksytyssä säätiölaissa käsitellään jäljellä olevia omaisuusasioihin liittyviä kysymyksiä, jotka koskevat muita uskonnollisia yhteisöjä kuin muslimeja. Vielä ei kuitenkaan ole laadittu Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaista oikeudellista kehystä, joka mahdollistaisi alawiittien ja muiden uskonnollisten yhteisöjen kuin muslimien toiminnan ilman aiheettomia rajoituksia. Turkin on ryhdyttävä lisätoimiin sellaisen ympäristön luomiseksi, jossa uskonnonvapaus voi käytännössä toteutua täysimääräisesti.

Sukupuolten välisen tasa-arvon ja *naisten oikeudet* takaava yleinen oikeudellinen kehys on suurin piirtein voimassa, mutta lisätoimia tarvitaan, jotta näistä oikeuksista voitaisiin käytännössä nauttia täysimääräisesti. Merkittäviä lisätoimia tarvitaan, jotta voitaisiin pienentää miesten ja naisten välillä oleva kuilua, joka ilmenee talouteen osallistumisessa ja taloudellisissa mahdollisuuksissa, koulutustasossa, terveydenhoitoon pääsyssä ja poliittisessa vaikuttamisessa. Toimia kunniamurhien ja perheväkivallan torjumiseksi on jatkettu, mutta nämä ovat edelleen vakavia ongelmia ja toimia niiden torjumiseksi olisi tehostettava.

Lasten mahdollisuudet saada koulutusta ja sosiaalipalveluja sekä päästä nuorisotuomioistuinjärjestelmän piiriin ovat parantuneet. Toimia on kuitenkin jatkettava kaikilla lasten oikeuksiin liittyvillä aloilla. Näitä ovat muun muassa hallinnolliset valmiudet, koulutus, nuorisotuomioistuinjärjestelmä ja lapsityövoima.

Edelleen tarvitaan uusia lakeja sen varmistamiseksi, että *ammattiyhdistysoikeuksia*, varsinkin järjestäytymistä, lakkoilua ja työehtosopimusneuvotteluja koskevia oikeuksia kunnioitetaan

täysimääräisesti EU:n normien ja Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimusten mukaisesti.

Vähemmistöjen oikeuksia koskeva tilanne ei ole muuttunut. Turkki ei ole edistynyt lainsäädännön lähentämisessä eurooppalaisiin normeihin. *Sivistyksellisten oikeuksien* alalla edistyi jonkin verran, mutta oikeuksia rajoitetaan edelleen. Etenkin muiden kielten kuin turkin käyttöä rajoitetaan televisio- ja radiolähetyksissä, politiikassa ja julkisten palvelujen yhteydessä. Näiden kielten opetusta ei ole tarjolla julkisissa eikä yksityisissä kouluissa. *Romanien* tilanteessa ei ole tapahtunut edistystä, vaan heitä syrjitään asunto- ja työmarkkinoilla sekä koulutuksessa, sosiaaliturvassa ja terveydenhoidossa. Romanien asuinalueita hävitetään edelleen ja joissakin tapauksissa romaneita häädetään kodeistaan.

Päätöksellään viedä Kaakkois-Anatolia-hanke päätökseen hallitus pyrkii puuttumaan Itä- ja Kaakkois-Turkin taloudellisiin ja sosiaalisiin vaikeuksiin. Lisätoimia tarvitaan sellaisten olosuhteiden luomiseksi, joissa alueen pääväestö eli kurdit voivat käyttää oikeuksiaan ja vapauksiaan täysimääräisesti. Korvausten maksamista *maansisäisille pakolaisille* on jatkettu. Hallitukselta puuttuu kuitenkin kattava kansallinen strategia maansisäisen pakolaisuuden käsittelemiseksi. Kyläkartiointijärjestelmää ei ole vielä lakkautettu.

PKK, jonka EU luokittelee terroristijärjestöksi, on jatkanut terrori-iskujaan, joissa on kuollut useita ihmisiä.

Mitä tulee *alueellisiin kysymyksiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin*, Turkki on ilmaissut julkisen tukensa täysimääräisten neuvottelujen jatkamiselle YK:n alaisuudessa, jotta *Kyproksen ongelmaan* löydettäisiin kokonaisvaltainen ratkaisu. Sen sijaan kahdenvälisen suhteiden normalisoinnissa Kyproksen tasavaltaan ei ole edistytty. Turkin on pantava assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja täysimääräisesti täytäntöön ja poistettava kaikki tavaroiden vapaan liikkuvuuden esteet, mukaan lukien Kyproksen ja Turkin välisiä suoria liikenneyhteyksiä koskevat rajoitukset.

Suhteet Kreikkaan ovat kehittyneet myönteisesti. Uusia luottamusta lisääviä toimia on toteutettu, mutta rajariidoista ei ole päästy sovintoon. Turkilla on edelleen myönteinen vaikutus *Länsi-Balkanin alueeseen*, ja sillä on positiiviset suhteet *Bulgariaan*. Hyvät naapuruussuhteet ovat jatkossakin avainasemassa.

Turkin **taloustilanne** on edelleen suhteellisen hyvä, vaikkakin kasvu alitti potentiaalinsa lähinnä hidastuneen kotimaisen kysynnän vuoksi, mikä puolestaan johtui rahapolitiikan huomattavasta tiukkenemisestä. Makrotalous on pysynyt vakaana. Inflaatio on kasvanut huomattavasti. Tämä on johtunut pääasiassa elintarvikkeiden ja energian hintojen noususta. Rakennemuutoksia toteutettiin jonkin verran nopeammin varsinkin vuoden 2008 alkupuoliskolla. Muutamista viimeaikaisista aloitteista huolimatta on edelleen pyrittävä korjaamaan työmarkkinoiden epätasapainoa ja poistamaan ammattitaidon tarjonnan ja kysynnän välistä epäsuhdaa.

Taloudellisten arviointiperusteiden mukaan tarkasteltuna Turkki on toimiva markkinatalousmaa. Maan pitäisi selvittää kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa keskipitkällä aikavälillä edellyttäen, että se toteuttaa kokonaisvaltaisen uudistusohjelmansa, jolla on tarkoitus korjata rakenteellisia heikkouksia.

Viime vuoden aikana Turkki on toteuttanut tiukkaa vakautusohjelmaa. Kehitysstrategiassa ollaan siirtymässä uuteen vaiheeseen, jossa on tarkoitus parantaa talouden kasvupotentiaalia lisäämällä julkisia investointeja, luomalla työpaikkoja ja toteuttamalla alakohtaisia

uudistuksia. Tähän asti taloustilanne on ollut hyvä maailman rahoitusmarkkinoiden myllerryksestä ja sisäpolitiikan epävarmuudesta huolimatta.

Pitkäaikaiset pääomavirrat ovat jatkuneet suurina, joten virallinen valuuttavaranto on kasvanut. Julkisen talouden tilanne on pysynyt tyydyttävänä, vaikka hallitus ei saavuttanutkaan vuoden 2007 taloustavoitteita. Viranomaiset hyväksyivät kesäkuussa 2008 viisivuotisen keskipitkän aikavälin julkisen talouden kehityksen.

Uusilla infrastruktuuri-investointeja edistävillä aloitteilla pyritään lieventämään alueiden välillä vallitsevia suuria eroja. Hintojen vapauttaminen edistyi merkittävästi etenkin energia-alalla. Yksityistämistä jatkettiin toteuttamalla muutamia suuria yksityistämishankkeita. Rahoitusala osoittautui huomattavan kestäväksi, vaikka vuosina 2007–2008 oli useita epävakaita jaksoja.

Inflaatiopaineet ovat kuitenkin kasvaneet, mikä johtuu osittain öljyn ja kulutustavaroiden kohonneista hinnoista. Huomattavasta vaihtotaseen alijäämästä johtuva ulkoisen rahoituksen suuri tarve, yksityissektorin merkittävä riippuvuus ulkoisesta rahoituksesta ja suurehko (vaikkakin pienenevä) velkakanta tekevät Turkista alttiin sijoitusmarkkinoiden muutoksille. Työpaikkojen luontia vaikeuttavat etenkin työvoiman ammattitaidon tarjonnan ja kysynnän välinen epäsuhta sekä joustamattomat työllistämiskäytännöt. Työmarkkinoiden rakenteellinen jäykkyys haittaa erityisesti naisten ja nuorten työllistymistä. Työvoiman ammattitaito ei vielääkään vastaa nopeasti kasvavan ja kehittyvän talouden vaatimuksia. Valtiontukien myöntämisessä ei noudateta avoimuutta. Mittava epävirallinen sektori, jota sääntelykehityksen puutteet ruokkivat, epätarkoituksenmukainen vero- ja menopolitiikka sekä heikko lainvalvonta heikentävät verokantaa ja talouspolitiikan tehokkuutta. Etenkin pk-yritykset toimivat harmaan talouden alalla, joten niillä on edelleen heikot mahdollisuudet saada rahoitusta ja osaamispääomaa.

Turkin **edellytykset täyttää jäsenyysvelvoitteet** ovat parantuneet. Edistystä tapahtui useimmilla aloilla. Lainsäädännön lähentäminen on edennyt pitkälle tietyillä aloilla. Esimerkkejä niistä ovat tavaroiden vapaa liikkuvuus, immateriaalioikeudet, kilpailupolitiikka, energia, yritys- ja teollisuuspolitiikka, kuluttajansuoja, tilastot, Euroopan laajuiset verkot sekä tiede ja tutkimus. Lähentämistä on kuitenkin jatkettava varsinkin ympäristöasioiden, valtiontuen, julkisten hankintojen, sosiaalipolitiikan ja työllisyyden, yhtiöoikeuden, elintarvikkeiden turvallisuuden, eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikan sekä palvelujen vapaan liikkuvuuden aloilla. Turkki ei vielääkään täytä kaikkia keskeisiä tulliliitosta EU:n kanssa johtuvia velvoitteita. Suhteeton suojatoimenpiteiden käyttö ja pitkäaikaiset kauppaa häiritsevät tekijät haittaavat tulliliiton asianmukaista toimintaa. Turkin hallinnollisia valmiuksia noudattaa yhteisön säännöstöä on edelleen parannettava.

Tavaroiden vapaan liikkuvuuden alalla on edistytty tuotelainsäädännön ja horisontaalisten toimenpiteiden lähentämisessä markkinoiden valvontaa ja metrologiaa lukuun ottamatta. Vielä on kuitenkin jäljellä joitakin kaupan teknisiä esteitä. *Sijoittautumisoikeuden ja palveluiden tarjoamisen vapauden* aloilla on edistytty jonkin verran. Lainsäädännön lähentäminen on kuitenkin yhä vasta aluillaan. *Pääomien vapaan liikkuvuuden* alalla Turkki on edistynyt jonkin verran rahanpesun torjunnan, pääomanliikkeiden ja maksujen suhteen. Täytäntöönpanovalmiuksia on kuitenkin edelleen lujitettava. *Rahoituspalvelujen* alalla etenkin vakavaraisuus- ja valvontanormien tiukentaminen on edistynyt hyvin.

Julkisten hankintojen alalla edistys on ollut epätasaista. Valtiovarainministeriön nimittäminen politiikan koordinoijaksi yleisellä tasolla on edistysaskel, mutta tätä on täydennettävä kattavalla strategialla, jossa määritellään tarpeelliset uudistukset. Turkin julkisten hankintojen

järjestelmää on vain osittain yhdenmukaistettu EU:n järjestelmän kanssa. *Yhtiöoikeuden* alalla on edistytty vain vähän. Uutta kauppalakia ei ole hyväksytty. *Immateriaalioikeuksia koskevan lainsäädännön* lähentäminen on edistynyt suhteellisen hyvin. Immateriaalioikeuksista vastaavien viranomaisten välistä koordinoitua ja yhteistyötä on parannettu ja niiden tietoisuutta immateriaalioikeusasioista on lisätty. Lakien täytäntöönpanoa ja noudattamista on kuitenkin tehostettava huomattavasti. *Tietoyhteiskunnan ja tiedotusvälineiden* alalla Turkki ei juurikaan ole lähentänyt lainsäädäntöään yhteisön audiovisuaalista alaa koskevaan säännöstyön. Sähköistä viestintää koskevan uuden lain hyväksymisessä ei ole edistytty.

Kilpailun alalla lainsäädännön lähentäminen edistyy edelleen hyvin. Valtiontukilainsäädännön hyväksymisessä ei kuitenkaan ole edistytty eikä valtiontukien valvontaviranomaista ole vielä perustettu. Myöskään avoimuudesta annettuja sitoumuksia ei ole toteutettu. Terästeollisuuden kansallisen rakenneuudistusohjelman viimeistely on edelleen asialistan kärjessä. Lainsäädännön lähentäminen *maatalouden ja maaseudun kehittämisen* alalla on edistynyt vain vähän. Liittymistä valmistelevan maaseudun kehittämisen tukivälineen (IPARD) täytäntöönpanemiseksi tarvittavien valmiuksien kehittämisessä on edistytty huomattavasti. Tarvittavien hallinto- ja valvontarakenteiden valmiiksi saattaminen edellyttää kuitenkin lisätoimia. Turkki ei ole poistanut teknisiä esteitä naudanlihan ja elävien nautaeläinten kaupan tieltä. *Kalastuksen* alalla ei edistytty tarvittavan lainsäädäntökehityksen laatisessa. Kalakantojen, kalastuslaivaston hallinnan sekä tarkastus- ja valvontatoimien alalla on edistytty vain vähän. Sekä maatalouden että kalastuksen aloilla täytäntöönpanovalmiudet ovat vasta kehitteillä. *Elintarvikkeiden turvallisuuden, eläinlääkintä- ja kasvisuojelupolitiikan* alalla lainsäädännön yhdenmukaistaminen on vasta aluillaan. Eläinlääkintäpalveluita, elintarvikkeita ja rehua koskevaa puitelakia ei ole vielä hyväksytty. Eläinten tunnistamiseen ja rekisteröintiin liittyvä työ edistyy. Lintuinfluenssatapaukset on saatu tukahdutettua. Muiden eläintautien, varsinkin suu- ja sorkkataudin, tehokas torjunta on kuitenkin vakava huolenaihe.

Liikennepolitiikassa on edistytty jonkin verran. Lainsäädännön lähentämistä on jatkettu maantieliikenteen alalla, mutta täytäntöönpanovalmiuksia on edelleen parannettava. Rautatie- ja lentoliikenteen aloilla Turkki edistyi vain vähän. Puutteellinen viestintä Turkin ja Kyproksen lennonjohtokeskusten välillä vaarantaa lentoturvallisuuden. Meriliikenteen alalla edistys on ollut epätasaista. *Euroopan laajuisten verkkojen* alalla edistyttiin jonkin verran. Liikenteen infrastruktuuritarpeiden arviointiohjelma on saatu päätökseen, mutta käytössä ei edelleenkään ole luotettavampaa luokiteltujen liikennetietojen järjestelmää. *Energia-*alalla on edistytty jonkin verran, mutta edistys oli epätasaista. Kilpailu on yhä rajallista, vaikka sähkö- ja luonnonkaasumarkkinoita koskevat puitelait on hyväksytty. Energian hyötysuhteelle ja uusiutuvien energialähteiden käytölle on asetettava kansalliset tavoitteet.

Verotusta koskevan lainsäädännön suhteen tapahtui jonkin verran edistystä. Verohallinnon nykyaikaistamisen ansiosta veronmaksajille on tarjolla parempaa palvelua ja veronkanto on tehostunut. Alkoholi- ja tupakkatuotteiden syrjivä verotus kuitenkin jatkui.

Tilastojen alalla hallinnolliset valmiudet paranivat. Lähinnä maataloutta ja makrotaloutta koskevia tilastoja ja yritysrekistereitä on kuitenkin vielä parannettava.

Talous- ja rahapolitiikassa on edistytty jonkin verran. Vielä on kuitenkin useita puutteita, jotka liittyvät muun muassa keskuspankin täydelliseen riippumattomuuteen, julkisen sektorin rahoitukseen ja viranomaisten rahoituslaitoksiin kohdistuviin erioikeuksiin. *Työllisyyden ja sosiaalipolitiikan* alalla Turkki on edistynyt jonkin verran ja hyväksynyt työllisyyspaketin sekä sosiaalivakuutusta ja yleistä sairausvakuutusta koskevan lain. Erityistä huomiota on

kuitenkin kiinnitettävä täysimääräisten ammattiyhdistysoikeuksien takaamiseen ja laittoman työnteon torjumiseen. Lisätoimia tarvitaan myös lapsityövoiman torjunnassa ja siihen liittyvien strategisten asiakirjojen päivittämisessä ja viimeistelyssä. Sukupuolten välistä tasa-arvoa on parannettava talous- ja yhteiskuntaelämässä.

Yritys- ja teollisuuspolitiikan alalla edistys jatkui, ja Turkki hyväksyi pk-yrityksiä koskevan strategian ja toimintasuunnitelman. Kokonaisuutena tarkasteltuna lainsäädännön lähentäminen on edennyt pitkälle. *Tieteen ja tutkimuksen* alalla edistyttiin hyvin. Yleisesti ottaen Turkki on edistynyt eurooppalaiseen tutkimusalueeseen integroitumisessa. *Koulutuksen ja kulttuurin* alalla edistyttiin turkkilaisen koulutusjärjestelmän mukauttamisessa EU:n järjestelmiä ja tutkintoja vastaavaksi. Turkki on osallistunut menestyksekkäästi yhteisön ohjelmiin.

Aluepolitiikan ja rakennepolitiikan välineiden yhteensovittamisessa edistyttiin luomalla tarvittavat valmiudet liittymistä valmistelevalle välineelle IPA-osa-alueiden III ja IV täytäntöönpanemiseksi. Vielä on kuitenkin perustettava tarvittavat hallinto- ja valvontarakenteet sekä keskus- että paikallistasolle.

Oikeuslaitoksen alalla edistyttiin jonkin verran laatimalla oikeuslaitoksen uudistusstrategia. Oikeuslaitoksen riippumattomuudessa ja puolueettomuudessa on kuitenkin edelleen puutteita. Nämä ovat kysymyksiä, joihin Turkin odotetaan puuttuvan uudistusstrategiassa. *Korruption torjunnassa* edistys oli vähäistä. Hallitus on jatkanut aloitteidensa toteuttamista tällä alalla. Voimassa ei kuitenkaan ole lainsäädäntöä, jossa asetettaisiin vaalikampanjojen rahoituksen avoimuutta koskevat säännöt. Kansanedustajien koskemattomuuden rajoittamisessa ei ole edistytty. Turkin on laadittava korruption torjuntastrategia ja siihen liittyvä toimintasuunnitelma, ja niiden täytäntöönpanolle on saatava riittävä poliittinen tuki. *Perusoikeuksia* koskevan lainsäädännön suhteen on edistytty jonkin verran. Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisten perusoikeuksien täysimääräisen kunnioittamisen varmistamiseksi on ryhdyttävä tiukkoihin toimenpiteisiin.

Oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alalla on edistytty jonkin verran erityisesti huume- ja ihmiskaupan torjunnassa. Tätä lukua koskevaa lainsäädäntöä ollaan lähentämässä yhteisön säännöstöön. Esimerkiksi viisumipolitiikkaan ja oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvissä kysymyksissä tarvitaan kuitenkin pitkäjänteisiä ponnisteluja. Toimia on jatkettava myös järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi, sillä järjestäytynyt rikollisuus on edelleen huolenaihe. Valmiuksia hallita turvapaikka- ja maahanmuuttoasioita on parannettava. Yhdennettyä rajavalvontaa koskevan kansallisen toimintasuunnitelman täytäntöönpanotoimia on tehostettava. Turkin on jatkettava neuvotteluja Euroopan yhteisön kanssa takaisinottoa koskevasta sopimuksesta.

Ympäristöalalla Turkki on edistynyt ilmanlaadun ja jätehuollon parantamisessa sekä keskushallinnon valmiuksien lujittamisessa. Kokonaisuutena katsoen lainsäädännön lähentäminen on kuitenkin edelleen alkuvaiheessa. Teollisuuden päästöjen, riskinhallinnan ja geneettisesti muunneltujen organismien suhteen ei tapahtunut lainkaan kehitystä.

Kuluttajien ja terveyden suojelun alalla lainsäädännön lähentämisessä on saavutettu tyydyttävä taso. Markkinoiden valvontaa ja tuoteturvallisuutta koskevan lainsäädännön täytäntöönpanossa edistyttiin, mutta lisätoimia tarvitaan muihin kuin turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Turkissa kuluttajaliike on kehittymätön. Turkki edistyi jonkin verran *terveyden suojelun* alalla.

Tulliliittoon liittyvän lainsäädännön lähentämisessä Turkki on edennyt erittäin pitkälle. Lähentämistyötä on kuitenkin jatkettava vapaakauppa-alueiden, tullittomuuden, tuoteväärengösten ja jälkitullauksen osalta. Myös *ulkosuhteissa* Turkki on edennyt pitkälle lainsäädäntönsä lähentämisessä, mutta sen WTO:ssa ja OECD:ssä esittämät kannat eivät ole vielä täysin yhtenäisiä EU:n kantojen kanssa.

Varainhoidon valvonnassa edistys on ollut vaatimatonta. Julkisen sektorin sisäisen varainhoidon valvontaa koskevan lain täytäntöönpanosäädökset on annettu, mutta muutamat sisäiseen valvontaan liittyvät muutossäädökset on vielä hyväksymättä. Turkki tarvitsee pysyviä rakenteita voidakseen tehdä yhteistyötä Euroopan petostentorjuntaviraston kanssa EU:n taloudellisten etujen suojaamisessa. Tällaisia rakenteita tarvitaan myös yhteydenpitoon niiden komission yksiköiden kanssa, jotka vastaavat euron suojaamisesta rahanväärengöyksiltä. *Varainhoitoa ja talousarviota koskevien säännösten* osalta ei ole tapahtunut mainittavaa kehitystä.

Turkki on jatkanut tiivistä lähentymistä EU:n *ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan*. Turkki on edistänyt huomattavasti Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja pyrkii osallistumaan tiiviimmin siihen sisältyviin toimiin. Turkki kuitenkin vastustaa EU:n ja Naton yhteistyötä, jossa kaikki EU:n jäsenvaltiot olisivat mukana.

Turkki on vahvistanut asemaansa alueellisen vakauden ylläpitäjänä ja edistänyt merkittävästi alueellisten kumppaneidensa välisiä suhteita erityisesti Lähi-idässä ja Kaukasiassa. Turkilla oli sovittelijan rooli Georgian konfliktissa, ja se ehdotti Kaukasian yhteistyö- ja vakausfoorumien perustamista. Turkin presidentin vierailu Armeniaan oli uusi rohkaiseva askel kahdenvälisissä suhteissa ja tarjosi mahdollisuuden suhteiden normalisoinnille. Turkin ja Armenian välinen maaraja on kuitenkin edelleen suljettu.